

27

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM
I. FÖGEL MODERANTE REDIGIT L. JUHÁSZ, SZEGED, HUNGARIA

SAECULUM XVI.

VALENTINUS CYBELEIUS
VARASDIENSIS

OPERA

CARMINA
ET
OPUSCULUM DE LAUDIBUS ET VITUPERIO VINI ET AQUAE

EDIDIT
MARIA RÉVÉSZ

MCMXXXIX. — K. M. EGYETEMI NYOMDA, BUDAPEST

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM
I. FÓGEL MODERANTE REDIGIT L. JUHÁSZ, SZEGED, HUNGARIA

SAECULUM XVI.

VALENTINUS CYBELEIUS
VARASDIENSIS

OPERA

CARMINA
ET
OPUSCULUM DE LAUDIBUS ET VITUPERIO VINI ET AQUAE

EDIDIT
MARIA RÉVÉSZ

MCMXXXIX. — K. M. EGYETEMI NYOMDA, BUDAPEST

Iq. kot.

114 949

INTRODUCTIO.

A) *De vita et operibus Valentini Cybeleii Varasdiensis.*

a) *Vita.* De ipso Valentino Cybeleio, praeterquam quod ex operibus eius cognosci potest, nihil plane scimus. Paene certo habemus eum de genere¹⁾ nobili Hungarico postea cognominibus de Szent-Giróth et Beregszó praedito iam saeculo XIV. noto et de partibus orientalibus et septentrionalibus Hungariae orto et exeunte saeculo XV. in partes meridionales migranti descendisse. Cybeleius (sive Cybeleus sive Cibeus) Hungarice Hagmasi vel de Hagmas, de Hadmassch, de Hadgymas, de Hadymass, de Haghmas, de Hagmas scribebatur (hodie: Hagymássy). Valentinus noster avum Valentinum, patrum Eliam²⁾ et fratrem natu minorem Casparem³⁾ habuisse creditur. Valentinus in civitate Varasd in comitatu Varasd (in Croatia) circa annum 1490. natus est. Intra annos 1505—16. (certo autem ab anno 1509. usque ad annum 1513.) Bononiae litteris studebat. Patronus eius Georgius Szatmári episcopus Quinqueecclesiensis (1505—21., deinde archiepiscopus Strigoniensis 1522—23.) erat, qui eum una cum nepote suo Laurentio Bistritio (s. de Bistritia; aliter Kretschmer) et Sebastiano Magio in studio Bononiensi ab Ioanne Baptista Pio instituendum curavit. Cum Pius a. 1509. carmina sua, quae Elegidia⁴⁾ inscribuntur, Bononiae edidit, in fine libri Cybeleius quoque quattuor carmina (a nobis 1—4. numerata) collocavit. C. annum 1512., dum iuvenes Bononiae morantur, Valentinum (rogatu Laurentii) Georgius episcopus canonicum Quinqueecclesiensem et Albensem (Székesfehérvár) eligit, de quo poeta noster longo carmine (numero 5. significato) gratias agit, quod Bononiae excudendum curat.⁵⁾ Carmini Elegidio, ut Valentinus nominat) commendationem Laurentius Bistritius praescrispsit, quam nos in Appendice edidimus. Cum Magius a. 1513. Bononiae⁶⁾ quoddam carmen Iani Pannonii in lucem

¹⁾ Cf. Nagy, Iván (Ioannes), Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal (familiae Hungariae una cum armalibus et tabulis genealogicis). Tom. V. Pest, 1859., pagg. 15—18. — Wertner, Mór (Maurus), Családtörténeti adalékok (Additamenta ad historiam familiarum). In libro periodico Turul, Budapest, 1897., pagg. 127—29. — Kempelen, Béla, Magyar nemes családok (Familiae nobiles Hungaricae). Tom. IV., Budapest, 1912., pagg. 443. — Cf. praeterea Frankl, A hazai . . . 1873., op. inferius cit., passim. — Fraknói, Vilmos (Guilelmus), Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és a XV. században (Professores et discipuli Hungari in universitate Vindobonensi saeculis XIV. et XV.) Budapest, 1874., passim. Schrauf, Károly, Regestrum Bursae Hungarorum Cracoviensis) A krakkói magyar tanulókháza lakóinak jegyzéke. (1493—1558.) In serie Magyarországi tanulók külföldön, tom. III. Budapest, 1893., passim. — Idem, A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig (Matricula nationis Hungaricae in universitate Vindobonensi ab anno 1453. ad annum 1630.) In serie Magyarországi tanulók külföldön, tom. IV. Budapest, 1902., passim.

²⁾ Schrauf, Regestrum . . . op. superius cit., pagg. 7. et 61.

³⁾ Schrauf, A bécsi . . . op. superius cit., pag. 183.

⁴⁾ V. inter editiones editionem p. ⁵⁾ V. inter editiones editionem c.

⁶⁾ Szabó—Hellebrant, Régi . . . , 1896., op. inferius cit., pag. 59., no. 182. et Apponyi, Hungarica . . . 1900. et 1903., op. inferius cit. Tom. I., no. 90.

prodidit, in dedicatione ad Georgium episcopum scripta Valentini musarum alumni mentionem facit⁷⁾, ex quo conici potest tres iuvenes tunc quoque Bononiae didicisse. Quo anno Valentinus in Hungariam reversus sit, certo nescimus, a. autem 1516. certe iam in Hungaria degit, die enim 12. Ianuarii a. 1517.⁸⁾ in civitate Alba Regali (Székesfehérvár) dedicationem operis paulo ante compositi (Opusculum de laudibus et vituperio vini et aquae) ad Georgium episcopum scripsit, quod opus die 17. mensis Iulii a. 1517. Hagenoae (Hagenau) excusum est.⁹⁾ — De reliquis vitae annis Valentini nihil scimus; prorsus ignoratur, quo anno mortuus sit.

b) *Opera*. I. Carmina 1—5. II. Opusculum de laudibus et vituperio vini et aquae.

Nos opera omnia Cybelej, quae ad nostram aetatem remanserunt, collegimus et edidimus. Fieri potest, ut quaedam perierint.

I. *Carmina*. Quattuor carmina minora 1—4. Cybeleius in editione Elegidion Pii a. 1509. Bononiae edidit, quorum 1. et 2. in distichis scripta ad carmina Pii attinent, 3. ad Laurentium de Bistritia nepotem Georgii episcopi in versibus Asclepiadeis et 4. ad Pannoniam (ad Hungariam) in hendecasyllabis scripta sunt. — Carmen 5. (Elegidion, rectius Panegyricus) Bononiae c. annum 1512. scriptum et Bononiae verisimiliter eodem anno excusum est. Quod carmen Valentinus ideo ad Georgium episcopum Quinquecclesiensem scripsit, quia eum canonicum Quinquecclesiensem et Albensem creavit. Cui carmini Commendationem (a nobis in Appendice editam) ad Georgium episcopum Laurentius de Bistritia Bononiae die 6. mensis Novembris certe anno 1512. scripsit.

II. *Opusculum de laudibus et vituperio vini et aquae*. C. annum 1516. Quinquecclesiis in domo Michaelis¹⁰⁾ doctoris vicarii de natura et observatione accentuum disputabant.¹¹⁾ In principio huius disputationis Ladislaus Macedonius archidiaconus quaestionem de vini et aquae potoribus, utrum hi vel illi laudabiliores essent, proposuit.¹²⁾ Valentinus paulo post hanc quaestionem elaboravit et Georgio episcopo dedicans¹³⁾ Ladislao Macedonio, quoniam ei promiserat, misit.¹⁴⁾ Genus hanc quaestionem scribendi Gualterius (Walter) Mapes (vulgo Goliath nominatus), qui saeculo XII. primus hoc argumentum versibus tractavit, invenisse creditur.¹⁵⁾ Post eum apud diversas nationes poetae et scriptores multoties de

⁷⁾ Fol. A 2 r—A 3 v, mentio de Cybeleio fol. A 3 r. — Dedicatio edita est in his libris: Iani Pannonii opusculum pars altera (nomine editoris comitis Samuelis Teleki non memorato), Traiecti ad Rhenum, 1784., pagg. 252—56., mentio de Cybeleio pag. 255. et Iosephus Koller, Historia episcopatus Quinqueecclesiarum, Pannonii et Pestini, 1801., pagg. 6—8., mentio de Cybeleio pag. 7.

⁸⁾ Ded. Opusc. 11. (pagg. 13).

⁹⁾ V. inter editiones editionem o.

¹⁰⁾ Cf. Denis . . . 1782. op. inferius cit., pag. 153. — Nos duos Michaelis fuisse suspicamus.

¹¹⁾ Opusc. 2.

¹²⁾ Opusc. 6.

¹³⁾ Ded. Opusc. (pagg. 12—13.).

¹⁴⁾ Opusc. tit. et 1., 4—5., 7.

¹⁵⁾ The latin poems commonly attributed to Walter Mapes, ed. Thomas Wright. London, 1841., pagg. 87—92. — Dialogum inter aquam et vinum iterum edidit Bernáthy, Lajos (Ludovicus), *Protészans iskoladramák* (Dramata scholastica protestantium), in serie *Régi Magyar Könyvtár.*, no. 21., Budapest, 1903., pagg. 137—40.

hac quaestione scribebant,¹⁶⁾ quod autem opus Valentinus fundamento posuerit, ignoramus, quia iidem loci communes paene in omnibus operibus inveniuntur, verisimile est autem eum in opusculo conscribendo aliquod maius opus morale permultis operibus laudatis fundamento posuisse. Opusculum Cybelei operibus in usum scholarum scriptis simillimum est; et ipse in titulo ad Ladislaum Macedonium scripto Declamationem quoque nominat. Contra Ladislaum Macedonium Valentinus potores aquae laudat et defendit, qua de causa multos scriptores in testimonium affert. Poeticam laudem magni aestimans opus vere humanisticum composuit. Tres partes quoque ad aetatem suam attinentes operi inseruit.¹⁷⁾ Margini operis editi notas marginales (Marginalia) addidit, quas nos quoque post Opusculum edidimus.

B) De editionibus operum Valentini Cybelei.

p — 1509., Bononia. — Elegidia Ioannis Baptistae Pii Bononiensis. In fine (fol. Z 3 v.): Finis elegidion Pii Bononiensis. Impressum Bononiae per Io. Antonium de Benedictis civem Bononiensem. Die XX. Decembris. MDIX. — Qui liber continet carmina 1—4. Cybelei, et quidem in his foliis: 1. fol. Y 3 v.; 2. : foll. Y 3 v—4 r.; 3. : fol. 4 r—v.; 4. : foll. Z 1 r—3 r. — Exemplaria rara huius editionis inveniuntur in bibliothecis Bononiae, Parisiis in Bibliotheca Nationali, in urbe Budapest in Bibliotheca Apponyiana (in Bibliotheca Musei Nationalis Hungarici) no. 1605. — Ex hac editione in libro, qui Apponyi, Alexander, Hungarica, . . . tom. III., o. c., 1925. inscribitur, hi versus editi sunt in pagg. 60—63. : 2, 1—2.; 3, 1—5., 14—24., 41—44.; 4, omnes. — In exemplari Bibliothecae Archigymnasii (Bononiae) menda typographica manu coaeva atramento correcta sunt.

c — c. 1512., Bononia (sine anno et loco, certo autem idem typographus [Ioannes Antonius de Benedictis Bononiensis] Bononiae excudebat, atque editionem p). — Elegidion Valentini Cybelei Pannonii. — Editioni, quae continet 8 folia innum., carmen 5. inest. — Fol. a 1. r: Elegidion Valentini Cybelei Pannonii. Foll. a 1. v—2. r: Commendatio Laurentii Bistritii (Appendix). Foll. a 2. v—8. r.: carmen 5. (Elegidion). Fol. a 8. v.: vacuum. — Exemplar perrarum huius editionis invenitur in urbe Budapest in Bibliotheca Apponyiana (in Bibliotheca Musei Nationalis Hungarici) no. 1956. — Ex hac editione in libro, qui Apponyi, Alexander, Hungarica . . . , o. c., tom. III., 1925. inscribitur, hi versus editi sunt in pagg. 364—67. : 1—4., 11—12., 25—36., 43—48., 53—56., 81—82., 85—96., 115—20., 139—42., 147—54., 161—62., 165—88., 191—94., 197—98., 205—20., 253—60.

o — 1517., Hagenau. — Opusculum de laudibus et vituperio vini et aquae. — Editio continet 28 folia innum. — Fol. A. 1. r.: Opusculum de laudibus et vituperio vini et aquae Valentini Cybelei, canonici Ecclesiarum Quinqueecclesiensis et Albensis. Fol. A 1. v.: vacuum. Fol. A 2. r—v. Dedicatio Valentini ad Georgium episcopum Quinqueecclesiensem. Foll. A 3. r—G 3. v.: Opusculum de laudibus et vituperio vini et aquae. Fol. G 3. v.: . . . Finis. Hagenau ex Academia Thomae Anshelmi mense Iulio. Anno MDXVII. Ipse Valentinus Cybeleus margini notas marginales (Marginalia) addidit, quas nos

¹⁶⁾ Cf. Erdélyi, Pál (Paulus), „Költeményes Régiségek.“ XVII. századi magyar kézirat. („Antiquitates Carminum.“ Codex manuscriptus Hungaricus e saeculo XVII.) In libro periodico Magyar Könyv-Szemle, 1891., pag. 47. et Bernáth, Protestáns . . . op. superius cit. pagg. 21—23. et 229—36. et Badics Ferenc (Franciscus), XVII. századi vers a bor és a víz vetélkedéséről (Carmen de certamine vini et aquae saeculo XVII. compositum). In libro periodico Irodalomtörténeti Közlemények, Budapest, 1929., pagg. 85—95. et Waldapfel, József (Iosephus), A bor és a víz pántolódása és rokonai (De certamine vini et aquae et ei similibus). In libro periodico Irodalomtörténeti Közlemények, Budapest, 1929., pagg. 464—66. ¹⁷⁾ 87—92., 143—48. et 349—50.

quoque post opusculum edidimus. — Exemplaria rara inveniuntur in urbe Budapest in Bibliotheca Musei Nationalis Hungarici no. R. M. K. III. 215, in urbe Budapest in Bibliotheca Apponyiana in Bibliotheca Musei Nationalis Hungarici no. 118., in civitate Hagenau in Bibliotheca Academiae, Parisiis in Bibliotheca Nationali. — Abel, Eugenius—Hegedüs, Stephanus relicta Dedicatione totum Opusculum ediderunt in libro, qui *Analecta Nova* . . . o. c., 1903. inscribitur, in pagg. 128—77. et quidem multis mendis et marginalibus in altera operis parte relictis.

Denis, Michael, Wiens Buchdruckergeschicht bis MDLX. Wien, 1782., pag. 153. — *Panzer*, Georgius Wolfgangus, Annales typographici. Tom. VII., Norimbergae, 1799., pag. 83., no. 129. — *Fessler*, Ignaz Aurelius, Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen. Tom. VI. Leipzig, 1849., pag. 204. — *Frankl (Fraknói)*, Vilmos (Guilelmus), A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században. (De rebus scholasticis Hungariae et exterarum nationum saeculo XVI.) Budapest, 1873., pag. 349. — *Fraknói*, Vilmos (Guilelmus), Schlauch Lőrincz szatmári püspöknek Török János által gyűjtött könyvtára. (De bibliotheca Laurentii Schlauch episcopi Szatmáriensis a Iohanne Török collecta.) Articulus in libro periodico Magyar Könyv-Szemle, Budapest, 1877., pagg. 85—87. — *A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának magyar történeti és irodalomtörténeti kiállítása*. (Expositio historica et litterario-historica Hungarorum Bibliothecae Musei Nationalis Hungarici.) Articulus sine nomine scriptoris in libro periodico Magyar Könyv-Szemle, Budapest, 1877., pag. 312. — *Fraknói*, Vilmos (Guilelmus), Két hét olaszországi könyv- es levéltárakban. (Duae septimanae in bibliothecis et archivis Italiae.) Articulus in libro periodico Magyar Könyv-Szemle, Budapest, 1879., pag. 135. — *Recsei*, Viktor, A kassai püspökségi könyvtár codexének és incunabulumainak jegyzéke. (Catalogus codicum et incunabulorum bibliothecae episcopalis Cassoviensis.) Budapest, 1891., pag. 87. — *Ballagi*, Aladár, A kassai püspökségi könyvtár codexének és incunabulumainak jegyzéke. Összeállította Recsei Viktor. (Catalogus codicum et incunabulorum bibliothecae episcopalis Cassoviensis.) Budapest, 1891. Recensio libri in libro periodico Irodalomtörténeti Közlemények, Budapest, 1891., pag. 413. — *Szinnyei*, József (Iosephus), Magyar Írók Élete és Munkái (Vitae et opera scriptorum Hungarorum) Tomus II., Budapest, 1893., col. 460*) — *Szabó*, Károly (Carolus)—Hellebrant, Árpád, Régi Magyar Könyvtár. (Bibliotheca Hungarica Vetus.) Tomus III., pars I., Budapest, 1896., pag. 70., no. 215. — *Apponyi*, Sándor (Alexander), Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok. (H. Libri apud exterarum nationes impressi Hungarica continententes.) Tomus I. Budapest, 1900., no. 118. *Idem* Germanice: Hungarica. Ungarn betreffende im Ausland gedruckte Bücher und Flugschriften. Tomus I. Budapest, 1903., no. 118. et Tomus III. tantum Germanice: München, 1925., no. 1605. no. 1955. — *Abel*, Eugenius—*Hegedüs*, Stephanus, *Analecta Nova* ad historiam nascentium in Hungaria litterarum spectantia. Budapestini, 1903., pagg. 128—77. — *Tóth-Szabó*, Pál (Paulus), Szatmári György primás. (Georgius Szatmári primas.) (1457—1524.) In serie Magyar Történeti Életrajzok Budapest, 1906., pagg. 287—89. — *Fögel*, József (Iosephus), II. Ulászló u varta tása. (De aula Vladislai II. regis habita.) (1490—1516.) Budapest, 1913., pagg. 79 comm. 5. — *Magyar Irodalmi Lexikon*. (Lexicon litterarium Hungaricum. Szerkesztette (Redegit): Ványi, Ferenc (Franciscus). Budapest, 1926., pag. 190. — *Hoffmann*, Edith, Régi magyar bibliofilek. (Bibliophilii Hungari antiqui.) Budapest, 1929., pag. 210, comm. 376. — *Révész*, Mária, Romulus Amasaeus. Egy bolognai humanista magyar összeköttetései a XVI. század elején. (R. A. De necessitudinibus Hungaricis cuiusdam humanistae Bononiensis ineunte saeculo XVI.) In serie Dissertationes sodalium seminarii philologici universitatis litterarum regiae Hungaricae Francisco-Iosephinae, Nova series, III. Szeged, 1933., pag. 5. — *Horváth*, János (Iohannes), Az irodalmi műveltség megoszlása. Magyar humanizmus. (Cultura litteraria divisa. Humanismus Hungaricus.) In serie A Magyar Szemle Könyvei, XII. Budapest, 1935., 209—13., 258., 293.

*) In hoc libro memoratur opus Philosophiae pályamunkák (Opera philosophica praemio ornata) in tomo I. (Buda 1835.) in pag. 65. de Cybeleio loqui; nec tolus tomus I., ne. II. (Pest, 1844.) nec III. (Pest 1845.) de nostro scriptore mentionem faciunt.

I.

VALENTINUS CYBELEIUS VARASDIENSIS CARMINA.

1. — Ad lectorem librorum Ioannis Baptistae Pii.

Si morum varios gliscis decerpere flores,
Si cupis et vitae dogmata nosse tuae,
Si cupis exemplum placidae virtutis habere
Sique voles nitidus, Attica lingua, loqui,
5 Aurea, lector, habes divini epigrammata vatis
Baptistae egregiis condecorata modis.
Hic residet domina eximii Venus alma roseti,
Hic Ennaea legit floreaserta dea,
Haec redolent etenim resonantia mellis Hymetti
10 Gratum verba favum nectareumque melos.
Hic puto non aliter, quam si viridaria cernas
Alcinoi, ut possis nunc recreare animum.
Quare nunc hilari susceptes fronte refertum
Magniloquis numeris, candide lector, opus.

2. — Ad invidum.

Invide, latratu vati insultare canino
Desine, rugosa et carpere nare Pium,
Vel cave Castalidum virosa attingere dextra
Purpureis late saepta referta rosis.
5 Fulmina vix magni effugies, mihi crede, tonantis,
Prendes auricomi aut spicula saeva dei,
Aut, si non metuis certas mox numinis iras,
Rumperis stimulis concitus invidiae.

3. — Ad Laurentium de Bistritia.

O faustis nimium solibus edite
Laurenti, patriae grande decus tuae,
Quem natura suis large opibus iuvat,
Ut cui hoc tempore vere aurea contigit
5 Aetas, qua eloquium fulmineum micat,
Qua prisci repetit tempora seculi
Scriptorum altisonis ingenium modis
Et doctis Cytharae cantibus intonat
Vatum turba fide et versiculis potens,
10 Qua vitae assequeris iam quoque iudicem
Famae et candidulae magnanimum tuae,

Quo nil docta tenet Felsina cultius,
 Cui nunc se ipsa vovet culta Latinitas.
 Dulce est a nitidis, crede mihi, viris
 15 Laudari, ad superas qui revehunt domos
 Virtutem atque hominis facta nitentia.
 Nam distat penitus vita silentio
 Demersa a rapida morte etenim nihil,
 Delectat quoniam gloria nobilis,
 20 Cum illa est titulis sculpta decentibus.
 Nunc vives celebri laude perenniter,
 In terris volitans omnigenis Pii et
 Baptistae ingenua voce ferente erit
 Nomen Bistririi laurigeri inclytum,
 25 Qua Phoebus tacitis lumina porrigit
 Somnum discutiens gentibus aurea
 Vel qua idem tenebras diffugiens parit
 Ac tingit tepido deinde caput mari
 Aut qua flans Boreas horrisono ciet
 30 Mugitu populis perpetuum gelu,
 Atque illic, ubi semper Zephyrus manet,
 Cunctis indigenis notus eris modo.
 Hoc vitae probitas post cineres tibi
 Reddet, ne invidula aut posteritas tuum
 35 Obfuscet decus aut noctis imagine
 Absumatve dies taetra voragine.
 Virtus sidereae culmina possidet
 Arcis fraudem hominum vimque minantium
 Ridens, hinc iaculum quam nequit invidi
 40 Nec vis nec feritas laedere perfidi.
 Vivas, ut patriae gloria sis decens
 Venturus, generi et praesidium atque honos
 Et pulchre specimen nobilitatis; hinc
 Foelix iam Pyllos exuperes dies.

4. — Ad Pannoniam.

Foelix Pannonia et beata certe es,
 Caelo quae frueris sereniore,
 Quae omnes fertilitate vincis oras
 Mundi nunc gemino sitas sub axe.
 5 Nam tu Callaicis parvis metalla
 Multo nobiliora vel Corintho
 Aes purum pretiosiusque fundis
 Gratium Deliaco nimis poetae.
 Pubes doctior et tua est opimae
 10 Terrae viscera, quam Asturum propago
 Scrutari atque redire tincta fulvo
 Auro continuo frequens labore.
 Nulli tu regioni opum secunda es

- Maestate dei favore summi
 15 Ob magnae merita atque cultum honorum
 Virtutis decorata sic perenne,
 Qua semper radias superba dote.
 Nec donis Cerealibus cares vel
 Solerti minus es potens colono,
 20 Cum tu Sardiniae ferocis agros
 Et pingues segetum vales acervos
 Gargani superare nunc remoti
 Campanique soli uberes agellos.
 An tu pampineo liquore cuiquam
 25 Cedes? aut Latiis nequis Falernis
 Concertare animosiore pugna?
 Si possis Cilicum anteire colles
 Claros vitiferis crocique glebis,
 Bacchi copia non parum probati.
 30 Nam Methymna tuos timet racemos
 Provocare nimis minante vultu
 Mamertinaque Setiaequae vina
 Dant palam tibi dulcibusque succis.
 Sed quid? nonne tua illa mire acerbum
 35 Audent Sirmica Caecubo duellum
 Semper nectareo sapore odora,
 Tota quae populi merentur ora.
 Laudes Pannoniae haec domant inertes
 Curas exhilarantque corda gentis
 40 Vere Martigenae chorosque dulces
 Suadent ducere cassibus repostis
 Et diris clypeis vel ense curvo.
 O quae multiplici beatitatis
 Fulges munere amica valde tellus,
 45 Quis laudes poterit tuas ad unguem
 Iusto dicere carminis tenore?
 Quae pulchra radias decente gemma,
 Duri quae es chalybis referta circum,
 Amnes quae vitreos strepente cursu
 50 Nutris fonticulis nimis puellis
 Caros arvaque flosculis odora.
 Marmor Mygdonio paris nitore,
 Aequas vel Parium decente vena.
 Tu armenti locuples gregisque pulchri
 55 Et dives pecoris colore multo
 Dantis vellera multiformis usus.
 Foelix atque iterum beata tellus,
 Nostrae quae fidei decus perenne es,
 Gentis Christicolae undecunque asylum et
 60 Invictus clypeus, poli sub umbra
 Mortali innumeram ambiens catervam:

- Tu nomen lachrymabile atque dirum
 Turcarum populis rapina adultis
 Et iustum sitientibus cruorem.
- 65 Foelix, quae Hectoream paris virorum
 Turbam atque Herculea manu perita
 Nutris agmina militum feroci
 Mente et quae Ausoniae aemulam coronae
 Pubem sola foves, simul Catones
- 70 Quae iam Scipiadasque prole digna
 Aequas lumina Dardanae cohortis.
 Nam antistes, titulo ecce quem venustat
 Quinqueecclesia iam infulae sacratae,
 Fines irradiat tuos Georgius
- 75 Alti solis ad instar, coelitum qui est
 Natus stemmate, quem parens deorum
 Despectat nitidaque fronte ab aula
 Coeli stelligeri docentem honori
 Cordis consilio rudem popellum
- 80 Aequi iura, fidem atque iter beatæ
 Virtutis superas merentis arces
 Monstrantem, angelici ac soni adaptantem
 Paeana innumeris deorum in aulis,
 Thesaurus inopum atque largientem
- 85 Turbae multifluae favente dextra
 Et multos iuvenum ingeni Minerva,
 Phoebeis habiles vel artibus mox
 Tradentem Latiis deabus; hic fons
 Et dulce auxilium meae Camoenae est,
- 90 Hic spes maxima luxque amoena vitae.
 O felix iterum et magis beata es,
 Quae felicibus emicas alumnis
 Ac gentis variaë quibus refulcis
 Fines, quae Italiam tuis adornas
- 95 Gazis et generosiore ditas
 Natorum numero decus Latinum.
 Quos inter nitida nepos Georgi
 Vita praesulis optimoque fulgens
 Insignitus honore moribusque
- 100 Est Laurentius; hunc Camoenae adorant,
 Hunc et Felsineae potens colit grex
 Baptistaeque Pii Thalia tollit
 Altis aethereas sonis ad arces.
 O Paeonia, si feraciorem
- 105 Natorum generando talium nunc
 Praeberis numerum, volabis ecce
 Iam iam Romuleis in orbe toto
 Fama notior, clarior. Valeto.
-

5. — Elegidion ad Georgium episcopum Quinqueecclesiensem
pro canonicatu collato.

Quam cuperem meritas, praesul celeberrime, grates
 Me tibi sublimi posse referre pede,
 Sed tamen est impar tanto mea vena labori,
 Parva nec Oceanum cymba secare potest.
 5 Omne etenim humanum pietas tua vincit acumen
 Atque eadem superat quodlibet artis opus.
 Munera si poscas, sunt haec mihi sordida prorsus
 Ac indigna tuas commaculare manus.
 Rusticus illa petat, recreat quem parva supellex,
 10 Vilibus haec tantum sunt placitura viris.
 Te magnum maiora decent, tibi convenit omne,
 Quicquid Erythraei procreat unda maris;
 Te decet Indicum ebur, gemmae Scythicique smaragdi,
 Quicquid et aurifera Persa sub alpe legit,
 15 Atque Arabum dulce spirantia cinnama semper
 Assyriumque nemus quicquid odoris habet,
 Grypis et Arctous vel quae formica metalla
 Egerit atque Padi populus ipsa vomit.
 Talia purpureis nascuntur munera in aulis
 20 Regibus atque arca splendidiore micant.
 At mihi pro nitidis paupertas vilia dona
 Suggestit, haec vitae pauca sed apta meae,
 Ac pro deliciis adolere absinthia amara
 Sardooque licet gramine posse frui.
 25 Sed, scio, non eadem est, praesul, natura, colende,
 Ut teneat mentem tanta cupido tuam.
 Quod si etiam Lydae et Tyriae regionis acervos
 Obtulerim, capias, Dalmaticumque solum:
 Maior enim mercede tua est omni inclyta virtus
 30 Et pietas multis concomitata bonis,
 Ut, qui hoc in vita tibi constituisse videris,
 Vivere nolle magis nec te hominem esse putes,
 Ni prius invitis etiam benefeceris aut non
 Poscenti auxilium consiliumque feras
 35 Audacemque animum trepidis adieceris, ut te
 Non minus atque patrem quisquis adire queat
 Et prece non dubia quicquid deposcere tentet,
 Invidiam esse tibi nil petiisse putas.
 Quippe hos largifluos saltem tibi credis in usus
 40 Immensas maius crescere semper opes,
 Non ut sub tenebras terraeque recondere in antra,
 Sed miseris potius distribuisset velis.
 Nanque tuas tam densa cohors concursat in aedes,
 Nymbus ut effuso compluit ymbre solum,

- 45 Agmine formicae quanto sub messe feraci
     Stipantur campis undique frugiferis
 Vel quo examen apum passim petit ordine flores
     Purpureos veris tempore odoriferi
 Aut veluti cum tecta petit satiatius uterque
 50 Grex horum, Cerere hic, mellis at ille favo
 Et varia insignis praeda gaudere videtur
     Pellere quod possit saevam hyemem atque famem.
 Sic inopum cum magna domo est egressa caterva
     Et vitae referens digna alimenta suae
 55 Sive opibus ditata piis seu tegmine vestis,
     Gratatur tollens nomen in astra tuum.
 Nimirum ista tui vere sunt scrinia tuta
     Thesauri, quae sors non penetrare potest :
 Quicquid enim veris Christi donabis amicis,
 60 Sortis in hoc numen non habet imperium
 Et. quicquid dederis animo cuicumque benigno,
     Ante deum decies munera plura feres
 Nec minor in terris crescet tibi copia rerum,
     Semper et Augusto foenore maior eris.
 65 Sed quid erit, sidus rerum o praedulce mearum,
     Quod cupias ex me muneris ipse loco ?,
 Cui magis est proprium dare, quam sit piscibus unda
     Nare sub aequorea sitque volatus avi,
 Quam Phoebi reparare diem et lustrare corusco
 70 Sidere terrarum semina sparsa sinu,
 Praesertim cum nil penitus mea tale facultas
     Possideat, quod te dignius esse queat,
 Ni quiddam me optare velis ; sed et optio nuda
     Cui explevit vacuis divitiis animum ?
 75 Cuive crumena fuit zephyri satiata tumore ?
     Quis verbis querulo ventri aliena dabit ?
 Nil prodest optasse tibi, cui plura dedere
     Numina supremo conciliata deo,
 Quam ratio possit, quam mens humana tenere
 80 Et quam lingua hominis commemorare queat.
 Divitias si opto, tanta est tibi copia, ut illis
     Iam Croesum possis et superare Midam
 Aut Cinyrae et Crassi, Cyri Pelopisve superbi
     Aut aequare Tyri Pygmalionis opes.
 85 Et quodcunque Tagus, Durius, Pactolus et Hermus
     Despumant rutili fluminis alluvie.
 Talia quandoquidem nec nunc tibi flumina desunt,
     Quae nitidis venis aurea dona vomant.
 Quantum quippe tuis Dominarum Rivulus ille
 90 Magnificis cumulet divitiis pretium ?
 Foemina quo primum fulvi ramenta metalli
     Comperit, ut prisco tempore fama refert,

- A qua hodie aurifero resonans cum flumine rivus
 Ac opibus praestans urbs quoque nomen habet.
 95 Et quanto ille situs contractu collis eodem
 Argenti atque auri foenore reddat opes ?,
 Accola gens vocitat quem trito nomine pastum
 Anseris, aut quod sit copia magna loco,
 Aut quod avis quondam haec magno clangore tonantis
 100 Servarat Gallo numen ab hoste pium,
 Cum Senones noctu Capitolia celsa pararent
 Et sedem trepida vertere clade Iovis.
 Hinc quo forte magis tanti acti haud immemor esset,
 Haec illi meriti praemia gratia dedit,
 105 Ut solo argento saltem pascantur et auro
 Ac de contigui fluminis amne bibant.
 Tanta quidem ubertas est huius montis, ut illum
 Nunc Danaes pluvias vincere posse rear,
 Quas hausit foelix Rhodius de nubibus, auro
 110 Cum pluerent magni secula prisca Iovis.
 Hanc solers nimium miretur Bessus et Astur
 Thracius et rapidi Strymonis indigena
 Aut etiam Cadmus, qui primus dicitur auri
 Semina Pangaeo comperiisse specu.
 115 Sed quid de aurivomis dicam argentique fodinis ?,
 Quae in Transilvana sunt regione sitae,
 A quibus aerei montes atque inclyta rerum
 Rutina nobilium fertile nomen habet,
 Quae tali merito dignam se iactat honore,
 120 Quo urbs Vercellarum tunc celebrata fuit.
 Tantum, inquam, haec pretium effundunt generosaque dona
 Insigni tribuunt fertilitate tibi,
 Ut credam pro te solo servasse potentem
 Naturam pulchras totius urbis opes
 125 Et Plutum sacrasse tibi tellure reclusa,
 Quicquid inexhaustae possidet aula Stygis,
 Vel quia divinae mirentur maxima vitae
 Gesta tuae superis aequiparanda deis
 Vel te animi innumeræ dotes ad culmina rerum
 130 Fortunæ faciunt crescere in invidiam.
 Sed me quid iuvat immensi describere census
 Congeriem, cuius copia tanta tibi est,
 Ut valeas operire auro fastigia terræ
 Et nunquam pedibus tangere summa soli.
 135 Quid si delicias nunc pergam optare decentes,
 Num tibi me gratum quid tribuisse rear ?
 Sed vix ulla potest votis sincera voluptas
 Vixque optando dari munera digna queunt.
 140 Suat etenim rerum mille oblectamina semper,
 Quae afficiunt animum tempus in omne tuum.

Sunt tibi diversis immensa palatia terris
 Culmine sublimi lambere visa polum
 Ac prope Messalae, Licini et superantia Crassi
 Regificas aedes cultu et honore pari,
 145 In quibus artificum decertant inclyta signa,
 Aurea quos veterum secla tulere ducum.
 Hinc picturarum facies variaeque figurae
 Oblectant oculos, praesul, honore tuos
 Et vere vivos imitantia marmora vultus
 150 Moxque eadem vivos voce datura sonos.
 Atque ars naturae varios mentita colores
 Effulget tanta nobilitatis ope,
 Ut vel Protogenis, Polyclleti, Zeuxis, Apellis
 Artifici dicas omnia facta manu.
 155 Hinc tibi Socraticae possis imitamina vitae
 Summere, quis animum pascit ubique domus,
 Aut quae ferre iubent animo patiente labores
 Et quacunq̄ voles abstinuisse via,
 Seu quae significant vitae mortalis amorem
 160 Esse brevem, virtus quod sit amica deo.
 Illinc et Phrygio magnae de marmore moles
 Exhilarant aeris te simulachra novi:
 Phidiaco vel Praxitelis spectanda labore
 Quaeque, Myos, gyro flectis acantha brevi,
 165 Atque columnarum decus insuperabile quodque
 Pulchrius ex omni parte videtur opus.
 Praeterea nec parva tuae tibi gaudia praesul
 Aggerit egregiae maximus urbis honos,
 Nomine quae proprio nunc Quinqueecclesia dicta est
 170 Vel quia templa dei maxima quinque tenet
 Aut quoniam, primus regum qui sceptrata tenebat,
 Iam Christi Stephanus incipiente fide
 Pannoniae monumenta suae cum vellet in oris
 Linquere perpetua pro pietate lovis
 175 Quinaque templa suo sumptu fundaret ab imo,
 Hic ecclesia tunc ordine quinta fuit.
 Hic sua posteritas urbem quoque siruxit opimam
 Atque urbi nomen fabrica quinta dedit,
 Quam tua si nostris reverentia conferat amplis
 180 Finibus augusta fertilitate loci,
 Prima erit ipsa suis opibus contenta nec Indis
 Mercibus aut agris indiga Bilbileis.
 Nec fortunatas adeo ditissime Corinthi
 Curat opes, campos sive, Alabanda, tuos.
 185 Quinetiam Latio linguae vix cedit honore,
 Nanque habitat vere hoc lingua Latina loco.
 Et veluti Tarsus pridem celeberrima totas
 Res Cilicum studii nobilitabat ope

- Aut velut Aegyptum Musis et Apolline dextro
 190 Illustrem fecit urbs ducis Emathii,
 Sic modo Pannoniam nunc Quinquecclesia sortem
 Romano eloquio condecorare facit.
 Denique quid memorem latis viridaria saeptis
 Vallata Hesperidum divitiora bonis?
 195 Qualia Cercyrae vix possedere tyranni
 Insulae et Entelli luxuriosa domus,
 Foelicem quae te poterint modo reddere totum,
 Cum placidis cupias membra levare locis,
 Seu gelida gracilique magis patulae arboris umbra,
 200 Quam Phoebus radiis non violare queat,
 Aut florum nimium grata dulcedine mellis
 Cecropii suavem nunc redolente favum
 Vel limphae strepitu per amoena vireta fluentis
 Murmure et ex alto fonte cadentis aquae,
 205 Ludere Pierides ubi consuevere sorores
 Et dulci Aonium reddere voce melos,
 Ausoniis quas vel praeses deduxit ab oris
 Ianus Apollinei maximus ille chori
 Aut animae pars magna meae Brodaritius unus
 210 Ingenuae Stephanus nobilitatis honor
 Et patriae spes prima suae generisque vetusti
 Gloria perpetuum iam paritura decus,
 Quem doctrina, fides, probitas generosaque virtus
 Iunxit ad obsequii munia digna tui.
 215 Et modo consilium prudens atque officiosa
 Cura vel ingenii prompta Minerva boni
 Tam carum fecere tibi vincloque tenaci
 Tam lateri, praesul, applicuere tuo,
 Quam fuerat docto solers Eumellus Ulyxi,
 220 Clitus Alexandro quam fuit ille suo,
 Tunc cum praecipiti non vinceretur ab ira
 Nec fuerat spumis mersus, lache, tuis.
 Insuper optarem ingentes tibi, praesul, honores,
 Ni scirem, quo sis culmine et arce situs
 225 Aut quanta procerum pompa venereris ubique
 Et patriae cultu quo celebrere tuae,
 Utpote quem supplex regio miratur, adorat
 Paeonis et veri numinis instar habet
 Maioresque solet tibi nunc decernere honores,
 230 Persia quam solita est regibus ipsa suis,
 Quandoquidem illa olim patriis astricta perenne
 Legibus et stulto more subacta fuit,
 Ut saltem coleret sceptro confisa superbo
 Immeritos prava religione viros.
 235 Haec autem speciem observat virtutis honestae
 Prudentisque animi ponderat acta tui,

Quorum tanta in te est reverentia, ut alter habendus
 Vel Pylius Nestor vel videre Cato,
 Quo sine muta forent nostri prope singula regni
 240 Concilia in tanto praesule nixa diu,
 Et sine te regi nostro privata voluptas
 Inspida atque etiam publica facta forent,
 Cui nullus toto est regno te acceptior alter,
 Nil mirum, es quoniam ut probitate prior.
 245 Nescit enim in tenebris virtus generosa latere,
 Nescit et in parvis illa manere locis
 Magnorumque ducum nunquam valet illa favore
 Et nunquam merita laude carere potest.
 Quippe illa est, coelum quae te sustollit ad altum,
 250 Nomen in obscuro nec sinit esse tuum;
 Illa sub extremis mundi dispergit honorem
 Partibus et laudes exprimit usque tuas.
 Huc accedit et ipse tuus Laurentius, omni
 Qui vitae totum te probitate refert,
 255 Quem dudum locuples nutrit sermone Latino
 Italia et morum dexteritate probat,
 Cuius in aspectu patrum resplendet imago
 Veraque virtutis forma pudorque tuae.
 Hinc est, quo tali tu terque quaterque nepote
 260 Maximus et foelix diceris esse magis.
 Sed quid ego instabiles conor comprehendere ventos
 Retibus et silvis addere ligna modo?
 Aut levibus quidnam ipse tuas accrescere votis
 Fortunas cupio pernumeroque bona?
 265 Cum tibi pro meritis vel nunquam ambagibus istis
 Ne minimum quiddam persoluisse queam.
 Vis autem, tibi me totum pro munere reddam
 Accedamque tuis victima prona sacris?
 Sed tamen ante tuus fueram; tibi semper adhaerens
 270 (Sive voles seu non) deditus esse volo.
 Iuppiter et fies meritis mihi semper; alumnus
 Pro te ego saepe libens hostia caesa cadam
 Perpetuoque tibi devota mente litabo,
 Dum reget hos artus spiritus ipse mihi.
 275 Quod si divitiae deerunt; tamen aequa voluntas
 Officium nunquam deseret ipsa suum.
 Quodque potis nostrae est nunquam celebrare tremendum,
 Cessabo numen, Iuppiter alme, tuum.
 Et tua de nostro nunquam benefacta recedent
 280 Pectore, dum Phoebus flamma calor erit,
 Dum rigidis turgebit hyems inimica pruinis,
 Dum fuerit tremulis frigidus humor aquis,
 Dum grave deciduo labetur pondere circum
 Tellurem pelagus, dum levis aether erit.

- 285 Cumque anima invalidum tandem seiuncta relinquet
 Corpus, in Elysios ibit et illa lares,
 Semper erit mecum pietas tua maxima apud me,
 Debitus omnino nec morietur honos.
 Nanque, ubicunque adero post ultima fata locatus,
 290 Te viso assurgam, te venerabor ego
 Teque humili semper cervice et poplite curvo
 Suscipiam ac fidus deinde minister ero.
 Caetera sidereae regum rex optimus aulae
 Praemia pro meritis uberiora dabit.
 295 Hic solus, qui cuncta videt, qui cuncta rependit,
 Praemia virtuti qui dare certa solet.
 Illi ego continuis effundam carmina votis,
 Te mihi florentem servet et incolumem
 Nestoreamque tibi tandem absque dolore senectam,
 300 Cumanae et tribuat tempora Deiphobes
 Atque animum curis vacuum corpusque salubre
 Det noctes, laete det celebrare, dies
 Ac tibi tot rerum bona iam sine fraude ministret,
 Sigeria quot caelo nocte silente micant,
 305 Robora quot montes, quot habent vineta racemos,
 Oceani pisces quotve moventur aquis.
 Unde voluptatem possis captare, perenne
 Quae maneat nec cum sit peritura die
 Et quae hominum tibi conciliet caelique favorem
 310 Ac animae pariat gaudia vera tuae.
 Nunc igitur vultu, praesul divine, sereno
 Haec mea pro magnis dona pusilla cape.
 Si possem, maiora darem; tamen antea novi,
 Quod tua non repetunt optima facta vices.
 315 Mentoreo tibi dent alii fabrefacta labore
 Pocula, det chlamydes caetera turba novas
 Dentque togas alii Tyrio medicamine tinctas,
 Arsacis intextas quas decoravit acus.
 Carmen ego solum hoc habeo tibi, carmen habeto;
 320 Carmine placatur summus et ipse deus.

II.

VALENTINUS CYBELEIUS VARASDIENSIS OPUSCULUM DE LAUDIBUS ET VITUPERIO VINI ET AQUAE.

DEDICATIO.

Reverendissimo domino domino Georgio episcopo Quinqueclesiensi, cancellario regio Valentinus Cybeleius canonicus ecclesiae Albensis sui humillimam commendationem.

Apelles ille Cous eximius pictor, qui, si Plinio credimus, omnes in arte pingendi ante se genitos et etiam futuros superavit, nihil unquam, quod dignum esse voluit, antea ipse probavit, nisi prius illa aliorum iudicio exponeret, ut, si plures laudassent nec aliquid reprehensione dignum invenissent, ea tunc demum absoluta existimavit. Tunc se cuiusque opponentis certamini tuto et fidenter servare non dubitavit, ut qui multorum industriam plurifecisset, quam sui unius de se ac operum suorum (licet sua semper magis, quam aliorum cuique placeant et suo quisque studio maxime ducatur) opinionem, quoniam nemo ita sapit, nemo ita Lynceus est, nemo ita excellenti praeditus est prudentia, quin aliquando labatur et caecutiat, si aliorum iudicio se exponere dedignetur. Et eum esse extremi ingenii (prout credit Livius) qui vel natura negante, quod optimum factu sit, consulere nesciat, vel praesumptione temeraria sibi plus, quam deceat, tribuente, quod in rem sit, ab aliis exquirere aut recte exquirendis non parere audeat, sicut ille optimus sit, qui et recte consulat et, quae recta sint, vel ex suo vel ex aliorum iudicio multo ante expendat. Ego vero in praesens idem, quod Apelles (quamvis in re dissimili), facere cupiens haec exigua praexercitamenta ingenii sub unius declamationis titulo contenta et e tenebris tandem in lucem prodire cupientia non existimavi tutum esse, si antea illis exeundi libertas daretur, quam limam et iudicium aliorum subiissent. Tuo igitur, reverendissime domine et pater, ea iudicio expono, immo te iudicem et arbitrum exposco, qui et solus mihi loco multorum es et qui iustissimus ac alter Aristides vel Bochonus, alter Rhadamanthus et Minos ab omnibus habearis, ut tuam interponendo auctoritatem uni e duobus coram tua dominatione reverendissima causam habentibus ius suum administrare digneris. Non enim vereor, quia, cum mihi pater et tanquam deus sis, ne favore inductus alteri adversario meo iniuriam facias, nec quia, cum mihi adeo severum quandoque te exhibeas rarius in colloquium

(Nam sit licet in natos facies severa parentum,
Aequa tamen semper mens est et amica voluntas)

admittendo, ob hoc existimabo, ut, si iustiozem habuero causam, me tanquam prophanum repellas, qui alias, ut comunem aequitatem custodias, propriam tuam utilitatem saepissime negligere soles. Et qui comunia pro tuis habeas tuaque pro comunibus 7 exhibeas, qui ob synceritatem et tam incorrupte in iudicandis litibus iusticiam respectum oculus ipsius iusticiae appelleris, quem denique nunquam vel numus aut persona aut preces de recto tramite ita seducere poterunt, quin cuique, quod suum esset, tam recte persolveris, ut nullum unquam tristem a te abire dimiseris. Caussam autem utriusque litigantis, reverendissime domine, in processu declamationis adeo manifestam deprehendes, ut sine aliqua nimirum difficultate cognoscis, cui potiores debeant partes attribui. Scio enim tuae reverendissimae dominationi non deesse aut 8 voluntatem aut tempus ad haec legenda et pertractanda, praesertim, quia non ob id publicis negociis te exoneraveris vel quia lusibus nihil eruditionis aspergas nec aliquid ludicrum pro temperamento quandoque adhibeas vel quia eos etiam privatus a te repellas, quos maioribus rebus implicitus inter publica tractanda minus agnoveris, erunt fortassis quaedam, quae ad stomachum facient. Proinde ea fronte haec exigua, eminentissime antistes, in praesens suscipe, ut etiam maioribus (quae in posterum emersura sunt) aditus ad te veniendi non intercludatur, talemque te in his iudicem exhibeas, ut ipsa veritas non minus se tibi debere fateatur, quam hi, qui te semper et pro benefactis et pro aequitate sincero pectore venerati sunt. Vale, foelicissime, cui me servulum addictissimum unice commendo. Ex Alba Regali. Pridie Idus Ianuarias.

OPUSCULUM DE LAUDIBUS ET VITUPERIO VINI ET AQUAE.

Declamatio de vini et aquae potoribus, utrum hi vel illi laudabiliores sint, ubi nonnulla de vino et aqua, quatinus utraque secundum suos gradus vel ad laudem vel vituperium tendant, inseruntur, ad dominum Ladislaum Macedonium archidiaconum et amicum.

Scio, amantissime domine Ladislae, quod omne promissum 1 sub debitum cadere videtur, ubi praesertim promissum non observatum honesta ratione velari non potest. Memini, cum nuper Quinqueecclesiis in domo reverendissimi domini Michaelis doctoris vicarii inter coenandum quaedam inter nos disceptaciunculae tractarentur et inter caeteras mentio fieret de natura et observatione accentuum, sine quibus ita nulla dictio potest esse, sicut nulla vox sine vocali; nec tamen satis intelligeremus quomodo iidem ipsas 3 dictiones moderarentur, licet quaedam exemplaria prae manibus haberemus, sed Gordiano nodo similia; et perinde pollicitus essem 4 tibi me missurum facilem modum, quomodo et observari et intel-

ligi possent et quot essent in qualibet dictione ponendi, prout ipse ab Aldo accepissem. Quare promissis satisfacere cupiens collegi 5 hic quaedam de eis, ut sequitur. Accentus esse decem numero, videlicet acutum, gravem, circumflexum.

Caeterum, dii boni, ecce occurrit mihi quaestio a te in principio 6 proposita de aquae et vini potoribus, utrum hi aut illi laudabiliores sint et utrum poetarum quispiam repertus sit, qui vino abstinuerit. In quo tamen ego tibi in praesentiarum vix satis facere 7 possem, ne, si veritatem dicerem, vel odiosus sim vel non credatur mihi, quandoquidem

Obsequium amicos, veritas odium parit.

Unam enim istarum partium laudando et alteram improbando 8 vel mihi ipsi vel tibi videbor facere iniuriam, qui tamen et mihi et tibi amicus esse debeam ac perinde ab iniuria inferenda cavere. Verum amicus Plato, amicus Socrates, maior amica veritas. Laudaturus igitur vel vituperaturus in eo non meis propriis nitar testimoniis, sed aliorum autoritatibus, qui de vini et aquae natura 9 aut eorum potoribus quippiam et dixerunt et scripserunt. Quod si aqua et eius amatores pluribus clarorum virorum dictis et exemplis tanquam non laudanda asseretur, iam tunc de facili ab illa opinione cedam, in qua, dum haec nuper tractarem, perstabam et libens tibi tanquam victori herbam porrigam. Si autem de vino 10 eadem fiant, feras itidem aequo animo nec me nec ipsos scriptores in eo accuses, sed ipse vini naturam, quae se minus laudare permittat.

Fateor ego quidem, quod et vinum bonum sit, quia creatura 12 dei. Cuius etiam potatorem scimus Christum fuisse, dum vel aquam in vinum converteret et quod modice sumptum acuat intellectum hominis, animae et corpori robur addat, virtutem excitet et animum ad sua officia alacriorem reddat. Sed quis ibit inficias, quod, 13 sicut moderatum humanas virtutes ac vires vegetet, sic immoderatum destruat et enervet, rationem perturbet, intellectum obscurat, memoriam hebetet, oblivionem immittat, errorem infundat, ad ignorantiam perducatur; et quod ingenium obnubilet, mentem et sanitatem 14 mentis concutiat, valetudinem corporis profliget, sensus penitus lapsabundos et hominem non solum ex hominis potestate exire, sed etiam hominis nomen amittere faciat et perinde brutum fieri?

Quandoquidem, dum ebrius se ipsum ignorat, quis non novit, 15 quod non plus sapiat quam vel pueri vel anniculi senes. Recte autem Plato in libris de republica dixit, quod non tantum senes bis pueri fiant, sed multo magis ipsi temulentii. Quin et Plutarchus 16 scribit, quod olim lethargum et oblivionem ipsi veteres Dionysio consecrabant, non aliam ob causam, nisi quia in vino delinquentes officii obliviscerentur et admonitione egerent puerili. Quamprimum enim aspergine vini sanitas mentis expugnatur, tunc 17 omnium rerum oblivio et ipsius memoriae mors subsequatur, ne-

cesse est, immo etiam furor. Proverbium est apud Athenaeum : Vinum non habet clavum, Quod propterea dicitur, quia nihil con-¹⁸ sulte dicit aut facit eo, quod ratio obruatur, quae clavi vice sobrios moderatur et regit, dum autem ita vino marcens obruta sit, idem agit (ut Isocrates in sua praeceptiva oratione dixit), quod currus auriga spoliatus ; hic enim aberrans a gubernatore incomposite rapitur et animus mente corrupta, quid rectum sit, dispicere nequit.

Alibi item apud Athenaeum proverbialiter exprimitur, quod¹⁹ vinum non habeat calciamentum, quia ebrius ex omni parte pateat et non aliter, quam speculum, omnia perspicua reddat. Ad hoc²⁰ dixit Seneca in epistolis ad Lucilium. Quemadmodum, inquit, dolia ipsa rumpuntur et omne, quod in imo iacet, in summam partem vis caloris eiecat, sic vino exaestuante, quicquid in imo iacet, abditum effertur et prodit in medium ; onerati mero, quemadmodum non continent cibum vino redundante, ita et secretum, quod suum est, et alienum pariter effundunt. Audi autem, quemadmodum Ze-²¹ non, vir maximus, colligat virum bonum non futurum ebrium. Ebrio nemo secretum sermonem committat, vir ergo bonus ebrius non erit. Quemadmodum opposita interrogatione simul derideatur, at-²² tende, dormienti nemo secretum committit, viro autem bono committit, vir ergo bonus non dormit.

Interim, si hoc colligere vis virum bonum non debere ebrium²³ fieri, cur simile agis ? dic, quam turpe sit plus sibi ingerere, quam capiat, et stomachi sui non nosse mensuram ; quam multa ebrii faciunt, quibus sobrii erubescunt ? Nihil aliud esse ebrietatem, quam²⁴ voluntariam insaniam. Extende in plures dies illum ebrii habitum, nunquid de fure dubitabis ? Unde recte Aeschylus poeta extulit, quod aes formae, vinum autem mentis speculum sit. Et Theognis ita :

Igne probant homines aurum argentumque periti, 25
Ast hominis vinum monstrat aperte animum.

Nec mirum, quod sic homines in insaniam vertantur, dum nihil²⁶ sciant reticere et stulte loquendo reticenda manifestent.

In vino siquidem (sicut in proverbio habetur) veritas est. Et ob id²⁷ veritas a Platone in Alcibiade filia vini credita est, quicquid enim in pectore est conditum, id ebrietas in apertum profert omnem animi fucum tollens. Ad quod aspiciens quidam Persa celebratissimo apophthegmate²⁸ negavit tormentis opus esse ad exquirendum verum, quia vino rectius eliciatur. Ebrius enim, ut Augustinus ad sacras virgines scribit.²⁹ dum nihil consequitur sanum, nullo alio cogente praeter vinum cordis sui arcana patefacit et amicorum sibi commissa secreta in medium prodit. In quam sententiam habes illud Horatii dictum : 30

Reges dicuntur multis urgere culullis
Et torquere mero, quem prospexisse laborant,
An sit amicitia dignus.

Item alibi :

31

Tu lene,
 inquit, tormentum ingenio admoves
 Plaerunque duro, tu sapientium
 Curas et arcanum iocoso
 Consilium retegis Lyaeo.

Nam quis id ignorat, quod, quicquid in corde est sobrii, id in lingua sedere ebrii et quod vinum et cum pueritia et sine pueritia veridicum sit. Adde non aliam causam fuisse, cur olim (ut adhuc in sacris literis legitur) vetaretur, ne regibus vinum daretur, nisi quod ibi nullum possit esse arcanum, ubi regnet ebrietas Nam

Quid non ebrietas

(ait Horatius in Epistolis)

designat? operta recludit,
 Spes iubet esse ratas, ad praelia trudit inermem,
 Sollicitis animis onus eximit, addocet artes,
 Facundi calices quem non fecere disertum.

Scribunt poetae Icarum Oebali Laconum regis filium ac patrem Penelopes ob summam iusticiam et pietatem, qua praeditus erat, a Libero patre loco muneris suscepisse, ut primus omnium vini usum mortalibus ostenderet. Qui id quidem apud Athenienses ostendit, saeva tamen mercede, mox enim poenas dedit, quem ipsi coloni et messorum ebrii (illis enim id in primis ad potandum dederat) interfecerunt eo, quod venenum se ab eo accepisse crederant, vel Propertio libro II. eorum factum ita approbante :

Icare Cecropiis merito iugulate colonis.

Quare in multis locis poena mulctabantur, qui in vineas prodibant, quoniam vinum sit, testante Plinio, quod ad procinctum tendentibus semper impedimentum sit. Cuius cum multa et prope infinita sint vitia, tum illud in primis licet in medium proferre, quod Philostratus libro II. scribit de vita et gestis Apollonii Thyanaei, qui cum rege Pharaote confabulanter disputans taliter disseruit. Salutavit, inquit, rex Apollonium interrogavitque ab eo, quidnam meditaretur. Neque enim dormire te nimium arbitror, cum aquam bibas et vinum contempnas. Tum Apollonius: An non dormire censes eos, qui aquam bibunt? Dormire, inquam, arbitror, rex inquit, sed per levem somnum et qualem dicimus summis oculis insidere, non autem menti. Immo vero, inquit Apollonius, utroque dormiunt, forte etiam mente magis; nisi enim quieta mens fuerit, nequaquam oculi somnum suscipient. Propterea furiosi homines dormire nequeunt propter assiduam mentis agitationem. Quae cum in alia ex aliis iugiter cogitando transiliant, torve impudenterque aspiciunt, sicut insomnes dracones. Quoniam igitur, o rex, manifeste interpretati sumus, quid somnus operetur, concedam, si

ebrium ipsum supposueris, etiam non dormire. Debacchans enim ⁴⁴
 et quasi furens animus multipliciter illum devolvit et plurimis im-
 plebit perturbationibus, videntur enim sibi omnes, qui concepta
 ebrietate dormire nituntur, nunc usque ad domus culmen attolli,
 nunc rursus sub terram detrudi et tali agitari vertigine, quali cir-
 cumvolvi Ixionem fabulae perhibent.

Et ut in hanc eandem sententiam accedens Lucretius libro ⁴⁵
 III. de rerum natura dicit :

Nec reperire potes, quid sit tibi saepe mali, cum
 Ebrius urgeris multis miser undique curis
 Atque animo incerto fluitans errore vagaris.
 Si possent homines proinde ac sentire videre,
 Pondus inest animo, quod se gravitate fatiget,

atque quid

Effugere haud potis est, invitus adhaeret et odit.

In vino etenim magnum inest vitium, quod pedes patrum captet, ⁴⁶
 ut ait Plautus, quoniam luctator pessimus est et dolosus.

Paululum igitur sublato capite Apollonius, Quanto, inquit, ⁴⁷
 nos, qui aquam bibimus, dulcibus somnis magis abundemus, quam
 qui vinum bibunt, iam ostendam tuam rationem secutus. Quod ⁴⁸
 autem multis agitetur perturbationibus et quasi furiis quibusdam
 vexetur ebriorum mens, recte abs te dictum esse fateor, videmus enim
 ebrietate correptos geminam lunam, geminum solem sese videre arbitra-
 ri, alios non minus lapsos et pene sobrios nihil quidem tale cogitare,
 sed laetitia gestire et voluptate quadam perfundi, idque non ob aliquam
 praeclaram actionem ab eis gestam plaerunque contingit. Alii vero ⁴⁹
 forenses orationes meditantur, cum in foro nunquam sint locuti,
 et se divites putant, cum nec drachmam possideant. Hi autem sunt, ⁵⁰
 o rex, insaniae morbi, ipsa enim laetitia mentes agit, plures enim
 vidi, qui bona quadam fortuna potitos sese arbitantes somnum
 capere non poterant, sed excitati in medium prosiliebant, quod
 satis argumenti est ipsa etiam bona curas sollicitudinesque prae-
 bere. Sunt autem quaedam et medicamenta ad faciendum somnum ⁵¹
 excogitata, quae si qui biberint aut sese iisdem perunxerint, tam
 profunde dormiunt, ut mortui videantur, inde tam obliviosi surgunt,
 ut ubivis potius, quam ubi sunt, sese esse arbitrentur. Quod igitur ⁵²
 potiones corpori aut animae neque proprium neque legitimum som-
 num inducunt, sed aut ita profundum, ut semimortui videantur,
 aut levem admodum et a quibus accidentibus rumpi facile te puto
 consensuum, nisi pertinax potius quam disputator et esse et ha-
 beri volueris.

Aquae autem potiores singula perinde, ut sunt, vident neque ⁵³
 sibiipsis ea, quae non vident nec sunt, describunt aut figurant,
 neque leves sunt nec unquam aut torpore aut stultitia referti nec
 supra, quam deceat, hilares, sed semper sibiipsis adsunt ratiocina-
 toribus similes non vespere minus, quam mane. Nunquam enim ⁵⁴

tales homines dormitabunt, etiam si in multam noctem fuerint operati, nec somnus eos tanquam dominus urget caput vini servum invadens, sed liberos semper et toto corpore sese erectos praebent. Cum autem dormitum accesserint, anima pura et quieta somnum 55 capiunt neque prosperis elati successibus nec adversitatibus ullis depressi. Mens enim sobria moderata sese ad utraque habet nec 55 ab alterutra perturbatione superatur, praeterea curis vacua dulcissimo et iucundissimo somno perfruens nullis casibus excitatur.

Per somnia insuper vaticinationem, quae apud homines divi- 57 nissima existimatur, multo facilius conscipit anima vino non suffocata, sed pura mundaque omnia, quae viderit, facile colligit et discernit. Quapropter somniorum interpretes, quos onirologos appel- 58 lant poetae, de nulla unquam visione ante consultoribus respondebant, quam visionis horam sciscitati essent. Nam, si matutino 59 tempore somnium apparuisset, tunc de illo aliquid coniectari se posse arbitrabantur, quia tunc recte vaticinari posset anima, cum esset vino ciboque liberata. Sin vero primo somno aut media et- 60 iam nocte, cum adhuc vino suffocata demersaque est anima, somnium dicerent apparuisse, sapienter quicquam respondere abnuebant. Quin etiam deos ipsos itidem iudicare et sobriis animis potius oracula tribuere brevibus ostendam. Fuit quondam apud Graecos 61 vates nomine Amphiarus, quem Thebis redeuntem terra vivum absorbit; ipse etiam nunc in Attica terra vaticinans somnia petentibus inducebat, eos autem, cum responsa accipere volunt, sacerdotes integrum diem a cibo, a vino autem triduo iubet abstinere, ut pura expurgataque anima ostensorum rationes colligere melius possit. Quod, si vinum idoneum somni medicamentum esset, ius- 62 sisset profecto sapiens Amphiarus contemplatores somniorum contrario modo sese praeparare vino refertos tanquam amphoras in adytum descendere. Multa insuper oracula et alia referre possem 63 cum apud Graecos tum etiam apud barbaros celeberrima, in quibus sacerdos non vino, sed aqua potatus ex tripode responsa petentibus dedii.

Vitium autem ebrietatis cum in aliis cuiuscunque conditionis 94 hominibus tum in primis in sacerdotibus reprehendi debet, prout nobis veteris testamenti auctoritas suffragatur, ubi ministri templi prohibentur vinum bibere, ne ebrietate graventur corda eorum et ut sensus eorum semper vigeat et tenuis sit. Dixit tantum deus in 65 Levitis ad Aaron pontificem: Vinum et omne, quod inebriare potest, non bibetis tu et filii tui, quando intrabitis tabernaculum testimonii, ne moriamini, ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum et prophanum, inter pollutum et mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea, quae locutus sum ad eos per manum Moysi. Idem Nazareis et sanctificatis domino praeceptum est, ut 66 vino abstineant nec quicquam, quod ab uva expressum est, bibant. Uvas etiam nec recentes nec siccas gustent cunctis diebus, quibus ex voto domino consecrati fuerint. In Ezechiele itidem habetur: 67 Vinum non bibit omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium

interius. Quare hoc? quia vini potatio et a rerum cognitione animus sevocat et in mortis periculum inducit, ut quod etiam in vita quid utile sit, non satis providere sinit, quantuluscunque etiam vini haustus. Et non solum vinum, sed et sycera prohibetur, quae secundum Hieronymum est omnis potio, quae inebriare potest. Quin et novi institutor testamenti Christus salvator noster docet cavere nos debere ab illa ipsa ebrietate, ubi ait: Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate et curis huius vitae et superveniat in vos illa repentina dies, tanquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terrae. Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere omnia ista, quae futura sunt, et stare ante filium hominis. Vide et hoc, quod scriptum est in Esaia propheta contra superbiam et ebrietatem Effraim et sacerdotum, quibus ita domini indignationem annuncians loquitur: Ve coronae superbiae ebris Effraim et flori decidenti gloriae exultationis eius, qui erant in vertice vallis pinguissimae errantes a vino. Pedibus conculcabitur corona superbiae ebriorum Effraim, quoniam prae vino nescierunt et prae ebrietate erraverunt. Sacerdos et propheta nescierunt, prae ebrietate absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt iudicium, omnes enim mensae repletae sunt vomitu sordiumque, ita ut non esset ultra locus. Quem docebunt scientiam? quem intelligere facient auditum? ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus, quia manda remanda, expecta reexpecta modicum ibi. In loquela enim labii et lingua altera loquetur ad populum istum dominus dicens: Haec est requies mea, reficite lassum et hoc est meum refrigerium. Et noluerunt audire et erit eis verbum domini manda remanda expecta reexpecta modicum ibi, ut vadant et cadant retrorsum, et conterantur et illaqueantur et capiantur, quoniam percusserunt foedus cum morte et cum inferno fecerunt pactum. Et cum nihil aliud sit ebrietas, nisi rationis vile sepulchrum et sapientiae expultrix, quomodo acceptus erit minister regi non intelligendo nec ambulando in via immaculata? ex quo ipsa et sapientia et mundicia in primis ministris dei necessaria sit, quorum vita aliorum documentum esse debet.

Vinum autem incentivum libidinis sit, quod ex proverbii Salomonis probatur. Luxuriosa, inquit, res est vinum et contumeliosa ebrietas; omnis, qui cum his miscetur, non erit sapiens. Quocirca idem ipse Salomon rex, licet omni sapientia plenus esset, tamen sapienterem se fore putavit, si a vino carnem abstraheret et abstemius viveret. Cogitavi, inquit, in corde meo abstrahere a carne meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam devitaremque stulticiam, donec viderem, quid utile esset filiis hominum. Nam non eiusdem hominis est (ait Hieronymus) vina degustare et prophetas intelligere, qui ad Nepotianum presbyterum de vita clericorum ita scribit: Modum aetatis et valetudinis pro corporum qualitate exigimus in potando vinum, quod absque vino ardeo et ardeo adulescentia et inflammor calore sanguinis, in quo

suspicio est veneni.

Canones etiam ecclesiastici praecipunt clericis ab ebrietate⁸³ et crapula penitus abstinendum sub beneficiorum privatione et suspensione officiorum. Quoniam ebrietas et mentis exilium inducat,⁸⁴ et libidinis provocet incentivum, prout habetur de vita et honestate clericorum. At

Sine Cerere et Baccho friget Venus,

dixit comicus poeta. Nihil vero teste Ioanne Chrysostomo ita est⁸⁶ daemone amicum, sicut ebrietas et lascivia, quae est mater omnium vitiorum et omnium peccatorum radix et nutrix, ante omnia autem a clericis vetari deberet.

Ah, utinam haec nostri catholici presbyteri et sacerdotes ita⁸⁷ officio, quae praecipuntur de hac abstinence et vini moderata potatione, observarent, prout multi observant immodestissimam bibendi consuetudinem, non quidem in meditationibus et orationibus ac caeteris factis suam conditionem et vitam concernentibus dies et noctes consumentes, sed in assiduis computationibus, commensationibus, ebrietatibus, lasciviis, clamoribus, detractionibus et aliis infinitis inconvenientiis, quae ex hac nostrae benedictae aetatis, nescio, quali consuetudine pullulare solent. Non profecto tot⁸⁸ evenirent scandala in populo, quot in dies eveniunt, non tot odia pullularent et persecutiones in ecclesiam dei, quot in dies pullulari videmus, dum et divinam iram ac totius fere mundi in nos provocamus vindictam, dando videlicet illis de nobis pravitatis exempla, quorum ductores et correctores esse deberemus, aliena diripiendo, qui aliis propria dare deberemus, dissidias et inimicitias inter illos faciendo ac seminando, quos in amorem et concordiam inducere deberemus, in fastum et superbiam nos attollendo, qui tamen Christi humilis et pauperis ac apostolorum successores esse deberemus. Illos denique male et nequiter irridendo, quos⁸⁹ humiliter continenter et sobrie vivere conspiciamus, immo nec vitam nec doctrinam quandoque (plus enim comoediarum quam evangeliorum et prophetarum lectio ad stomachum facit et non librum, sed Liberum cum maiori semper desyderio ac affectu tractamus) praeter nomen et ordinem sanctitatis ac sacerdotis habere dinoscimur et id etiam sacerdotium indigne praesumentes, dum nomen domini despiciamus indigne ad altare accedendo et panem, quantum ad nos, pollutum offerendo.

Hinc est, quod sacerdotium despectui haberi caepit fere ab⁹⁰ omnibus et illi etiam, qui per sanctae vitae operationem Christum et apostolos eorumque documenta sequuntur ludibrio et in derisum exponantur, quorum vita et doctrina maxime observari deberet. Hinc est, quod pauci etiam iam ex secularibus rectum⁹¹ habeant affectum non modo in ecclesiae commodum, sed ne quidem ad divina officia et missarum solennia rite audienda, cum sacerdotum illis nomen exosum sit. Hinc est, quod conti-⁹² nue fiant in clerum, continue in bona eorum invasiones,

tanquam etiam illis indigni essent, quibus tam male ex perversa vivendi consuetudine abutantur.

Sed unde haec? non certe aliunde magis, nisi in extem-⁹³
perata vitae in cibo et potu transgressione proveniunt, unde ratio
obruta amittitur et odium non tam hominum, quam dei acquiritur.
Hi enim, ut scribit Hieronymus et habetur in decretis ecclesi-⁹⁴
asticis, deliciis affluentes et inter epulas et lascivias pudicitiam ser-
vare credunt. At propheticus sermo describit, quod eiiciendi sint⁹⁵
de perversis eorum domibus et damnandis conviviis. Et si vis scire,⁹⁶
quo eiiciendi sunt propter malas cogitationes et opera sua, lege
evangelium: In tenebras scilicet exteriores, ubi erit fletus et stridor⁹⁷
dentium. An non confusio et ignominia est Iesum crucifixum pau-
perem et esurientem praedicare et ieiuniorum doctrinam farsis cor-
poribus, rubentibus buccis et tumentis ore? Si in apostolorum loco⁹⁸
sumus, non solum sermonem eorum imitemur, sed etiam conversa-
tionem et abstinentiam. Ne merito in nos detorqueatur illud Esa-⁹⁹
iae dictum: Vae, qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam et
potandum usque ad vesperam, ut vino aestuetis. Verecundari pro-¹⁰⁰
fecto deberemus, quod, qui sese Christi imitatores et regni coele-
stis haereses profiteamur, in his, quae sunt coelestia et Christiano
nomine digna, nos etiam ethnici et pagani superaverint et supe-
rant. Legimus siquidem apud Chaeremonem stoicum, quod prisci¹⁰¹
Aegyptiorum sacerdotes et carnibus et vino semper abstinerunt
ab eo tempore, quo se divino cultui applicuissent, ut sensus tenui-
tate forent vegetiores. Idem de Esseis apud Philonem, Euse-¹⁰²
bium et Iosephum habetur, qui in Iudaea abstemii fuerunt et quo-
tidianum ieiunium in naturam verterunt.

Haec cum ita sint, quis non credat et aquam et hydropotas¹⁰³
potioribus laudibus extollendos esse quam merobibos.

Probat enim Alexander in problematis, quod aquae potores¹⁰⁴
visu et caeteris sensibus (vinum enim copiosum spiritalibus viis
sensus obstruit) multo sunt acutiores. Et in contrarium Salomon in¹⁰⁵
proverbiis, Cui, inquit, est suffocatio oculorum? nonne his, qui
commorantur in vino et student calicibus epotandis? Ne intuearis¹⁰⁶
vinum, quando flavescit. Cum splenduerit in vitro color eius, in-
greditur blande et in novissimo mordebit, ut coluber, et sicut re-
gulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneos et cor tuum¹⁰⁷
loquetur perversa et eris sicut dormiens in medio mari et quasi
sopitus gubernator amisso clavo.

Et ut latius prosequar, liceat audire, quid de vini et ebrieta-¹⁰⁸
tis laude catholici scriptores dixerint. Hieronymus: Quanto studio¹⁰⁹
fugienda est ebrietas? quae corpus domesticum spiritus receptacu-
lum reducit in sterquilinum carnis nostrae, gloriam reducit in lu-
tum, fugat prudentiam, cassat fidem, operatur naufragia. Augusti-¹¹⁰
nus: Ebrietas est flagitiorum omnium mater culparumque materia,
radix criminum, origo vitiorum, turbatio capitis, subversio sensus,
tempesta linguae, procella corporis, naufragium castitatis, amissio
temporis, insania voluntaria, ignominiosus languor, turpitudine morum,

dedecus vitae, honestatis infamia, animae corruptela. Ebrietas in 111
 utroque sexu cuncta mala appetit et nephanda committit et, ut
 apostolus ait, regna coelestia appetentibus denegat. Quisquis enim 112
 immoderatus convivioque medius amissis modestiae frenis insana
 fuerit ebrietate postratus, aversus respicit stantes, quos integros
 videre nequit, aut sermone longo superflua verba emittit et vana
 dicta componit male clamans et bene sibi sonans. Assumit inter 113
 pocula iniusta certamina et nullis existentibus caussis asperam
 excitat rixam, quia interponendo verba vana aliorum sana dicta non
 potitur audire, sed in contumeliam erigitur convivarum et proximo-
 rum crimina. Alibi: Ebrietas aufert memoriam, dissipat sensum, 114
 confundit intellectum, concitat libidinem, involvit linguam, corrup-
 pit sanguinem, omnia membra debilitat, vitam diminuit et om-
 nem salutem exterminat.

Sic enim teste Isidoro carnales cupiditates resecantur absti- 115
 nentia, ita omnes animae virtutes vitio ebrietatis destruuntur. Inno- 116
 centius de hominis miseria, Quid turpius, inquit, ebrioso? cui foet-
 or in ore, tremor in corpore, qui promit stulta, prodit occulta, cui
 mens alienatur et facies transformatur. Alibi: Ebrietas caedis est mater, 117
 parens litium, furoris genitrix, petulantiae est magistra. Ubi nan-
 que regnat ebrietas, ratio ipsa exulat, intellectus obtunditur, consi-
 lia devincit, iudicia subvertuntur. Thomas item sic: Licet ebrie- 118
 tas plurima mala operetur, habet tamen hoc ipsa, quod mentem
 hebetet, secreta revelet, gestus deturpet, eloquium scandaliset, lites
 generet ac corporis vires exterminet; cadere iubet, bene agere prohi-
 bet, requiem impedit, sensum alienat, oblivionem inducit, libidi-
 nem movet, nauseam provocat, visum minuit et omni virtute ho-
 minem destituit. Seneca: Certe detegit omne vitium ebrietas et in- 119
 cendit, ubi possedit animum nimia vis vini, quicquid male late-
 bat, detegit vel emergit. Non facit ebrietas vitia, sed protrahit.
 Tunc impudicus morbum profitetur ac publicat, tunc petulans non 120
 linguam, non manum continet, crescit insolenti superbia, crudeli-
 tas saevo, malignitas livido, omne vitium grassatur et prodit. Ad- 121
 iice illi ignorantiae suae dubia et parum explanata verba, incertos
 oculos, gradum errantem, vertiginem capitis, tecta ipsa mobilia ve-
 lut aliquo turbine circumagente totam domum, stomachi tormenta,
 cum effervescit merum ac viscera ipsa descendit. Tunc tamen utrun- 122
 que tolerabile est, dum illi vis sua est, quod cum somno vitiatur,
 quae ebrietas fuit, crudelitas facta est. Est enim apud ecclesia- 123
 sticum. Diligentes, inquit, in vino noli provocare, quia multos ex-
 terminavit vinum. Ignis probat ferrum durum, sic vinum corda
 superborum arguet in ebrietate potatum, aequa vita hominibus vi-
 num in sobrietate, si bibas illud moderate, eris sobrius. Quae est 124
 vita, quae minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors. Vinum in
 iucunditatem creatum est et non in ebrietatem ab initio. Exultatio
 animae et corporis vinum moderate potatum. Sanitas est mentis et 125
 corporis sobrius potus. Vinum multum potatum irritationem et iram
 et ruinas multas facit. Amaritudo animae vinum multum potatum.

Ebrietatis animositas imprudentis offensio, minorans virtutem et facientis vulnera. In convivio vini non arguas proximum et non despicias eum in iucunditate illius. Verba improperii non dicas illi et non premas illum in repetendo. Cur hoc? ne furiosum in furiam et insaniam accendas.

Alibi dicitur, quod vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes a deo. Sicut enim mater fidei est continentia, ita perfidiae mater est ebrietas. Hanc qui habet, ut dixit Bernardus, non facit peccatum, sed ipse peccatum est, quia est daemon blandus, venenum dulce, rabies voluntaria, illecebra voluptatis, deformitatis magistra, pudoris iniuria, quam nullus noverit Christianus, quia seipsum non habet teste Augustino, qui illam habet. Et sicut in ebriis, ut idem Augustinus ad sacras virgines scripsit, non ratio ulla, non ullum vitae gerendae consilium nec ulla artium aut gestorum aut lectionum memoria aut industriae providentia est, ita contra in sobriis sobrietas est recti iudicii tenax, memoriae recordationisque inseparabilis sapientia, secretorum custos, arcani velamen, lectionum et doctrinae capax, studiorum et artium bonarum disciplina pariter et magistra ingeniorum et capiendarum pedissequa, bonae famae semper avida, salubria atque utilia creans, virtutis singulare auxilium, cuncta cum ratione disponens, congregationi honestorum semper inhaerens.

Plato item in suis libris legum praecipit, ut pueri usque ad aetatem duodevigesimi anni omnino vino abstineant. Quia si ad fervorem aetatis calor vini addatur, tunc ignis igni suggeritur. Idem inquit Hieronymus ad Eustochium, quod vinum duplex est in adolescentia incendium voluptatis, quia oleum flammae adiicimus. Prohibet et Plutarchus in praeceptis de valetudine, ut ne ignis ad ignem, impletio ad impletionem, merum ad merum addatur. Quandoquidem pueri et etiam senes (testis est Aristoteles in problematis) citius tentantur et vincuntur, isti defectu, illi excessu caloris quasi natura debilitata. Minus tamen pueros sitire quam viros, licet non minus calidi sint, quam viri, quia videlicet eorum calor humidus sit, virorum vero siccus, quibus omnino usque ad quadragesimum aetatis annum parvus usus admittebatur.

Postea autem liberum fuisse etiam licentiosius, praesertim cum senioribus, sed ita, ut tunc mente exhilarati reliquo tempore se continuissent, quoniam (ut scribit Macrobius libro VII. Saturnalium), qui fiunt crebro ebrii, cito senescunt. Alii ante tempus competentis aetatis vel calvicio, vel canicie insigniuntur, quae non nisi inopia caloris eveniunt, nam

Vino forma perit, vino corrumpitur aetas,

dixit Propertius, quamvis adulescentes perpauca ad senectutem perveniant, praesertim qui ante tempus vino plus, quam deceat, utuntur. Illa enim aetas (teste Cicerone in de senectute) multo plures, quam senum, mortis casus habet, facilius in morbo incidunt adulescentes, gravius aegrotant et tristius curantur. Semper autem bo-

nae valetudinis, ait Valerius Maximus libro II., quasi quaedam mater est frugalitas, inimica luxuriosis epulis, aliena a nimia vini abundantia. Habes in ecclesiastico, quod, qui abstinens est, adiacet vitam. Et quam sufficiens est hominum eruditio vinum exiguum et in dormiendo non laborabis ab illo et non senties dolorem. Aristoteles etiam tam de somno et vigilia, quam in libro politicorum scripsit vinum bibere non convenire pueris, sed bonum sine illo esse. Ex eo quandoquidem compertum est pueros hebetiores fieri (sicut est apud Aulum Gellium in noctibus Atticis libro IIII.) atque hinc elici surditatem inproceraque fieri corpora eorum minusque adulescere. Omnia vero contrario modo evenire his, qui parce tam vino quam cibo utuntur. Hi enim diutissime vivunt et sani ac integri ad senectam perveniunt.

Et cum senectutis multa sint et prope infinita incommoda, nullus tamen minus sentiet onera senectutis, quam qui vel abstinens vel abstemius est. Vidi ego multos in senectute foelicissimam egisse vitam, qui vinum non biberunt. Immo tacere non possum quin tibi quempiam in medium afferam, ut exemplis magis iudicaris, si forte dictis fidem adhibere nolles. Nosti tuipse illum et venerandae caniciei senem Ioannem utriusque regis nostri nutricium, quem tota Pannonia, quia vino careat et abstemius sit, Bornemyssa vocat, quam agili sit corpore, quam sana mente, ut qui cum duorum fere seculorum homo sit, non tamen in illo aspicias, quod oculi eius caligent aut aures graviter audiant aut capilli fluant, facies in turpem pallorem mutetur, dentes minuantur, cutis arescat, pectus suffocetur, quod tussi cachinnet aut genua trepident aut tali et pedes tumore inflentur. Cum tamen si illum currentem aspicias, diceres vix duorum esse lustrorum hominem, nisi canicies monstraret, quae homini in senectute est propria et naturalis, in quo nec virtutes corporis sensitivae minui incipiunt nec sapientia crescere desinit, qui et in gravitate morum adeo maturus est, in reprimendis vitiis fortis, in constantia et autoritate praecipuus, in verbis dulcis et affabilis, in sententiis sapiens et subtilis, in aetate ac mente honorabilis, in consilio prudens, in animo non pusillanimis aut formidolosus, ut nullus sit, qui eum videns non statim vel in admirationem vel in suas laudes sponte prorumpat eiusque naturam non extollat. Nisi enim laudatissimi illius senis et abstemii temperantia cum sobrietate coniuncta, nisi maturum consilium cum fortitudine et audacia superiore anno fuisset, nulli dubium est, quin actum erat non solum de nobilitate, sed certe de tota patria, dum furiae illae infernales Cruciatorum, gens nihil praeter crucem Christianum habens in vino et sanguine ratione demersa baccharetur et more ferarum saeviret Georgium Siculum ducem suum et beluam illam mero spumantem et temulentum Belial sequens, Christum blasphemans et negans sub quodam religionis et bonitatis praetextu, innocentiam extirpans, solam crudelitatem summam virtutem credens, cui sceptrum regium et administratio imperii deberetur. Cum enim iam tota fere Hungaria in gladio

et sanguine occupata Budam regiam sedem expugnare moliretur et castra ad primum ab urbe lapidem locasset hoc solum et extremum sui laboris opus credens, quod regem iam senio confectum cum liberis Ludovico rege et Anna regina interceptisset nec amplius inveniretur, qui pro regibus et patria se opponeret, ecce hic solus abstemius senex Herculeam audaciam resumens canumque caput devovens cum hydra multorum capitum belua bellum suscipit, solus sobrius cum bacchanalium exercitu inter merum et sanguinem fatigato congregitur et victor evadit ac patriam et reges sua virtute a tanto periculo liberat, dignus certe, qui instar numinis coleretur et non solum laurea vel querna, sed aurea profecto corona insigniretur. Tanto utique merobibis praeferendus, quanto dignus fuit, ut sobrius cum paucis plures vinceret, qui vino aestuantem ignominiam honori, improbitatem virtuti, crudelitatem pietati praeferbant.

Mulieribus quoque Romanis et totius Latii Romulus ad vitam Venerem inhibendam perpetuum vini usum interdixit, temulentiam ipsam principium corruptionis in foemina esse ratus, quia, ut scribit Valerius Maximus libro II., proximus a Libero patre intemperantiae gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit. Quaecumque enim, inquit, foemina vini usum immoderate appetit, et virtutibus ianuam claudit et deliciis aperit. At sobrietas Augustino teste ad sacras virgines in foeminis ad terram deponit aspectum, ebrietas vero amisso pudore inverecundos erigit vultus. Sobrietas cum summa trepidatione et silentio irreprehensibili emittit verbum, ebrietas vero impudoratum facit foeminae et sermonem et vultum. Sobrietas enim in foemina mentis et sensus est membrorum omnium corporisque tutela, castitatis pudicitiaeque munimentum, pudori proxima, amiciciae pacisque serva honestatique semper coniuncta criminumque omnium, vitiorum profuga. Mutius enim Scaevola legem statuerat ut, si qua mulier vinum bibisset, Vestalis nunquam fieri permetteretur. Et ab hoc teste M. Catone mos ac consuetudo in civitate inoleverat, ut viri ac propinqui domum reversi coniugis ac filiarum osculum poscerent exploraturi, an temetum olerent. Propterea aiunt Aegnatium uxorem suam ex dolio fuste interfecisse, quia vinum bibisset, et a Romulo caedis absolutum. Cn. Domitius iudex mulierem quandam dote mulctavit, quod vinum inscio viro suo gustasset. Stulla item morte damnata est ob eam ipsam causam: auctor est Dionysius in libris antiquitatum. Et alia matrona, sicut recitat Fabius Pictor in annalibus, inedia mori coacta est, quia loculos, in quibus erant claves cellae vinariae, resignavisset.

Foeminas item caeteras ac coniuges ipsi prisca Romani cum primo nuptiarum die tum etiam reliquo tempore vinum nimium modice sumere voluerunt, maxime vero cum proli vacarent, quod illis gravidis vinum noceret partusque ignavos redderet. Nam et Aristoteles probat, quod vinolentorum genitura sit et aquosa et infoecunda. Et Plutarchus in libello de educandis

liberis praecipit, quod hi, qui se mulieribus gratia generandae sobolis admovent, omnino sobrii aut vino saltem modestissime delibato congressum faciant. Quibus enim ex initio, ut a genitoribus per ebrietatem seminarentur, accidit, hi vini avidi ac temulenti nimirum esse solent. Eapropter, cum Diogenes quendam ex temulentia alienatae mentis adolescentulum desipere cerneret, O adolescentule, inquit, ebrius te seminavit pater.

Vinum etiam virginibus venenum est. Unde ita scripsit Hieronymus ad Eustochium: Sponsa Christi vinum fugiat pro veneno. Haec adversus adolescentiam prima arma sunt vinum. Non sic avaritia quatit, inflat superbia, delectat ambitio: facile aliis caremus vitiis. Hic hostis intus est inclusus; quocumque pergimus, nobiscum inimicum portamus. Vinum et adulescentia duplex incendium voluptatis. Quid oleum flammae adiciamus? quid ardenti corpusculo ignea fomenta ministramus?

Caeterum obiicies, ut nuper leges natas fuisse ad mulierum saltem retundendam intemperantiam, ne vinum biberent et exinde impudiciae notam incurrerent, sive ad puerorum tuendam innocentiam, non autem virorum, tanquam vero viris vel impune liceat in furiam agi et vini abuti temperantia vel aquam tanquam non necessariam (qua tamen nullum fere elementum omnibus animantibus magis necessarium est) aut corporibus exitiosam ab humano usu excludere.

At cur Romani ita servis ac mancipiis omnibus, ita magistratibus et oratoribus, et his, qui reipublicae consulunt, ut foeminis, vini usum inhiuerunt? Cur aegrotis ferme omnibus et semper medici vinum interdunt? An propterea, ut ait Cicero III. de natura deorum, quod raro prosit, noceat autem saepissime? tanquam melius sit omnino non adhibere, quam spe dubie in apertum periculum incurrere. Cur Aristoteles, Plato et Galenus medicorum princeps extollant et laudent legem illam Carthaginensium quae olim nulli vinum degustare permittebat, dum militantes castrensibus rebus incumberent, sed toto militiae tempore omnes aquam bibere voluit? An ideo, quia vino ad laborem ferendum homines remollescant? Cur Locrenses Zephyrii legem Seleuci non improbant attentius observant? quum tamen illis si quandoque vino usi fuissent capitale indicebat supplicium. An ideo, quia sine eo et honestati et reipublicae suae magis consulerent? Cur Caesar in commentariis suis consuetudinem Suevorum Germaniae populorum non itidem improbavit? qui vinum ad se importari omnino non sinebant. An idcirco, quod ea re corpora subnervari arbitrarentur? Cur ita Nervii populi eodem teste inter Belgas hoc moris habuerunt, ut nullus mercatoribus ad eos aditus esset, nihil vini reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium patiebantur inferri? An ideo, quia animos his elanguescere virtutemque remitti cognoscerent? Cur Turcae adhuc ex lege Mahumeti et Saraceni ex antiqua Arabum consuetudine vini usum capitale crimen ducant? An ideo quia recta ratione subnervata et intellectu omnino deturpato homines saepis-

sime in bruta et irrationabilia transmutet?

Cur item adhuc multi patres religione et sanctitate insignes¹⁷³ in monasteriis et coenobiis viventes non helluones, sed potius antiquos patres et sanctos viros imitantes parcissimo vino utantur? Qualis fuit Paulus, qui bonum dixit esse non bibere vinum; Sanctus Petrus, qui pane, olivis et aqua saltem, quae initia hominis fuerunt, post domini ascensionem vixit; ut Iacobus cognomento iustus, frater domini, qui nec vinum nec syceram bibit, ut Paulus et Antonius eremita, qui post esum panis a corvo accepti ad fontem accedentes et prono ore manibus concavis aquam semper haurientes sitim expellebant. Ut item Onofrius, Honoratus, Pastumius, Apollonius, Dorotheus, heremita Hilarion, Pambus Romualdus, Columbanus, Maxentius, Benedictus et Aegidius abbates; Fulgentius item Amandus, Germanus, Gregorius, Lupus, Blasius, Erasmus episcopi et alii plures, ut Timotheus, Hospicius, Franciscus, Euagrius, qui omnes partim in coenobiis, partim in solitudinibus ac desertis vitam ducentes vel omnino nunquam vel rarissime vinum gustare voluerunt solo pane et aqua tota vita sua utentes. An ideo, quia vinum mentem obumbret et discretionem devotionemque ad deum impediri per id existiment?¹⁷⁴¹⁷⁵¹⁷⁶¹⁷⁷

Cur item veteres Graeci illi omnium sapientissimi adeo et aquam et vini moderatum usum laudaverunt? ut duos vini cyathos non aliter, quam ad quinque aquae dilutos bibere solerent vel unum vini ad tres aquae cyathos, author Athenaeus; vel, si tres partes lymphae essent, quarta vini addebatur, author Hesiodus; vel si una ad duas aquae, author Anacreon; vel, si dilutione uti vellet, non aquam mero, sed merum aquae addebant vel ut minimum vini facilius misceretur, author Theophrastus. Sed nec aliter probabant bibendi consuetudinem, sive quis ad numerum et memoriam amicorum, sive Musarum sive Gratiarum biberit, nisi citra probrum praescriptum poculorum observaverit, ut quibus ultra tertium craterem attingere infame erat. Unde quidam extulit tris tantum crateras his, qui sana sunt mente; propino. Primum sanitatis, secundum voluptatis, tertium somni, ulterius probri est. Et alter primam potionem distribuit Gratiis, Horis et Dionyso, secundam Veneri et Dionyso, tertiam probro et damno.¹⁷⁸¹⁷⁹¹⁸⁰¹⁸¹¹⁸²¹⁸³

Quid multa? Aquae certe tanta vis esse dinoscitur, ut non per aliam viam quis celerius cum ad virtutem tum ad deum perveniat, nisi per eius usum et vini ac carnis abstinentiam. Quia enim Minos Cretae rex et dominus per spacium novem dierum summa erat usus abstinentia, meruit, ut legem a Iove acciperet, quam Cretensibus primus proposuit. Quia Helias prophetarum et religiosorum princeps, dum ad filiam Sareptanam pervenisset, non carnes, sed panis buccellam, non vinum, sed aquam expetisset. Propterea a deo altissimo obtinuit, ut et sapientius prophetaret et ab angelo nutriretur, sed non carne vel vino, verum pane et aqua; demum et hoc meruit, ut vivus flammeo curru in coelum usque raperetur. Ita et Moyses, non, quia ebrietati et crapulae indulsis¹⁸⁴¹⁸⁵¹⁸⁶¹⁸⁷¹⁸⁸

set (prout multi cum Dathan et Abyron, qui male perierunt), a deo in monte Sinai legem accepit, sed quod quadraginta diebus abstinisset. Quid dicam de Ioanne Baptista primo sub novo testamento religionem inchoante? Nonne et ipse ultra omnes sanctitate commendatus ob hoc, quia vinum non biberit, de quo ita loquitur Christus (Matthaeus III.): Venit ad vos Ioannes non manducans neque bibens vinum. Quid Daniel propheta? an et ipse negandus est per vini abstinentiam tantum meruisse, ut omnes magos et ariolos transcendendo in cognitione somniorum et visionum summus evaderet? dum legumina et ipsam aquam regio cibo et vino praeferret, cui postea etiam mysterium passionis atque incarnationis Christi revelatum fuit, et ob hoc preces ipsius ita a deo exauditae fuerint, quod et angelum consolatorem audivit et Nabuhodonosor regis Babyloniae poenam, qui videlicet ex iusto et districto dei iudicio propter intrinsecam animi elationem in bestiam transformatus septem annis inter bruta animalia vivere debuit, in septem tantummodo menses redegit. Ipse enim haec de se loquitur: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desyderabilem non comedi, caro et vinum non introierunt in os meum. Et ideo angelus dixit ei: Ex die primo, quo tu posuisti cor tuum, ut affligeres te in conspectu dei, exaudita sunt verba tua. Propterea etiam Rhecabitaram a domino deo maximo opere commendata est abstinentia, qui patris praeceptis obtemperantes scyphos et calices vino plenos, cum sibi propinarentur, respuerunt. Non bibemus vinum, inquit, quia Ionadab filius Rhecab pater noster praecepit nobis dicens: Non bibetis vinum vos et filii vestri usque in sempiternum. Quamobrem merentur a domino audire: Non deficiet vir de stirpe Ionadab, filii Rhecab stant in conspectu meo cunctis diebus.

Praeterea non parvi fuit meriti abstinentia (quam Hieronymus miratur) antiquorum sacerdotum, qui semper carnibus et vino abstinerunt propter tenuitatem sensus, quam ex his patiebantur, et propter libidinis appetitum, qui ex hac potione nasci solet; pane vero raro vescebantur, ne onerarent stomachum, oleum tantum in oleribus noverant et hoc etiam parum propter nauseam levandam. Volatilium autem atque ovium carnes ita vitaverunt et lac, ut alterum ex his carnes liquidas, alterum sanguinem esse dicerent solo colore mutato, tanquam in eo compertum haberent, quod per huiusmodi abstinentiam orationes iuvarentur. Ita enim Israelitae saepissime maximas multorum hostium copias, ut Holofernis, filiorum Benjamin, Philisteorum ac aliorum devicerunt, qui prius ieiunaverunt, deinde oraverunt et demum victoriam reportarunt; item, dum per abstinentiam se citius peccatorum indulgentiam a deo posse impetrare crediderunt. Quemadmodum et Ninivitae, quibus comminatum erat, ut civitas propter eorum peccata submergi debuisset, at quia, dum a maximo usque ad minimum se per abstinentiam affligerent, meruerunt, ut nec peccata eorum recordarentur nec civitas demergeretur. Quia autem discipuli domini absti-

nere nesciverunt, ideo eos post coenam Christus durius increpabat, quod una hora secum vigilare et orare non potuerint, quod praesertim abstinentia valeat ad vigiliis et orationes perficiendas, sicut etiam ad victoriam cum temporalem tum spiritualem consequendam non parum facere videatur, prout legimus in libris Iudicum, quod in trecentis viris aquam bibentibus dominus populum suum liberaverit. Et Manuae sterilitatem uxoris accusanti precesque ad deum 202 profundius porrigenti angelus non aliter posse uxorem eius concipere respondit, nisi abstinentia uterentur, unde demum et exauditi fuerunt et Sampsonem filium fortissimum bellatorem habuerunt.

Quin et Christus, cum discipulos suos ad praedicandum mitteret, praecepit hoc in primis, ut, cum in hospicia venirent, de appositis contenti essent, comederent et biberent, quae apud illos essent, delicata vero minime expeterent, ne crapula fortassis et ebrietate caeterisque deliciis supplantati officii, ad quod missi erant, obliviscerentur eosque (unde saepe multa mala eveniunt) vinum seduceret. Quod Noe proprium illexit authorem eumque, qui primam vineam plantavit, primum vinea supplantavit et ad derisum 204 priorum filiorum suorum exposuit. Ille enim, ut dixit Hieronymus, ad unius horae ebrietatem nudavit femoralia sua, quae per sexcentos annos contexerat. Idem: Vinum Loth divino iudicio tot ex milibus hominum solum iustum in horribilem filiarum praecipitavit incaestum et eum, quemadmodum extulit Augustinus super genesim, ebrietas decepit ac vicit, quem Sodoma decipere et vincere non potuit, uritur ille flammis mulierum, quem sulphurea flamma non urebat. Vinum Amon fratrem primogenitum, cum propter violatae sororis iniuriam iratus Absalon perdere decrevisset, vino 207 gravem iussit interfici, quamvis et aliter posset, sed sic vinum possessores suos faciles praebet excidio. Quod etiam Nabal Carmelum 208 suae huic imbecillitatis et in David regem contumeliae, illinc regiae potestatis oblitum in convivio detinuit, cui iam mors ebrio immineret, nisi vini periculo providentia uxoris occurrisset.

Vinum quoque maximos saepe duces turpissime vicit et peremit. Testis est in ea parte Holofernes Assyriorum militiae princeps, qui cum devicisset universarum provinciarum et urbium Syriae reges, puta Mesopotamiae, Sodal et Libyae, Ciliciae atque Apomeae, at demum et a vino vincitur et a foemina obruncatur, dum obsidione Bethuliae civitatis Israel Iudith foeminarum omnium pudicissimam et viduam coram se adductam inhonestius adamasset vinique ob eius praesentiam tantum bibisset, quantum antea nunquam. Videsne, quam turpe sit, ut, quem non vincit homo, vincat 210 libido et obruatur vino, qui non vincitur ferro, et, penes quem palma fuerit, vincatur a dolio. Sed venter mero aestuans cito despumat in libidinem. In vino enim luxuria est, in luxuria voluptas, 211 in voluptate impudicia et, qui luxuriatur, vivens mortuus est, qui autem inebriatur, et mortuus et sepultus.

Vinum itidem contumacissimas et bellicosissimas gentes hostibus tradidit iugumque recusantes in alienum redegit arbitrium, 212

invictos enim acie mero domuit. Nam, cum Cyrus Scythis bellum
 intulisset vadumque fluminis Araxis transisset, aliquantulum proce-
 dens castra metatus est et postera die quasi timore percussus castra
 fugiens deseruit. Vinum tamen affatim et ea, quae erant epulis nec-
 cessaria, reliquit. Erat autem tunc Scytharum regina Thamyris; re-
 cognita filium adulescentem ad persequendum eum cum tertia parte
 copiarum misit. Cum autem ad castra Cyri venisset, quia militaris
 rei ignarus erat, veluti ad epulas, non ad praelium venisset, omis-
 sis hostibus insuetos barbaros, imo se onerare patitur priusque
 Scythae ebrietate, quam bello vincuntur. Nam cognitis his Cyrus
 reversus per noctem saucios opprimit omnesque Scythas cum re-
 ginae filio interfecit. Sed tamen, quibus ille artibus Massagetas vicit,
 eisdem illis paulo post victus ignominiosissime occubuit, cuius caput
 in utrem vino et sanguine referlum iniectum est, merita utique
 affectum mercede, ut, qui per elusionem vini in recompensam san-
 guinem expetiverat et sitiverat, et vino tunc et sanguine satiaretur.

Ita Annibal missus a Carthaginensibus adversus Afros rebel-
 lantes, cum sciret gentem avidam vini esse, magnum eius modium
 mandragora permiscuit, cuius inter venenum et soporem media vis
 est. Tunc praelio levi commisso ex industria cessit, nocte deinde
 intempesta relictis intra castra quibusdam sarcinis et omni vino
 infecto fugam simulavit. Cumque barbari occupatis castris in gau-
 dium effusi medicatum merum avide sumpsissent et in modum de-
 functorum strati iacerent, reversus Annibal illos cepit et trucidavit.

Quid loquar de hoc? quod olim Galli gens alioqui natura
 ferox, ita corporis vastitate ut armis terribilis et plane ad hominum
 interitum atque urbium excidium nata vini dulcedine, ut Livius ait,
 adlecti in Italiam a principio impetum fecerunt, vastatis omnibus
 intermediis, occupatis locis ab Alpibus usque ad Padum, a Pado
 usque ad urbem, urbe incensa et tota ferme ferro et manibus solo
 aequata, Romanis indiscriminatum pro maiori parte iam occisis et
 mactatis, iam post exilium Camilli solo Capitolio restante, quod
 fatigare et expugnare debuerant. At illi vino expugnati cum inter-
 diu regionem pervagati, vino pressi, soporeque iacentes passim per
 castra dormirent. Ecce Camillus patriae misertus illos noctu ad-
 oritur, vallo superato in quoscunque ensis late pervagatur nec ab
 ullo revocatur pectore ferrum, sic illi primum vino sibi fortunam,
 deinde poenam et excidium compararunt.

Sic Syracusani, cum Dionem nobilem virum factionem invi-
 dorum urbe expulissent a Leontinisque et Dionis obsidione tene-
 rentur ac quasdam obsidentium triremes frumento ac pecuniis one-
 ratas recepissent, adeo ob eam victoriam elati sunt, ut iam hosti-
 bus contemptis voluptatibus immersi non nisi Veneri et vino indul-
 gerent. Hostes itaque populum conspicati crapulis, somno vino-
 que sepultum prima luce arcem impetunt, obvios pro libidine oc-
 cidunt, aedes diruunt, mulieres puerosque abducunt, urbem moe-
 rone desperationeque implent. Ipse vero Dion cum Nypsio promp-
 tiore manu urbem invadens omnia populatur, omnia diripit et

caesis utriusque sexus hominibus omnia igni ferroque mandantur. Simili modo deinde iidem in manum Marcelli ditionemque Romanorum devenerunt. Sic et Babylonii a Persis et victi fuerunt et in potestatem Cyri redacti. Sicque publica ebrietas multorum annorum pertinacia bello defensa moenia saepe patefecit sicque plurimae urbes diu obsessae nec captae custodibus somno vinoque sepultis ab hostibus patefactae sunt et incendiis concrematae. Sic infiniti nimio vino impellente iniusta impiaque homicidia commiserunt. Unde cecinit Virgilius in opusculo de Venere et vino:

Nec Veneris nec tu vini capiaris amore,
 Uno nanque modo vina Venusque nocent.
 Ut Venus enervat vires, sic copia vini
 Et tentat gressus debilitatque pedes.
 Multos caecus amor cogit secreta fateri,
 Arcanum demens detegit ebrietas.
 Bellum saepe petit ferus exitiale Cupido;
 Saepe manus itidem Bacchus ad arma vocat.
 Denique, cum mentes hominum furiarit uterque,
 Et pudor et probitas et metus omnis abest.
 Compedibus Venerem, vinculis constringe Lyaeum,
 Ne te muneribus laedat uterque suis.

Sed ut tandem finiam, de his iam tacebo, quae de vini ac ebrietatis incommodis scripta sunt. Revertar ad secundam propositionis tuae partem, ubi niteris asserere, quod nihil ab ingeniosis vel oratoribus vel poetis praeclarum edi possit, nisi per vini mysterium audendo totam causam tuam in medium allatam ex cuiusdam temulenti poetae (sive is Demetrius sive Niceratus sive alius quispiam fuerit) disticho defendere et salvare qui dixit:

Dulce merum Musis equus est in carmine velox;
 Si quis aquam potas, nil bene parturies.

Sed, dii boni, quam haec ipsa dicta temulenta sint et vinum redoleant? Quaeris enim a me, utrum quispiam poeta repertus sit, qui vino abstinuerit, eo tamen animo, ut exprimeres idem, quod nullus bonus poeta possit esse, qui vino vel moderate utatur vel omnino careat, optimus vero ille sit, qui bene bibat et semper vinolentus ac ebrius sit, sicut Ennius, de quo dicitur:

Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
 Venerat etc.

Et ipse Niceratus etiam: Aquam autem bibens bonum non faceres verbum.

Quod ego omnino ita esse crediderim, si minus sit esse temperatum, quam non temperatum. Et si in maiori habendi sint honore ac precio vel Crassus vel Scylla vel Catilina vel Septimilius vel M. Drusus vel C. Servius vel C. Marius vel Servius Galba, quorum alius cupiditatis, alius crudelitatis, alius perfidiae, alius luxuriae, alius avariciae, alius superbiae, alius voracitatis, alius item

saeviciae crimine infamis erat, minori vero aestimentur precio vel Cato exemplar et norma omnium virtutum ex sanctitate, gravitate, doctrina, integritate, frugalitate et caeteris moribus vel Scauri ex gravitate et severitate vel Curius ex temperantia et probitate, Fabius Maximus ex moderantia, Fabricius ex iusticia, Marcellus ex pietate, Q. et Mutius Scaevolae ex constantia, L. P.ulus ex abstinentia, Q. Crispinus ex mansuetudine, Regulus Atilius ex fidelitate, Q. Metellus ex humanitate, Varro ex verecundia, Pompeius ex patientia, Horatius ex fortitudine, Curtius ex audacia et demum Q. Considius ex liberalitate. Vel si magis laudandus Bonosus ille Romanorum imperator, quam Iulius Caesar, quorum iste so us etiam Catonis adversarii sui et inimici sententia ac iudicio ex Caesaribus propter sobrietatem ad roborandam rempublicam venerat, ille vero ad evertendam propter temulentiam, ut de quo Aurelianus dicere solitus sit, quod ille non, ut viveret, sed, ut biberet, natus esset, qui, quantum bibendo turpiter ingesserat, tantum meiando turpiter egerebat. De quo et hoc addam, quod, dum ille a Probo superatus vitam laqueo finisset pensilemque se fecisset, per iocum non hominem, sed amphoram pendere dicebant.

Quod si ita esset, ut nihil praeciarum, nisi in vino, vel diceretur vel ederetur, cur tamen apud Graecos (uti pueri etiam noverunt) Demosthenes abstemius cum in moribus tum in orationis vehementia fuit praelatus Aeschini ebrius? ut, quod licet ei Aeschines inimicissimus esset et contra eum capitalem ageret causam, eius tamen eloquentiam cum in eo consyderasset et acerrimum in dicendo oculorum rigorem terribilemque vultum, pondus item singulis verbis accommodatum, sonum vocis, efficacissimos corporis motus ita commendat. Et si operi, inquit, eius nihil addi potest, tamen apud Demosthenem magna pars Demosthenis abest, quum loqui ut potius, quam quum audiur. Et item, cum orationem Demosthenis contra se factam Athenis a legentibus admirari vidisset, protinus in eam vocem erupit. Quid, si, inquit, bestiam illam orantem audissetis? Cur item Plato omnes illos, qui doctrinae et sapientiae vacarent, a vino excludit, in festis saltem et sacrificiis illius usum eis permittens? Cuius non alia ratio assignatur, nisi quia vino ipsa ratio expugnatur.

Quin et apud poetas inter potiora et eminentiora praecepta illud est unum, quod scilicet vino abstinere debeant, ut quod aliter nullus divinitatem eius artis assequi possit nec aliam esse viam ad gloriam perveniendam. Quod nec Horatius (tanquam non sine magno piaculo praetereundum) omisit idem affirmans, quod omnes clari poetae observaverunt.

Qui studet,

inquit,

optatam cursu perlingere metam,
 Multa tulit fecitque puer sudavit et alsit;
 Abstinit Venere et Baccho, qui Pythia cantat.

Idem affirmat Iuvenalis :

Fuit utile multis

Pallere et toto vinum nescire Decembri.

Tanquam minus deceat, ut ille sublimitatem cogitationum vino praepediat, qui in ipsa fronte divinitatem gestare debeat. Talis tamen est poeta, qui sublimioribus vacans et omni humanitate sub se relicta altiora petat, in coelis habitet divinis admixtus consiliis.

Qui fugit a terris procul alta per aequora solus, 243
 Non scopulos, non saxa timens, non aeris iras
 Temonemque suum ventosi cerula ponti
 Sulcantem supra vada sublevet et premat arte.
 Qui quoque nescio quid divini numinis instar 244
 Fronte gerens oculos in se convertit et ora
 Nectar ab illius labris et Hymettia mella
 Flumine perpetuo stillant; dicentis ab ore
 Aurati pendent proceres patrumque corona.
 Quem semper, quocunque petat, comitantur euntem
 Mnemosyne etc.

Sed dices tamen huiusmodi poetarum divinitatem, quam etiam 245
 furorem nuncupamus, non esse aliunde, nisi a vino et Baccho, qui
 alias ob id poetarum deus appellatur, quod in furorem eisdem
 agat, ut olim suos ministros ac sacerdotes in sacris inter vina et
 epulas cum foeminis occupatos, et ideo tunc solum eos res stu-
 pore et admiratione dignas canere, cum tali furia et oestro Bacchico
 afflati sint, minus autem aptos esse, si sobrii fuerint. Ego vero in- 246
 genue negaverim hoc verum esse magis physicis rationibus induc-
 tus et testimonio cum Aristotelis, tum Platonis et aliorum, quam
 ut male opinantibus credam. Author est Aristoteles in bona for- 247
 tuna furorem sive impetum divinum fieri, non a vino, sed ab in-
 telligentia movente orbem et dependente a deo, tanquam a fine ali-
 cuius gratia constellationis ad hoc organis et virtutibus dispositis
 spiritibusque clarificatis, quae sunt in hominibus temperatis. Quon- 248
 iam hi secundum Aristotelem XXII. problematum V. facile pas-
 sibiles sunt et item in hominibus melancholicis, quorum humor ni-
 ger secundum eundem XXX. problematum I. temperatus facile in-
 flammatur et iterum congelatur. Et hi ita dispositi facilius obediunt 249
 huiusmodi impressionibus divinis. Fit etiam idem impetus et furor
 ex constellatione Mercurii et Saturni, quorum iste, quia planetarum
 est altissimus, homines ad altissima evehit, ille vero mobilis et de-
 orum nuncius ac interpretis eloquentiam praebet et industriam.

Qui utique ita dispositi impetu et furore illo divino agitante, 250
 mox sine longa inquisitione et rationis discursu sensus reconditos
 metris exprimentes divina enunciant, quae postea abeunte furore
 aut vix aut nullo modo ipsimet intelligunt, tanquam si non ipsi
 pronunciarerint, sed deus ex ore eorum fuerit locutus. Quibus sic 251
 stantibus non solum poësis, sed et ceterae divinae artes et occulta

morborum remedia in lucem producta sunt. Eadem sunt, quae ipse 252
 Plato de Hesiodo, Homero, Orpheo et Pindaro scribit in libello,
 qui Ion dicitur, qui haec sub tribus signis comprehendens negat
 quempiam posse bonum effici poetam, nisi divino spiritu afflatus
 sit et motus. Ex quibus hoc tertium est, quod hi, qui boni sunt 253
 poetae, nec natura erunt prudentiores nec labore et assiduitate,
 immo minus vini potatione evadunt doctiores, verum solo furore
 divino excitantur. Hoc est, quod Horatius Flaccus in institulioni- 254
 bus poeticis extulit :

Ingenium misera quia fortunatius arte
 Credit et excludit sanos Helicone poetas
 Democritus.

Hoc est, quod Ovidius dixit : 255

Est deus in nobis, sunt et commercia coeli,
 Sedibus aethereis spiritus ille venit,

non autem dicit a vino. Idem : 256

Nos sacri vates et divum cura vocamur,
 Sunt etiam, qui nos numen habere putent.

Idem : 257

Est deus in nobis, agitante calescimus illo ;
 Impetus hic sacrae semina mentis habet.

Idem : 258

Ista dei vox est, deus est in pectore nostro,
 Nam duce praedico vaticinorque deo.

Sic Claudianus de raptu Proserpinae : 259

Iam furor humanos nostro de pectore sensus
 Expulit et totum spirant praecordia Phoebum,

non autem Bacchum vel vinum.

Sic etiam Cicero dixit : Atqui sic a summis eruditissimisque 260
 hominibus accepimus caeteraru... rerum studia et doctrina et prae-
 ceptis et arte constare, poetam natura ipsa valere et mentis viribus
 excitari, et quasi divino quodam spiritu inflammari. Quare suo iure 261
 noster ille Ennius sanctos appellat poetas, quod quasi deorum ali-
 quo dono atque munere commendati nobis esse videantur. Alibi : 262
 Mihi vero ne haec quidem notiora et illustriora carere, ut divina,
 videntur, ut ego aut poetam grave plenumque carmen sine coelesti
 aliquo mentis instinctu putem fundere aut eloquentiam quandam
 sine vi fluere abundanter sonantibus verbis uberibusque sententiis.
 Ob hoc veteres Apollini consecrabant tripodem, ex quo vaticinan-
 tes de tripode loqui dicebantur. Et inde etiam est, quod testanti-
 bus gravissimis philosophis olim nullum genus scriptorum fuit,
 quod par poetis fieri poterat nec magnitudine eloquentiae nec di-
 vinitate sapientiae.

Quod poetæ primi et theologi et sapientes habiti fuere Aristotele et Platone testantibus, hinc sancti et divini, hinc patres omnium virtutis, hinc ductores totius sapientiae nuncupati sunt, non quidem ex vini mysterio, sed ex vitæ temperantia, unde divinitas ipsa comparatur, ex intemperantia autem et vini superfluitate dementia et insania. Quæ et in Aeschylō poeta temulento reprehensa est, in eum enim ita Sophocles cavillans dicit: O Aeschyle, si ea, quæ conveniunt, facis, non tamen intelligens facis. Quæ nec in Timocreonte poeta laudata est; ille siquidem etiam post mortem ob vitium temulentiae ita infamatus est habens hoc epigramma in sepulchro:

Multa bibens, tum multa vorans, male denique dicens
Multis hic tegitur Timocreon Rhodius.

Qui si poetam aliquem (prout nuper proposuisti) nominare nescivero extempore in praesens, qui abstemius fuerit, non tamen ob id concedam omnes temulentos fuisse et omnia, quæ composuerunt, per temulentiam edidisse neque ideo aquae contemptores (de extremis enim nobis certamen est) fuisse, ut qui per aquae virtutem potius, quam vini, et facundiam acquirebant et nomina poetarum sortiebantur. Quis enim hæc vel ex pueris Donatum ediscentibus non novit Musas (quarum adminiculo et numine poetæ ipsi sunt et vivunt) non in vino, sed in aqua suas et quidem perpetuas habere sedes. Quibus fontes Castalium, a quo Castalides, Libethron, a quo Libethrides, et alii, ut Helicon, Pimpleus, Hippocrene, Aganippe sacriati sunt Ovidio ita testante:

Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrene
Grata Medusæi signa tenetis equi.

Et nec aliter quispiam vel facundus vel poeta efficiebatur, nisi ex his fontibus degustasset. Atque hinc est, quod boni poetæ naturaliter rura, sylvas, montes urbibus praetulerunt, tum ut commodius inter fontes et rivulos Musarum uterentur consortio, tum ut extra populares strepitus, extra merobiborum et temulentorum fastidia, extra theatra et forum cupedinarium sublimiora meditari possent; carmina equidem secessum scibentis et ocia poscunt, unde et Horatius Flaccus subdit ad Florum ita scribens:

Scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbem
Rite cliens Bacchi somno gaudentis et umbra,
Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere et contracta sequi vestigia vatum?

Item:

Hic ego rerum
Fluctibus in mediis et tempestatibus urbis
Verba lyrae motura sonum committere digner?

Et ne omnino videre de aqua triumphum petere, tanquam cuius virtutes mille penitus sint tuo iudicio, discutiamus, rogo, tan-

dem, in quibusnam gradibus vinum praestantius sit aqua. Vinum 267
 dices inter caeteros liquores et succos arborum obtinere principa-
 tum. At ego inter elementa primas partes aquae (authoritate sum-
 morum virorum) praebere non reformidabo, ut quia elementum sit
 caeteris utilissimum, tanto utique vino praestantius, quanto ele-
 menta arboribus sint priora et praestantiora. Quod sine arboribus 277
 et sine arborum succis recte vivere (prout excepto homine solo om-
 nia animantia semper vivunt) possumus, sine vero elemento aquae
 minime, nam totum humanum genus olim sine vino per duo mil-
 lia ducenta et quadraginta duo annorum spacia, quam mundus
 creatus est, quod per tot secula utique non alio potu nisi aquae
 usum est.

Si vinum corpora confortat, corda laetificet, nutrimentum cor- 278
 pori praebeat, calorem naturalem conservet, sanguinem abundare
 faciat, venarum ora aperiat, vigorem citius membris administret, sed
 nec quidem aliter, nisi admodum modice sumatur. At ipsa aqua 279
 coelum temperat, unde corpora vegetantur et reguntur, terram foe-
 cundat, unde omnia animantia cum homine victum habent, aerem
 suis vaporibus incorporat, unde respirationem aptam habemus, quod
 utique vinum non faciet. Aqua in sublime scandit et coelum sibi 280
 vendicat, vinum autem, praeterquam ad cerebrum hominis, subli-
 mius ire nescit, sed id quidem etiam magnis saepe afficit malis.
 Aqua item omnium nascentium causa est, ut quae fruges gignit, 281
 arbores et plantas educit, sordes detergit, peccata diluit, potum eunti-
 bus animalibus tribuit et, cum terrae coniunctiva, repletiva, penetrativa
 et caloris coelestis nutritiva, omnium inferiorum temperativa sit, eo
 tendit, ut, nisi haec inferiora suis opilationibus temperaret, omnia
 in conflagrationem vi caloris verterentur. Aqua praeterea ab ani- 282
 mantibus potata nutrimentum transducit in carnis vegetationem et
 substantiam. Aqua piscibus dat spiraculum, sicut aer animantibus
 praebet vitam et animationem. Haec sui diffusionem per interiores 283
 partes terrae facit partium eius unionem; nisi enim terrae pars cum
 parte humorositate aquea uniretur, non est dubium, quin per in-
 tensionem siccitatis in pulverem dissolveretur.

Adde, quod in nulla parte sunt plura, quam in aquis, na 284
 turae miracula. Quippe si cum Plinio verum fateri volumus, nulla
 est potentia maior, quam sit potentia aquae, quae elementis impe-
 rat, terras devorat, flammam necat, nubium obtentu vitalem spiri-
 tum strangulat, fulmina edit ipso secum discordante mundo. Quid
 esse mirabilius aquis potest in coelo stantibus? At illae, ceu pa- 285
 rum sit in tantam pervenire altitudinem, rapiunt eo secum piscium
 examina, saepe etiam lapides subeunt aliena portantes pondera et
 eadem cadentes omnium terra nascentium causa fiunt prorsus mi-
 rabili natura, si quis velit reputare, ut, quod omnes terrae vires
 aquarum fiunt beneficio, immo ipsum vinum quomodo nasceretur,
 quomodo vites suos producerent racemos, si aqua et humore aqueo
 radices eius non irrigarentur?

Quid dicam? quod aquae in plurimis locis et terris scateant alibi 286
 frigide, alibi calide, alibi promiscue auxilia morborum conferentes
 et e cunctis animalibus hominum tantum caussa erumpentes. Fe- 287
 runtur aliae, quae alvos inaniunt, capiti auribus oculisque privatim
 medentur, nervis aliae prosunt, aliae pedibus, aliae luxatis et frac-
 tis membris sunt adiumento, aliae vulnera sanant. Aiunt esse fon- 288
 tes in Sardiniae insula, qui oculorum aegritudines sanent, pandant
 et damnent fures, quos, si flumen tangant, etiam excaecant. Villa 289
 etiam ab Averno lacu Campaniae Puteolos tendentibus imposita lit-
 tori celebrata porticu et nemore, quam vocat M. Cicerō Academiam
 ab exemplo Athenarum, exiguo post obitum ipsius tempore Antistio
 vetere possidente eruperunt fontes calidi perquam salubres oculis
 celebrati a Laurea Tullio, qui fuit e libertis eius, tali carmine:

Quod tua, Romanae vindex clarissime linguae, 290
 Sylva loco melius surgere iussa viret
 Atque Academiae celebratam nomine villam
 Nunc reparat cultu sub potiore vetus,
 Hic etiam apparent lymphae non ante repertae,
 Languida quae infuso lumina rore levant.
 Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori 291
 Hoc dedit, hac fontes cum patefecit ope,
 Ut, quoniam totum legitur sine fine per orbem,
 Sint plures, oculis quae medeantur, aquae.

In eadem Campaniae regione Sinuessanae aquae sterilitatem foe- 292
 minarum et viroꝝ insaniam abolere produntur. In Arcadia esse
 fontem, qui partum custodiat, et alterum, qui abortum fieri pro-
 hibeat. In Aenaria sive Pithecusa insula aquas esse, quae calcu-
 losis medentur. Iuxta Romam Albulae aquae vulneribus prosunt.
 Apud Sabinos aqua est gelidissima, quae aptissima sit stomacho, 293
 nervis et universo corpori. Lacus Amphion itidem universi corpo-
 ris vitium, quod vitiligo dicitur, tollit. Cydnus Ciliciae amnis po-
 dagricis medetur. Tungri civitas Galliae fontem habet insignem,
 qui corpora purgat, tertianas febres discutit calculorumque vitia. 294

His multo maiora supersunt, ut tandem ad sacramenta ven- 295
 niam, quae divina sapientia saepius aquis quam vino comparata,
 potiora ad salutem humani generis in aquarum substantia condi-
 dit. Est fons iuxta omnium fere templorum (quem sanctificatum ap- 296
 pellamus) aditus scatens, cuius aqua multimodis purificationibus
 praeparata virtuteque benedictionis accepta tantum habet mysterium,
 ut divinae gratiae sumat effectum, ut per invocationem divini no-
 minis, quicquid sive in domibus sive in locis fidelium haec unda re-
 perserit, careat omni immunditia, liberetur a noxa, omnem pote-
 statem, omnem infestationem immundi spiritus effugiet et abiiciat dae-
 monesque cum omnibus spiritibus apostaticis eradicet et explantet,
 terrorem universi serpentis procul pellat, morbos elonget, non illic
 spiritum pestilentem aut auram corrumpentem residere sinat, om-
 nes insidias, phantasias, nequicias et versutias latentis inimici dis-

cedere faciat. Et quicquid inhabitantium quieti et incolumitati in-²⁹⁷
videat, prorsus repellat mundumque divinae gratiae habitaculum
faciat, cuius item aspersione nobis sanitas mentis, integritas cor-
poris, tutela salutis, securitas spei, corroboratio fidei et charitatis
fructus tribuatur.

Est fluvius in Israel Iordanis dictus, qui mirabilem populo²⁹⁸
Israelitico in terram promissionis cum Iosue duce petenti prae-
buit transitum, sicut cum Moyse mare Rubrum. Ingresso etenim illo Ior-²⁹⁹
danem et pedibus eius in parte aquae tinctis steterunt aquae in
loco uno et instar montis intumescens apparebant procul ab urbe,
quae vocatur Edom, usque ad locum Sarthan, quae autem inferio-
res erant, in mare solitudinis, quod nunc vocatur Mortuum, de-
scenderunt usque, quo omnia deficerent. Populus autem incedebat³⁰⁰
contra Iordanem et sacerdotes, qui portabant arcam foederis do-
mini, stabant super siccum humum in medio Iordanis accincti om-
nisque populus per arenam alveum pertransibat. In eo Christus a³⁰¹
Ioanne baptizari voluit, ut ex eo et caeteris aquis salutarem vir-
tutem tribueret. In eius aqua (quam nos nunc aquam contritionis³⁰²
dicimus) lotus erat Naaman Syrus princeps militiae regis Syriae et
per iussionem Helisei septies ablutus a lepra mundatus ita pure,
ut caro eius videretur sicut caro pueri parvuli, et per hoc nobis
septem dona spiritus sancti praefigurata sunt, quae peccati sangui-
nem et squallorem abluunt.

Est fons superne emanans aquas vivas habens sine initio et³⁰³
sine fine, sine admixtione invisibilis et incorporeus, cuius gustus,
ut inquit Augustinus super epistola Ioannis in quocumque fuerit,
tanquam radix illi erit, qui quamvis ardente sole arescere non pot-
est, nutritus calore solis non arescit. Qui auctore Gregorio in mor-³⁰⁴
alibus suos potatores in septem virtutibus temperat, contra stulti-
tiam sapientiam, contra hebetudinem intellectum, contra praecipita-
tionem consilium, contra timorem fortitudinem, contra ignorantiam
scientiam, contra duriciem pietatem, contra superbiam timorem dare
solet. Et, ut ait Bernardus, qui infirma roborat, aspera planat, corda³⁰⁵
purificat, hic illatum opprobrium gaudium iudicat, desperationem
exaltationem esse persuadet. De quo id dicitur in ecclesiastico, quod³⁰⁶
eius aqua extinguit ignem ardentem propter refrigerandi virtutem,
qua a tentationum aestibus liberat. Et apud Esaiam: Omnes siti-
entes venite ad aquas. Item apud Ioannem Salvator exclamat ita:
Si quis sitit, veniat ad me et bibat. Haec enim est illa aqua salu-³⁰⁷
taris, quam in evangelio se Samaritanae mulieri dominus pollice-
tur daturum, quam ei puteus Iacob praestare non potuit, dicens:
Omnis, qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeter-
num, sed fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam. Item,³⁰⁸
qui credit in me (alibi dicitur), flumina de ventre eius fluent
aquae vivae. Esaias ad idem extulit: Servi mei bibent et vos si-
tietis. Psalmista: Apud te est fons vitae. In quibus aquis etiam
pietas consideratur, quae fluentes sunt apud David prophetam. Flavuit
spiritus eius et fluent aquae.

Legimus apud Ioannem in Apocalypsi aquas culpae et peccatorum denominatas fuisse, de quarum gustu homines in cladem et extremam perditionem deducebantur. Cecidit, inquit, de coelo stella magna ardens et cecidit in tertiam partem fluminum et in fontes aquarum et nomen stellae dicitur absynthium et facta est tertia pars aquarum absynthium. Et multi homines mortui sunt ab aquis quia amarae factae sunt, et hoc ideo, quia timorem domini abiecerunt. Unde dominus Deus per Ieremiam dixit: Me dereliquerunt fontem aquae vivae et foderunt sibi cisternas dissipatas, quae continere aquas non valent. Alibi: Et nunc quid tibi vis in via Aegypti, ut bibas aquam turbidam et quid tibi cum via Assyriorum, ut bibas aquam fluminis. Propterea mandatum fuit Moysi in Exodo, ut sumeret aquam fluminis et effunderet eam super aridam et, quicquid hauriret de flumine, totum verteretur in sanguinem. Et hae fuerunt illae aquae steriles et infoecundae, nullius boni operis feraces, quas sanaverat Heliseus propheta, ita ut ultra in eis non esset mors neque sterilitas.

Habetur in libro Genesis, quod Ana, cum asinos in solitudine pasceret Sebeos patris sui, invenerit aquas calidas, quae fideles vocantur et timorem domini praefigurarunt, de quibus Esaias loquitur: Panis ei datus est, aquae eius fideles sunt, cor ergo tuum meditabitur timorem. Haec enim, quemadmodum scribit divus Bernardus in sermonibus, et si minus sit sapida, optime tamen refrigerat animam noxiis desyderiis aestuantem, quae iacula inimici ignita possit extinguere. Nam nec illud dissonat, quod aqua semper ima petit et timor ad ima cogitationem deducit et in inferioribus immoratur atque loca horrenda pavida mente collustrat, iuxta illud Vadam, ad portas inferi.

Erat etiam Hierosolymis probatica piscina, quae Hebraice cognominabatur Betsaida, quinque porticus habens. In his iacebat semper multitudo languentium, caecorum, claudorum, aridorum, expectantium aquae motum. Angelus autem domini descendebat secundum tempus in piscinam et movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquae, sanus fiebat, a quacunque detinebatur infirmitate, sive is oculis captus esset sive pedibus claudicaret, miraculosam utique habens operationem, quia miraculosum suo motu praefiguravit mysterium sacramenti.

Legimus enim, quomodo Salomon rex dominicae crucis lignum longe ante Salvatoris adventum defodisset in terram, ubi temporum successu piscina illa probatica fuit facta eo, quod a Saba regina, quae ipsius sapientiam audire venerat, edoctus fuisset hominem moriturum esse super eo, post cuius mortem gens Iudaeorum una cum loco et imperio interitura esset, hoc enim illa ita futurum esse in spiritu praeviderat. Et idem lignum deinde tempore gratiae et salutis aquae supernatavit et aquam commovit, e cuius motu aegroti convalescebant, id plane denuncians, quod is, qui in eo ipso ligno pendere et mori debuit, totum humanum genus a

languore mortis et diabolica potestate erepturus esset; et etiam il- 321
 lud praefigurans aquarum sacramentum, quod in fide Christi con-
 secratum et in fide ecclesiae collatum baptismi nomen habet, per
 quod principium alterius vitae accepimus et primitias spiritus sanc-
 tissimorumque mandatorum, sanctarum actionum et aliorum divi-
 norum eloquiorum initium deduximus in signum regenerationis si-
 gilli, custodiae et illuminationis. Quod tantae utique est virtutis, ut 322
 hominem a tota poena liberet, et a culpa tam originali, quam ac-
 tuali, sive etiam exteriori poenitentia absolvat. Quod characterem
 imprimit, virtutes confert, coelum aperit, peccati fomitem debilitat
 et virtutes augmentat. Quod etiam illa aqua, videlicet Siloe nata- 323
 toria, praemonstrat, ad quam caecum natum et per humorem sputi
 pulvere mixti litum ac sanatum miserat, ut in ea ablueretur. Cuius
 propria est illuminatio et a delictis emundatio ac latentis Spiritus
 Sancti potestate carnalis immundiciae ac sordium abolitio. Et hae 324
 sunt illae refectionis aquae, in quibus David rex et propheta edu-
 catus gloriatur dicens: Super aquas refectionis educavit me, ani-
 mam meam convertit. De his ita Christus Salvator noster Nico-
 demo dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non
 intrabit regnum coelorum. Et qui, idem inquit, crediderit et bap- 325
 tizatus fuerit, salvus erit. Hae item sunt illae aquae mundantes, de
 quibus Ezechiel propheta meminit his verbis ad Hierusalem: In
 aqua non es lota ad salutem. Hae sunt aquae gratiae, quae in apo- 326
 calypsi divi Ioannis leguntur: Ostendit mihi fluvium aquae vivae
 splendidum tanquam crystallum procedentem de sede dei et agni.
 Hae sunt praeterea illae purgationis aquae, de quarum virtute ita 327
 Ezechiel prophetavit dicens: Effundam super aquam mundam et
 mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris et ab omnibus ido-
 lis vestris mundabo vos et dabo vobis cor novum et spiritum no-
 vum ponam in medio vestri et faciam, ut in praeceptis meis am-
 buletis et iudicia mea custodiatis, et eritis mihi in populum et ego
 ero vobis in deum et salvabo vos ex universis inquinamentis ve-
 stris et vocabo frumentum et multiplicabo illud nec imponam vo-
 bis famem, et multiplicabo fructum ligni et germina agri et non
 portetis ultra obprobrium. Hinc apud Augustinum est, quemadmo- 328
 dum habetur i. q. i. ca. detrahe: Unde ista tanta virtus aquae, ut
 corpus tangat et cor abluat? nisi faciente verbo, non quia dici-
 tur, sed quia creditur. Nam et in ipso verbo aliud est sonus trans- 329
 iens, aliud virtus manens. Detrahe verbum, quid erit, nisi aqua?
 Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum. Idem vero (ut
 scribit Beda) salutiferae curationis auxilium circuncisio in lege contra 330
 originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere revelante
 gratiae tempore consuevit, excepto, quod regni coelestis ianuam
 necdum intrare poterat, donec adveniens benedictionem daret, qui
 legem dedit, ut videri possit deus deorum in Sion, et per eius
 baptismum teste Augustino id agitur, ut caro peccati evacuetur.
 Non autem sic evacuat, ut in carne concupiscentia innata non 331
 sit, sed ne obsit. Nam, si post baptismum ad aetatem naturalem per-

veniunt, ibi habent, cum qua pugnent, eam, quam adiuvante domino superent, si non gratiam in vacuum susceperint.

Taceo de hoc, quod deus olim multa miracula in aquis operatus sit, dum aquis terram tegetet. Et Noe cum filiis et uxoribus in aqua miraculose pro conservatione humani generis salvaret et, dum de petra durissima populo Israelitico in desertis aquas produceret, per Moysen ministrum aquas Aegypti in sanguinem converteret et, quod maius est, dum ipsum firmamentum et totam mundi machinam in medio aquarum suspenderet, aequa lance superiores aquas ab inferioribus dividendo ex aqua reptilia et volatilia inesse producendo, avibus quidem aerem, piscibus vero gurgites relinquendo et, quod soli aqueo elemento tanquam digniori non maledixit, eo, quod per eam futura erat remissio et super aquas spiritus domini ante mundi constitutionem ferebatur. Terrae vero maledixit in operibus hominis, cum Adam de paradiso eiiceret. Hirc videri potest, quod Christum, dum in terris ageret, rarissime legas carnes, saepissime vero pisces comedisse. Inde etiam est, quod omne genus carnis, quod in terra versatur, tam quadrupedia, quam aves in ieiuniis non licet comedere, pisces vero licet, cum tamen et illi caro sint, sed in aqua nobiliori elemento viventes.

Taceo, quod in veteri lege per aquas adulterium foeminarum plectebatur, in quas per sacerdotes omnia maledicta congerebantur amaritudinis, utque per eas dominus is adulterii suspicione constitutas in maledictionem daret et putrefaceret femora illarum, ne fructum habere possent, prout est in libro Numerorum. Praetereo, quod Christus dominus in mundum non in vino, sed in aqua venit et sanguine, quod in aqua salutari et gratiae plena sanati sumus et a morte ac diabolica potestate erepti. Illa, inquam, aqua, quae de sacratissimo Christi latere tempore passionis amarissime emanuit in signum lavacri regenerationis. Habes enim apud Ioannem, quomodo unus militum latus eius lancea aperuit et continuo exivit sanguis et aqua, non autem vinum.

Audi ultra ista et hoc, quod etiam testimonium martyrii aqua perhibeat, quod vinum facere non potest. Et, si in eo mihi fidem adhibere non audes, lege Bernardi sermones, ubi comperies, quod pro me facit. Fratres, inquit, ut fideles nos praebeamus deo nostro, si testimonium sanguinis non habemus, quaeramus vel testimonium aquae, et ne ipsum quidem despiciet deus. Tres sunt, qui testimonium dant in terra: spiritus, sanguis et aqua. Beati, quibus trium suppetit testimonium, quum funiculus triplex difficile rumpitur. Nos, si sanguinis testimonium non habemus, habeamus spiritum et aquam, quum sine spiritu nec sanguis nec aqua sufficiet. Sane tamen aut vix aut nunquam sine aqua aut sanguine spiritum arbitror inveniri. Propterea quaeramus vel aquam, qui sanguinem non habemus.

Adde, quod Christus salvator triplicem nobis aquam secundum eundem Bernardum apponit. Quarum prima a delictis praeteritis conscienciam abluit. Sicut enim ipse Christus ploravit super

Lazarum mortuum et super civitatem Hierusalem, ita tu aquarum copia conscientiam lachrymis rigando et maculas peccatorum dolore compunctionis diluendo id efficies, quod vinum tibi praestare non potest. Secunda de futuris concupiscentiam extinguit. Quam tunc habere poterimus, cum in aqueo vultus nostri sudore pane vescemur, et labore poenitentiae corpus nostrum castigabimus. Sicut Christus aquam sudoris in toto corpore manantem habuit, cum pro nobis pati deberet. Tertia vero illa est sitientem animam non solum potans, sed et lavans, de qua ille testimonium perhibuit, qui vidit, quod aperto latere domini dormientis in cruce exierit et sanguis et aqua. Qui si proficere poterimus usque ad devotionis gratiam, tunc nimirum potabimur aqua illa sapientiae salutaris, quae super mel dulcis est habens fontem perpetuo decurrentem aquae salientis in vitam aeternam. Plura adhuc et infinita sunt similia de aquae mysteriis, quae, si recte perpenderentur, certe non solum aqua non vituperiis afficeretur, sed omni liquori tam vini quam caeteris praelata divinis extolli deberet laudibus. Cuius usu (dii boni), antequam vinum nasceretur et post, quot sancti patres in solitudinibus viventes coelum meruerunt? Quot adhuc hodie commoda hominibus aqua praebeat? varios cibos et piscium ac caeterarum rerum multiplices usus nobis exhibendo, frumenta molendo, margaritas, lapides praeciosos et uniones egerendo, aurum monstrando et purgando, navigia ad multas hominum necessitates apta sustinendo, id saepe expediendo, quod nunquam vel ingenia vel humanae vires expedire valeant; munitiones et propugnacula nobis praebendo et ab hostili ac inimicorum invasione nos tutos reddendo. Et ne diutius divager, nonne videtur et hoc, ut vera et dicamus et sentiamus, potius laude, quam vituperio dignum, quod haec ipsa nostra patria et magna christianae reipublicae pars per solam aquam huc usque ab impetu hostili et Turcarum rabi praeservata sit, quam vires nostrarum gentium quandoque vino emolliatae, quandoque auxiliis non bene munitae tueri vix possent. Quae nisi illos arceret suis excursionibus, iam et de nobis et de Christiana religione (ut de Graecia et Asiae regnis) fortassis actum erat.

Vinum autem non solum non hoc valeat, quod auxilia morborum conferat et membra hominum recte sanet, verumetiam sanitatem auferat. Omitto caetera, quod patrimonia quandoque tota atterat, famam pulset, rixas, caedes, infanda facinora excitet. Immo, quod deterius est, tota corpora inficiat et mortem praesentaneam afferat, si interdum vel in modico modus (quanquam quis ille est, qui modum eius servare sciat aut qui vino fortior sit) non servetur. Scimus enim plures clarissimos duces et philosophos ex eo non naturali morte occubuisse. Obiit quanto die Chrysippus philosophus, posteaquam dulce vinum immoderatus hausisset angustis spiritus fatigatus. Obiit Arcesilaus egregius etiam philosophus immatura morte, dum vinum immodice sumpsisset. Obiit Cyrenaeus ex paralyti, quam ex nimia vini potatione incurrebat. Obiit ita et Lacydes sapientissimus homo et in literis non postremus. Obiit Phi-

lostratus vir doctissimus, qui apud Graecos plurima scripserat; ille enim, cum in balneis Sinuessanis vini multum sumpsisset, ex scalis praeceps factus non multo post vivis renunciavit. Eodem genere mortis obiit Elpenor ille egregius vir ac socius Ulyssis, cuius cadavere manes evocati sunt ab Ulysse; nam apud Circem ebrius factus etiam scalarum lapsu periit. Obiit ita Choas ille ab Alexandro Magno invitatus; dum enim ob bibendi victoriam ab eo talentum retulisset, post biduum statim mortuus est magna utique et saeva mercede.

Verum dices plures etiam ex summis imperatoribus et praestantissimis viris fuisse, qui et bene viventes temulentiae et ebrietati inservierunt et nihilominus magnas et praeclaras res gesserunt. Proinde non esse credendum, quod vinum multorum egregias virtutes obscureret, quippe quod Cato ille singulari prudentia et industria homo, exemplar et norma virtutum, qui solus ex Romanis sapiens dictus est, ebrietati indulisit. Ita et Lysander Lacedaemoniorum dux in caeteris alioquin rebus temperatus, vini avidus fuit, qui tamen ob hoc Asiae victor Atheniensium vires contriverat, quas antea Lacedaemonii viginti sex annis continue bellantes ac obsidentes reprimere nullo modo potuerunt. Hercules, quamvis et ipse vinum supra mensuram appeteret, homo tamen ex lunonis odio gloriosus et vivens omnibus carus fuit et mortuus divinos honores ab universa gentilitate meruerat, ut qui monstra ingentia domuerat, semitaurum devicit, leonem Nemeum interfecit et excoriavit, harpyias fugavit, aurea poma ex horto Hesperidum abstulit interempto custode, Cerberum catheratum ab inferis reduxit, Diomedem regem Thraciae humanis carnibus equos pascentem oppressit, hydram Lernaeam extinxit, Acheloum in varias formas se transmutantem vicit, Antaeum Lybiae gigantem prostravit, Cacum flammam igneam vomentem occidit, aprum Arcadicum peremit, coelum humeris sustinuit, Geryonem gigantem bobus spoliavit, Centauros contrivit, Laomedontem Phrygium interfecit, columnas in Gadibus insulis posuit, baltheum ab Amasone abstulit et totum denique pene orbem devicit. Sic Antiochus Magnus cognomento Hierax dictus adeo vinum amavit, ut tunc, cum bene ebrius esset, etiam vaticinari solet, ieiunus vero vix aliquid videre dicebatur. Dionysius quoque tyrannus Syracusarum nec ipse contemptor vini fuit, qui potantibus etiam auream coronam proponere solitus erat. Antonius item et Tiberius Caesar similiter amavit vinum, qui nihilominus tamen multarum gentium victor fuit, ut qui de Vindelicis, Rhetis, Armeniis et Pannoniis triumphavit, Dalmatas item et Sarmatas in potestatem Romanorum redegerat, Thraciam et eius confinia Romanas provincias fecit, Germaniam totam vastavit et ob hoc imperator appellatus. Fuit et Alexander Magnus in tantum avidus vini, quod coenans apud mediam Thessaliam viginti convivis dicitur solus propinasse totidemque ab eisdem potiones accepisse et etiam Indos maximos potatores ab bibendum invitasse et tamen his non obstantibus in rebus bellicis fuit clarissimus, qui primum

Illyrium subegit, Romanorum insulas obtinuit, Aphricam totam superavit, Syriam refrenavit, Damasco, Sidone et Tyrone expugnatis, Aegypto, Asiis utrisque, Hellesponto et Phrygia pervagatis in Persidem processit, ubi superato Dario rege potentissimo Graeciam totam et omnes circa Euphratem regiones suo adiecit imperio una cum India et caeteris orbis partibus adeo, ut solus terrarum rex et princeps mundi appellaretur.

Esto, quod haec ita se habeant, certe et ego tanquam vera ³⁶⁶ non negabo, gesserunt hi omnes res perpetuis dignas historiis, amaverunt etiam vinum. Tanquam vero nescias, quod (quia si eadem ³⁶⁷ inter vina et per ebrietatem gesserunt)

Paucos sincera coronat
Gloria et unicolor probitas? quod crimine virtus
Multociens offensa cadat mutetque colorem
Virgineum? ceu cum terrenam Cynthia nubem
Intrat et amisso perdit sua lumina Phoebos.

Tanquam etiam ignores, quod, quantum illi gloria et virtute laudis ³⁶⁸ meruerunt, tantum ebrietate amiserunt? Si enim Cato exemplar virtutum et norma fuit, si usque adeo sapiens et perfectus erat, quomodo eius perfectio laudari debet, cuius virtus vino saepius tentata, immo vero expugnata fuerit. Cuius olim ebrii velatum caput, ³⁶⁹ cum quidam, quibus obvius fuerat, retexissent mirifice erubuerit. Fecit Lysander quippiam, quod omnino sit laude dignum, dum Atheniensium potentiam sive virtute sua sive, quacunque via fecerit, reprimeret, at quantum credis eius nomini vel, potius dicam, vitae detractum esse?, qui, dum per temulentiam et vini immodestiam caute consilia sua de concupito et affectato imperio deque Lacedaemoniorum legum sublacione, de deorum tam Delphis quam Dodone et Hammonis numinibus eorumque sacerdotibus pecunia corrupendis caelare (ea enim est vinolentorum natura, ut ex omni parte rimosi sint, nihil, quod caelandum esset, tacere valentes) nesciret, iuste damnatus male periit. Quantum Herculis famigerati viri ³⁷⁰ gestis deroget ebrietas, illud testimonio est, quod adhuc hodie a fictoribus cum poculo et scypho figuratur, non aliam ob causam, nisi ut demonstretur ex turpi vitio quandoque, quam cassabundus et extra se ac rationem raptatus fuerit, cuius si accedant capiti cornua bos erit vel Bacchus, dicere volui. Dionysius Syracusanus ad ³⁷² nonagesimum usque diem ebrius perseveravit, ex quo semper caecutientes et vitiosos habuit oculos, de quo et id memoriae proditum est, quod amici et compotatores sui in conviviis tali arte eum tanquam hominem ex vino omnia diiudicantem et in vino omnia constituentem deludebant simulantes se et dicentes nihil videre solitos, si vel cibi vel calices coram illis starent appositi, ut ita regi caecucienti blandiendo et adulando placere potuissent, cui nihil sobrium placuit.

Quid dicam de Antiocho rege et eius temulentia? Nonne et ³⁷³ illi vinolentia plus dedecoris et detrimenti attulit, quam prius vir-

tus laudis et honoris dederat, qui bibendo fatigatus et emollitus semper totos dies dormire solebat, nec prius excitari, quam advesperasceret, nisi quis in principe vel somnolentiam cum ebrietate praeferat sobrietati ac vigilantiae? Quod tamen Homerus negabit, 374 quandoquidem (taceo de die)

Turpe duci totam somno consumere noctem,
Turpe duci vino sanctum temerare pudorem.

Quippe cum nihil est, quod magis ducem et principem dedeceat, 375 quam vel somnus vel vinolentia, nihil vero magis deceat, quam sobrietas et vigilantia. Unde Epaminondas dux Thebanus, cum ci- 376 ves sui festis quibusdam diebus solutius conpotationibus indulgerent licentiusque voluptatibus fruerentur, ille solus vigil et sobrius arma lustrabat et urbis obambulabat moenia; rogatus, cur id faceret, respondit se sobrium esse et vigilare, quum reliquis liceret temulentos esse et dormire: Plutarchus author in libello adversus ducem imperitum. Antiochus autem, cum Romanis bellum indiceret 377 et adversus eos arma moveret, dicitur fuisse captus amore cuiusdam puellae Chalcidensis, cum qua tunc celebravit nuptias, cum iam iam pugnare debuit, totam hyemem inter vina et Venerem consumens. Et inter haec a Romanis aggressus et superatus vix Ephe- 378 sum aufugit. Qui et ab Hannibale Poeno tunc apud se existente irrisus fuit et subsannatus, dum sibi exercitum aureis et argenteis caeterisque insignibus ornatum ostentaret gloriabundusque quaereret ab eo, an illa omnia putaret satis esse Romanis, Hannibal vero, armatorum ut captiose ignaviam per luxum et vina marcescentium notaret, respondit satis esse, etiam si Romani avarissimi sint. Non 379 de aequiparentia, sed de praeda intelligens, sciens utique minus convenire, ut ille, qui bellum gereret, exercitum duceret, qui regna propagare, aliena vastare, urbes delere, oppida excindere, liberos populos aut trucidare aut suae servituti subicere cuperet, per libidinem ad voluptatem, per voluptatem ad ebrietatem, per ebrietatem ad intemperantiam, per intemperantiam ad quietem vel caecitatem inducatur. Unde industria, quae in gerendo vel agendo, 380 celeritas, quae in conficiendo, consilium, quod in providendo requiritur, labefactantur. Quomodo enim is exercitum contineret, qui se ipsum continere nesciat? Sic Antiochus, dum Veneri et vino 381 indulget, a Romanis turpiter victus vix pacem et quidem satis ignominiosam impetrat, ex Europa Asiaque discedere cogitur, intra Tauri terminos includitur, obsides una cum proprio filio suo, quem unice amabat, Romanis dare cogitur, decem millia talentorum singulis annis solvere astringitur, Hannibalem, quem incitorem penes se habuit, vel reddere vel dimittere compellitur et denique miserrime non multo post a sacerdotibus fortunae praesidiis ob thesauri cupiditatem interficitur et frustillatim concisus feris discerpendus et vorandus proiicitur.

Sic Antonius triumvir ex Romano propter vinolentiam factus 382 est barbarus magna nimirum et vitae et famae iactura. Sic Tibe- 383

rius Caesar propter nimiam vini aviditatem pro Tiberio Claudio Nerone Biberius Caldius Mero vocatus est, unde tanta agitatus est furia, ut Drusum fratrem proprium, Germanicum item Drusi fratris filium et patrem veneno perderet, quo et ipse deinde male interiit. Et ut Alexandro Magno etiam suae partes non detraherentur, nonne omnes id noverunt, quam vini avidus, quam ex vino insanus (tacebo enim, quod in re Venerea ob id imbellis erat et impotens cum magno matris suae Olympiadis dolore, quod propter ebrietatem duos dies totidemque noctes saepissime dormire solebat, et ideo a Menandro sibi obiectum : O plus, quam Alexander, bibisti) reddebatur, ut qui ex vinolentia ad iram incitabatur, ex ira ad ultionem, in qua nec dilationem nec modum unquam habuit, rapiabatur. In illos regna exercebat, qui penes eum optimi erant. Clitum enim hominem sibi amicissimum inter convivia propria manu transfodit et intellectu facinore mori voluit. Callisthenem quoque insignem philosophum trucidari fecit eumque cum cane in foveam includi ; Lysimachum virum magnae virtutis et experientiae, at stupendae fortitudinis leoni obiecit. Sicque, quem tot itinera, tot proelia, tot hyemes perque victa proelia temporum locorumque difficultate transierant, tot flumina ex ignoto cadentia, tot maria tutum dimiserunt, intemperantia bibendi et ille Herculaneus ac facilis scyphus (ut inquit Seneca) submersit, quare ob hoc Androclides clarus sapientia ad eum ita scripsit : Memento, rex, cum vinum potas, sanguinem terrae bibiturum. Nam cicuta homini venenum est, cicutae vero vinum. Vide ergo, quanta sit vis ipsius vini, ut veneno sit venenum. Ob id etiam Traxaspes vir clarus monuit Cambysem regem Persarum, quem vini avidum usque ad ebrietatem perfundi videbat, ut parcius mero indulgeret, parum dignum referens in rege accusari ebrietatem, quem videlicet oculi hominum atque aures sequerentur. Quod, qui bibatior sit, mente non consistat, sibipsi excidat, oculis caliget nec manu nec oculis probe officium suum praestare valens.

Sed ecce illud iam fere oblitus eram, quod nuper mihi inter alia obiecisti, ex eo etiam patere aquam esse fugiendam, aspernandam et penitus non gustandam, quia cum multarum rerum malorum, tum variorum morborum causa sit, quam si homo potet, in hydropisim incidat, quae corpus tumefaciat, superfluitates generet, inflationem membrorum efficiat, ex qua homo mollis gravis et ponderosus redditur ac semper sitibundus, qui, quanto plus bibat, tanto plus sitiatur et, quanto plus bibat, tanto magis inturgescat. Id ego tibi plane credam, si ita mihi probare poteris, quod haec eadem ex aquae vitio, non autem ex qualitatibus in ipso epate distemperantiam et virtutis digestivae debilitatem generetur, prout ego tibi adhuc pluribus authorum testimoniis (si ea, quae dicta sunt, non sufficiant ad laudem et defensionem aquae) vinum esse plurimum rerum causam, quae improbari possunt. Nam revera, ut vino sua proprietates non auferatur, hydropisis non aliunde citius generetur, quam a crassa et dissolutione potus vini, quia parva indigestio epatis sive

stomachi cum multo potu continuato sufficit ad eam aegritudinem plenissime procurandam et generandam.

Et non solum hydropisim, sed et alios multos et graves morbos inducendos puta, quemadmodum scribit Aristoteles in de secretis secretorum, quod totum obscuret hominis intellectum, impediat sensum, turbet cerebrum, debilitet virtutem naturalem et animalem, generet oblivionem, laedat omnes quinque sensus, quibus regitur et disponitur tota actio corporalis, fuget appetitum, debilitet catheras et iuncturas corporis, generet tremorem membrorum et lippitudinem oculorum, destruat epar et reddat eius sanguinem grossiorem, cordis cruorem denigret, unde alii errores proveniunt, ut timor, tremor, somni locutio, fantasiae, visiones, corruptio oculorum, debilitatio stomachi, distemperantia complexionum, grossities corporis et, quod deterius est, vinum lepram inducit, quod tunc est de genere venenorum. Item, ut Galenus dicit, quod illinc contingat balbucies, illinc fit, quod aliena nec aliquid ad propositum ebrii loquantur, illinc cerebrum nimia humiditate offenditur, illinc est, quod non recto gradu ire valeant, sed per multas cruces titubantes cum tibiis feruntur et totae plateae strictae sint euntibus. Idem Galenus, Omnis, inquit, ebrietas est causa morborum frigidorum. Nam plurimum vinum fit causa epilepsiae cum casu et spumatione oris, cum sensus, ordinati motus, erectionis, intellectus, visus, aurium et memoriae corruptione; apoplexiae, unde hominum sensus et motus totius corporis repente et subito auferantur; paralysis, unde immobilitas et insensibilitas membrorum fiat. Ultra haec facit podagram, quia materias crudas ad iuncturas penetrare facit. Et recte vinum reubarbaro comparatur, quia, sicut reubarbarum, sic vinum, si in magna quantitate sumatur, egreditur ad virtutem veneni. Vidi ego tota via mea multos aquae potores, etiam ex his, qui vino utantur, nullum tamen novi, qui (nisi medicata fuerit) in insaniam vel furorem incidisset ex eius potu vel extra rationem prolapsus fuisset non praeeistente aliqua intrinseca causa alicuius mali.

Bibi ego tota vita mea aquam (quamvis etiam vino, quantum etiam est, utar), nunquam tamen memini me in maiorem et profundiore sitim ex potu illius incidisse, si semel, quantum sat fuit, gustavi, quia est restrictiva cholerae et fumi aestualis. Vinum autem proprie haec necessitas sequitur, ut bibendi consuetudo aviditatem pariat rebibendi. Vinum more sanguisugae vinolenti, quanto plus bibunt, tanto plus sitiunt, qua cholera, quum incenditur calido fumo vini, ipsa ex eo aestualis sitis proveniens torquet assidue guttur et invitat ad potum. Quod si modicum excedat et usque ad ebrietatem sumatur, tunc ratione extircta brutalis vis confortatur, tunc corpus permanet, velut navis in mari non habens gubernaculum aut rectorem et sicut militia non habens principem neque ducem, ex quo fit, quod ebrius quandoque immo semper faveat rei non probandae. Laudat, quod in se, ut plurimum est, ille laudabile. Hinc est, quod ex illis faciat stultos, qui se sapientes

crediderunt. Illos perversos efficiat, qui per temperantiam viventes benevoli fuerunt.

Aqua quantumvis potata nec id efficiet, quod dictum est, nec quempiam ita exorsum reddet, quemadmodum vinum sui amatores. Quos vino aestuantes ac caecutientes tanquam bruta et omni ratione carentia animalia omnes usque ad nauseam oderunt, immo vero, quod maius est, eos etiam illi, qui temulentiae dediti sunt, ferre non possunt aequo animo, quin, quod in se deprehendere non possunt, in eis tanquam monstra damnent. Quo circa Lacedaemonii semper liberos suos parvulos huiusmodi spectaculis, ubi ebrii quippiam repraesentarent, interesse voluerunt non quidem verentes, ne ab ea spectandi consuetudine imitandi licentiam sumerent aut ex contemplatione ad simile vitae genus prolaberentur, verum, ut potius turpitudinem, quam in ebriis vidissent, abhorrentes cautius deinde tanquam rem brutam et abominabilem devitare et fugere scivissent, cum iam aetate adultis in mentem venisset ebriorum illa incondita et brutalis repraesentatio. Ob id enim et Plato ebriis ac iratis praecipere consulereque solebat, ut in speculo vultus suos inspicerent et visa deformitate vitia fugerent. Et Anacharsis ille solus Scytharum sapiens interrogatus, quo pacto quis abstemius fieret, respondit. Si ebriosorum, inquit, motus sibi ante oculos ponat. Fit enim, nescio, quo pacto, inquit Cicero libro I. officiorum, ut magis in aliis cernamus, quam in nobismetipsis, si quid delirquitur. Ita facillime corriguntur indiscentium vitia, quorum imitantur imitandi causa magistri, hoc est, cum magistri discipulos reprehendere volunt, eos imitantur eisque vitia ipsorum repraesentant, ut discipuli videndo cognoscant, quam dedeceat, in quo reprehendantur. Nec est, in quo aquam potantes tanquam infames notari possent.

Temulentiae vero crimen si cuiquam etiam temulento obiiciatur, statim erubescit vel ex nomine solo cognoscens, quod nullum probum turpius inveniri potest ipsa ebrietate. Unde Achilles Homericus nihil invenit, quo magis proecinderet et lacesseret Agamemnonem regem, quam ut eum vino pressum et temulentum appellaret. Unde etiam Monica divi Augustini mater praesignis aliquin matrona in omni virtutum et perfectionis genere, cum ab ancilla serva per insultationem amariorem merobibula vocaretur, tam foedum et erubescendum id maledictum esse credidit, ut mox ebrietatis vitio et consuetudine bibendi damnata ad sobrietatem rediit nec deinceps aliter vinum biberit, nisi bene aqua dilutum. Sanctus Paulus item tam abominandum vitium credidit ebrietatem, ut Corinthiis scribat, quod cum homine, qui ebriosus sit, etiam si frater esset, cibum non capiant, sicut cum fornicariis et aliis infamibus. Scripsi, inquit, vobis non commisceri fornicariis. Si is, qui frater nominatur, inter vos est fornicator aut avarus aut idolis serviens aut maledicus aut ebriosus aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere eo, quod, ut Hiero ait, venter mero aestuans defacili spumat in libidinem et fornicationem. Hinc est dictum ex Genesi, quod spi-

ritus immundus habitet in sepulchris, id est luxuria, quae immundum facit, habitat in gulosis et ebriosis, quae sepulchra sunt luxuriae.

Quid enim Venus ebria curat?

414

Inguinis et capitis quae sint discrimina, nescit,

ait Iuvenalis. Sepulchrum s quidem est patens guttur eorum, ait 415
David, in quae sepulchra daemones etiam petierunt intrare sub
porci nomine expresso, ut est apud Lucam. Manifestum enim no- 416
bis est ex Boetii philosophica consolatione libro III. homines per
haec vitia in diversas transformari beluas eosque in malitiam ver-
sos humanam amittere naturam, nam, sicut ultra hominem quem-
quam provehere sola probitas possit, ita necesse est, ut, quos ab
humana conditione deiecit, infra hominis meritum detrudat impro-
bitas. Si enim homo, inquit, foedis immundisque libidinibus im- 417
mergitur, sordidae suis voluptate detinetur. Si avaricia fervet alien-
arum opum violentus ereptor, similem lupo dixeris. Si ferox, in- 418
quietus, linguam liigiis et maledictis exercet, cani illum compa-
rabis. Si insidi tor occultus surripuisse fraudibus gaudet, vulpeculis
exequetur. Si pavidus et fugax non metuenda formidet, cervis si-
milis habeatur. Si segnis ac stupidus torpeat, asinum vivit. Si vini 419
intemperantia ac ebrietate rationem obruit, omni belua deterior ha-
beatur. Ita fit, ut qui probitate deserta homo esse desierit, cum in
divinam conditionem transire non possit, vertatur in belluam.

Quid? quod illi, qui ebrietatis foeditate notati semel fuerint, 420
nunquam postea in consilium sapientum hominum admittantur, nec
quippiam illis committitur, quod a secretis sit, et quod aquam po-
tantibus tanquam in nulla re suspectis tuto videmus committi ni-
mirum ob id (ut Plinii verbis utar), quia tanto labore constat ebrie-
tas, quod mentem mutet ac furorem gignat in mali impetum et boni
oblivionem. Cum autem homo ebrietate corrumpitur, tunc avidi 421
matronam oculi licentur, tunc gravi produntur marito, tunc animi
secreta proferuntur, alii testamenta sua nuncupant, alii mortifera
loquuntur rediturasque per iugulum voces non continent. Quam 422
multis ita interemptis vulgoque veritas iam attributa vino est. In-
terea, ut optime cadat, solem orientem non vident ac minus diu
vivunt, hinc pallor est et genae pendulae, oculorum hulcera et lip-
pitudine, manus tremulae effundentes plena vasa, lingua ligata et,
quae sit praesens poena, furiales somni et inquietas nocturna, pri-
mumque summum ebrietatis libido portentosa ac iucundum nephas,
postera die ex ore halitus foetidi velut de sepulchro et gravissimae
in capite punctiones ac fere omnium rerum oblivio morsque me-
moriam rapere se ita vitam praedicant, cum priorem diem quotidie
perdant, illi vero et venientem.

Ex his plane constat, quam minus iuste aqua accusetur, cui 423
tot insunt virtutes. Quanta denique illi inseratur iniuria, cuius be-
neficio nullus carere potest. Vinum autem tot rerum malarum, tot 424
inconvenientiarum occasio laudatur, tanto appetitu exquiritur, ut
quandoque melius sit, si eius usum homo nunquam novisset.

Habes, mi domine Ladislæe, opinionis meae argumentorum-⁴²⁵
 que propositorum et enucleationem et defensionem, qui tanta alio-
 quin in me ferebaris acerbitate, dum in ea parte tibi contrarius es-
 sem, ut plane me infoelicem existimares et extra rationem duci,
 qui ita temerarie vino auderem praeferre aquae mysteria, eos vero
 plane nec in numero hominum computares, tanquam omni et hu-
 mana societate privatos et a mundi foelicitate exclusos, qui fortas-
 sis abstemii sint et vino penitus careant, qui nimirum, si cor-
 rupta hominum iudicia non essent, soli videantur non tantum om-
 nium foelices, sed etiam dii terreni, novissime et in coelis cum diis
 nectare victuri, unde temulenti silientes ne guttam aquae impetrare
 poterunt, ut linguam refrigerarent, quam prius contempserunt gu-
 stare. Quis enim rerum naturae plus debeat, quae ita cum eis be-⁴²⁶
 nigne egerit, ut eos a principio ab infoelicitate humana et tot pe-
 riculis rerum humanarum, quae ex vino ut plurimum evenire solent,
 penitus immunes reddiderit? Quod si denique aquam praelulerim⁴²⁷
 vino, ecce vides, quam praeter temeritatem feci et quibus testimoniis
 opiniones meas firmaverim. Quod si verum dixi, quod fortassis⁴²⁸
 displiceat, non mihi imputes, sed materiae et vino, qui illud nec
 ita vituperaverim, ut abstemius, qui dudum conversus confirmo fra-
 tres, ut modum et mediocritatem in bibendo servare sciant, nec ita
 audaverim, ut vel Scythisare vel Thracisare videar, tanquam vel
 hoc pro foelici habeam omine, si vestis aut mensa illo perfundat-
 ur. Sed excessum in eo vitupero, qui communiter ex eo prove-⁴²⁹
 nire solet, hoc est, ipsam ebrietatem tanquam fomitem et materiam
 omnium vitiorum. Laudo autem semper id, quod intra rationis ter-
 minos consistit. Quandoquidem⁴³⁰

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
 Quos ultra citraque nequit consistere rectum,
 et quod aurea semper in omnibus rebus habeatur mediocritas. Vale.

PERORATIO.

Ad te vero, eminentissime antistes, ista dedi tanquam ad pa-⁴³¹
 trem et dominum in his iudicem tuam amplitudinem non ita eli-⁴³²
 gens, ut vel vinum condemnans (quod utique nullus pro tota Hun-
 garia condemnare auderet) vel aquam laudans pro me tanquam
 violenter sententiam exposcam, sed ut ipsi veritati ita faveas non
 personarum, sed iudicialis officii delectum habens, quemadmodum
 Darius olim Persarum rex, qui inter tres regii lateris custodes de
 vino et veritate disceptans non vinum (prout in ecclesiasticis ve-
 teris testamenti historiis habetur) veritati, sed veritatem vino prae-
 tulerat, quae de vino utique et fortior est et dignior, quam omnis
 terra invocat, coelum benedicit et omnia opera tremunt ante faciem
 eius, in qua, ut in vino et cum vino nihil iniquum sit nec apud
 eam sit accipere personas aut differentias, sed quae omnibus, quod
 iustum est et aequum, pure et simpliciter tribuat et administret.

MARGINALIA

AD OPUSCULUM DE LAUDIBUS ET VITUPERIO VINI ET AQUAE.

2. Accentuum natura. 9. Amicus Plato, sed maior amica veritas. 12. Vinum modicum quantum prosit. 15. Ebrius senibus et pueris comparatur. 18. Vinum non habet clavum nec consilium. 19. Vinum non habet calciamentum. 21. Bonus vir non erit ebrius. 24. Ebrietas voluntaria insania. 27. In vino veritas. 33. Cur olim vinum regibus non dabatur. 35. Icarus primus vinum ostendit mortalibus. 37. Vinum impedimentum ad procinctum tendentibus. 43. Ebrios non posse dormire. 45. Ebriorum curae. 46. Vinum luctator pessimus et dolorus. 48. Morbi insaniae. 51. Medicamenta somni. 53. Aquae potores puro somno et puro esse intellectu. 57. Vaticinationes citius aquae, quam vini potores noscunt. 61. Amphiarus vates. 64. Vinum sacerdotibus prohibetur in utroque testamento. 69. Sycera quid. 72. Effraim superbia et ebrietas. 78. Ebrietas rationis sepulchrum. 79. Vinum incentivum libidinis. 86. Ebrietas et lascivia mater omnium vitiorum. 88. Causae odii et persecutiones in clerum. 89. Comedias potius, quam prophetas legimus. 91. Nomen sacerdotum exosum. 94. Inter epulas et lascivias pudicitiam servare difficile est. 101. Sacerdotum Aegyptiorum abstinentia. 104. Aquae potores visu et sensibus acutiores esse, quam vini. 108. Vitia vini et ebrietatis colliguntur. 110. Ebrietas naufragium castitatis. 112. Ebrius male clamans sibi bene sonat. 116. Nil turpius ebrietate. 120. Ex vino superbia et crudelitas crescit. 123. Vita vino minuitur. 128. Ebrius non facit peccatum, sed ipse est peccatum. 129. Sobrietas quid est. 130. Vinum olim pueris inhibuit. 134. Pueros minus sitire quam viros. 135. Ebrui cito senescunt. 138. Frugalitas mater est bonae valetudinis. 141. Vino inprocera fieri corpora puerorum. 144. Laus Ioannis Bornemyssae. 146. Cruciferi nil praeter crucem Christianum habent. 149. Mulieribus Romanis vinum bibere non licuit. 152. Sobrietas tutela castitatis et pudicitiae est. 157. Gravidis matronis vini usus interdictus. 161. Vinum venenum est virginibus. 165. Aegrotis vinum semper obfuit. 167. Carthaginensium lex in castris vinum non patiebatur esse. 169. Suevi populi vinum ad se portari non sinunt. 173. Religiosi et sancti patres vinum non bibentes. 179. Graecorum modestia in bibendo vino. 182. Praescriptum poculorum. 185. Minos rex legem a love accipit propter abstinentiam. 189. Ioannes Baptista a Christo commendatur, quod vinum non bibat. 191. Nabuhodonosor rex in bestiam transformatur. 194. Rhecabitae scyphos et calices vini respuunt. 197. Antiqui sacerdotes vino et carnibus abstinuerunt. 199. Filii Israel semper per abstinentiam hostes vicerunt. 201. Christus increpat discipulos. 204. Noe primus vini inventor propter ebrietatem a filiis deridetur. 206. Loth ex vino incestum cum filiabus commisit. 209. Holofernes gentium victor a vino et femina vincitur et obruncatur. 211. Qui luxuriatur, vivens mortuus est. 216. Cyri ignominiosa mors. 217. Annibal vino mandragora mixto Afros superat. 221. Camillus Gallos vino sepultos extirpat. 224. Syracusani per ebrietatem in manus Marcelli et Romanorum veniunt. 226. Vini et Veneris natura ac vitia. 228. Si quid praeclarum possit edi ab his, qui vino abstinent. 231. Qui viri insignis fuerunt infamiae ex Romanis. 232. Iulius Caesar solus sobrietate rempublicam Romanam roboravit. 236. Oratio Demosthenis contra Aeschinem. 238. Poetarum praecepta de vini abstinentia. 242. Poetae in ipsa fronte divinitatem gestant. 245. Poeticus furor undeproveniat. 247. Divinitas poetarum unde est. 249. Constellationes etiam operari in poetis. 252. Nullum esse poetam, nisi divino afflatus sit spiritu. 253. Poeta nec natura nec labore, sed solo divino furore excitatur. 261. Poetae sancti nuncupati. 263. Nullum genus scriptorum par fuit poetis. 267. Poetae ex aqua nomina et facundiam sortiebantur. 271. Poetae in sylvis et montibus habitant. 275. De aqua triumphum petere. 276. Aquae mysteria ad comparisonem vini. 278. Vini virtus. 281. Aqua omnium nascentium causa. 284. In nulla parte tot sunt naturae miracula, ut in aqua. 286. Aquae contra varios morbos remedia praestant. 292. Arcadiae fons. 295. Divina sapientia aquis comparata. 296. Mysterium aquae benedictae. 298. Iordanis fluvius et quae in eo miracula

fuerint. 301. Christus baptizatur in Iordane a Iohanne. 303. Fons aquae vivae. 306. Aqua extinguens ignem ardentem. 309. Aquae peccati et culpae. 313. Aquae steriles et infoecundae. 317. Probativa piscina, in qua aegroti convalescebant, et unde hoc? 319. Saba regina in spiritu praeviderat mortem Christi. 321. Aqua baptismatis. 322. Virtus aquae baptismatis. 324. Aquae refectionis. 325. Aquae mundanae. 327. Aquae purgationis. 330. Idem olim circumcisio agebat, quod nunc agit baptismus. 333. Quanta miracula deus in aquis operatus est. 334. Cur pisces in ieiuniis comeduntur, cum tamen caro sint. 337. Aqua de latere Christi fluens, qua sanati sumus. 340. Tres sunt, qui testimonium in terris perhibent. 342. Triplex aqua a deo nobis apponitur. 346. Aqua salutaris sapientiae super mel dulcis. 349. Hungaria ab aquis praeservatur contra impetum Turcarum. 351. Vini incommoda. 353. Viri clarissimi ex vino mortui. 358. Viri magni, qui ebrietati dediti magna gesserunt. 361. Herculis gesta et labores. 362. Antiochus Magnus in vino vaticinabatur, sobrius nihil videbat. 364. Tiberii Caesaris gesta. 365. Alexandri Magni praeclara facinora. 368. Cato tantum ebrietate demeruit, quantum virtute meruerat. 371. Ebrietas quantum Herculi derogavit. 372. Dionysius caecutientibus oculis quomodo a suis deluditur. 373. Antiocho plus vinum abstulit, quam virtus laedit. 375. Principis propria est sobrietas et vigilantia. 378. Antiochus ab Annibale pulchre deridetur. 379. Imperatoriae verae virtutes. 381. Antiochi miserrimus exitus. 383. Abominabile Tiberii Caesaris facinus. 384. Alexandri Magni insania et furor. 385. Viri insignes ab Alexandro ebrio trucidati. 386. Androclides ad Alexandrum de vini temperantia. 388. In rege turpe est accusari ebrietatem. 392. Hydropisis unde generetur. 393. Quam multae infirmitates ex vino fiant. 394. Leporam ex viro generari. 395. Paralysis et podagra ex vino. 397. Reubarbarum vino comparatur. 399. Vinum aviditatem bibendi facit et unde hoc? 403. Temulentos nec ipsi temulenti possunt pati. 405. Quomodo quis abstemius possit fieri. 408. Temulentiae crimen etiam temulenti erubescunt. 411. Cum ebriis, sicut cum fornicariis et infamibus, non esse comedendum. 413. Spiritus immundus habitat in sepulchris, id est, ebriis. 420. Ebrios in sapientum consilia non admitti et cur? 422. Ex ebrietate iucundum nephas. 423. Aquae beneficio nullus carere potest. 425. Foelicissimos esse illos, qui vinum non bibunt. 432. Darius rex veritatem vino praetulit.

APPENDIX.

COMMENDATIO LAURENTII BISTRITII AD GEORGIUM EPISCOPUM QUINQUECCLESIENSEM DE ELEGIDIO VALENTINI CYBELEI.

Laurentius Bistritius praepositus Myslensis reverendissimo domino Georgio episcopo Quinquecclesiensi dignissimo felicitatem optat.

*Modestia Valentini Cybelei et illius infinitae preces effecerunt, quominus 1
hoc scribendi munus honeste subterfugere possem. Hic enim cum superioribus 2
diebus carmen panegyricum in eximiam tuae amplitudinis laudem excudisset,
sterile atque inconcinnum fore existimabat, si illud officiosa praefatione non
pro ecutus fuisset. A quo cum me mirifice amari sentiam eiusque fidelitate 3
multum delecter, in his et longe maioribus homini nominis mei studiosissimo
iustis eius precibus defatigatus paucis his obsequi volui ob mei in illum amoris
indiciam. Turpe enim et inhonestum fore putabam, si Valentino votis meis 4
addictissimo in re minima non morem gererem. Eum igitur tuae amplitudini im-
pense commendo, quamquam sua se virtus abunde commendat. Hic certe mul-
tum ab eorum discrepat sententia, qui omne vitae tempus nequicquam conterunt.
Hic reiectis animi cupiditatibus nullam temporis partem inutiliter tibi permittit.
Quare reverentissimam dominationem tuam plurimum rogo, ut illius poema 5
tersum, elegans, ut summa eruditione conditum vultu benigno serenaque fronte
excipiat et, si a rebus seriis aliquid temporis supererit, quamquam nec istud tem-
per pervenire solet, posito supercilio et introspiciat et legat. Non est profecto 6
minus generosum atque magnificum parva libenti animo suscipere, quam magna
largiri. Nec enim debet tua r. d. muneris parvitatem, sed dantis animum me-
tiri. Deus enim optimus maximusque non solitus est aurum, thus, myrrham, sed, 8
quali haec animo dentur, perpendere. Mola litant salsa, qui non habent thura, et,
ut Plinius inquit, dii, cum propicii eran', fictiles fuere. Vale, antistes clarissime,
cui me semel atque iterum enixissime commendo. Datum Bononiae octavo Idus
Novemb.*

ANNOTATIONES CRITICAE.

om.: omittit editio

I. — CARMINA.

1. — p — *Tit. Ad—Pii*] Valentini Cybelei Varasdiensis (*sic pro Varasdiensis*) epigramma ad lectorem librorum Io. B. Pii - 9. himeti

2. — p — *Tit. Ad invidum*] Eiusdem - 4. septa

3. — p — *Tit. Ad*] Eiusdem ad - 8. Cytharæ *apud nos mendum pro* citharæ - 30. populi - 36. tetra - 39. qnam - 40. ledere

4. — p — *Tit. Ad*] Eiusdem ad 18. doni - 20. ferocis *apud nos mendum pro* feracis - 25. Caedes - 59. asilym - 62. diram - 73. Quinqueeclesia - 80. beate - 93. genti - 98. presulis - 106. Preberis - *post* 108. Finis.

5. — c — *Tit. Elegidion—collato*] Valentini Cybelei Varasdiensis elegidion, in quo conatur gratias agere reverendissimo in Christo patri et domino domino Georgio Quinqueeclesiensi episcopo meritissimo pro canonicatu sibi collato - 12. Erithraei - 15. cynnama - 17. Grippes - 65. predulce - 76. dabit *apud nos mendum pro* dabit - 82. Mydam - 83. Cyniræ - 84. Pigmalionis - 94. prestans - 104. premia - 112. Tracius - Strimonis - 114. Pangeo - 124. urbis *apud nos mendum pro* orbis - 126. in exhaustæ - 127. divine - 133. aperire - 137. sincaera - 147. fuguræ - 148. honora - 149. marmore - 153. Zeusis - 164. Achante (*sic; Cybeleius fortasse forma acanthum - i utitur*) - 185. caedit - 187. Tharsus - 190. Hemathii - 193. septis - 202. Caecropii - 220. Clytus - 221. precipiti - 238. Pilius - 250. oscuro - 286. Elisios - 294. Premia - 296. Premia - 304. coelo - 309. coelique - 316. chamydes - *post* 320. Τελος.

II. — OPUSCULUM DE LAUDIBUS ET VITUPERIO — o

Tit. Valentinus—aquæ] Opusculum de laudibus et vituperio vini et aquæ Valentini Cybelei canonici Ecclesiarum Quinqueeclesiensis et Albensis.

Dedicatio. — *Tit. Dedicatio*] om. - Reverend. - domino domino] domino dn. - Quinqueeclesiensi *apud nos mendum pro* Quinqueeclesiensi - 5. reverendissime] reverend. - reverendissima] reverend. - *pag. 12. vers. inf. 4.: margini appone* 6 - 9. reverend. - quia lusibus—quia *apud nos mendum pro* quod lusibus—quod - 11. lanuar.

Opusculum de laudibus et vituperio vini et aquæ. — *Tit. Declamatio* Valentini Cybelei - dominum] dn. - archid. - 2. reverend. - 16. Dionysio *sic apud Cybeleium pro* Dionysio - 18. iidem - despiciere - 20. Lucil. - et secretum] nec secretum - 21. futuris - 24. Theognes - 29. August. - 31. leue - 34. in Epistolis] i. epist. - Foecundi - 36. lib. - 45. lib. - *se om.* (se: *Lucr. 3., 1052.*) - invitus adhaeret] ingratis adhaeret: *Lucr. 3., 1067.* - 61. iubent - 65. Levit. - 69. Hiero. - 101. Cheronem - 121. circunagente - 126. facientes - 128. August. - 129. August. - 135. lib. - 137. senum] saevum - 138. Val. - lib. - 140. lib. - 141. Aul. Gel. - lib. - 147. tota om. - 149. advetitam - Val. - lib. - 150. in verecundos - 155. | psam - lib. - 156. coactæ - 164. infuriam - 166. Cice. - 176. - heremita] Hor. - Hylarion - 182. Dionysio bis - 189. Matth. - *pag. 28. vers. inf. ultimus: margini appone* 201 - 203. supplantanti - 208. huic *corrige in hinc; hinc*] huic - 220. Livi. - 228. æquus - 229. Queris - 231. alius crudelitatis] aliud crudelitatis - Max. - 232. rempub. - 233. Probo] probro - 244. Hymetia - Mnemosynæ - 248. problemat. bis - 254. quia] qui (quia: *Hor. A. P. 295.*) - sanos] sacros (sanos: *Hor. A. P. 296.*) - 259.

rap. Proserp. - 265. Aeschilo - Aeschile - 266. Thimocreonte (Τιμοκρέων Anthol. Pal. Gr. 7., 348.) - bibens] libens (πιών Anthol. Pal. Gr. 7., 348.) - Thimocreon (Τιμοκρέων Anthol. Pal. Gr. 7., 348.) - 269. Libetron - Lybetrides (sic) - Pympleus - 270. Hippocrene corr. in Hippocrenes, ; Hippocrenes] Hypocrene - Medusei - 273. me om. - pag. 56. vers. sup. 1.: in marg 267 apud nos mendum pro 276 - quia apud nos mendum pro quod - 289. Tullio - 292. Sinnessanae - Pythecusa - 303. epist. lo. - arcescere - nutritur - 304. Gregor. in moral. - 309. Apoc. - 311. amare - 314. lib. - pro praefigurarunt commendant Abel et Hegeüs profligaverunt - 320. is] his - 323. cecum - 324. educatum - 349. reipu. - 353. Chrisyppus - 355. Sinnessanis - 361. Lerneam - Gerionem - 385. Clytum - Calisthenem - 386. transierat - Androcides - 399. qua cholera, quum apud nos mendum pro quia cholera, quae - 406. lib. - offic. - 410. Monaca - 412. ebrosus - 414. luvē. - 416. consol. li. - 426. plurium - 429. vituperio - post 432. Finis. Hagenau ex Academia Thomae Anshelmi mense Iulio. Anno MDXVII.

Marginalia ad Opusculum de laudibus et vituperio . . .

9. maior om. - 27. veritas] ebrietas - 144. Ioan. - 189. Ioan. Bapt. - 217. Aphros - 224. Romanorum] Ro. - 232. rempu. Ro. - 322. aque - 362. Mag. - 365. Mag. - 372. caecucientibus - 378. Annib. - 383. Caes. - 384. Alex. - 386. Alex. - 423. carere] care

INDEX NOMINUM.

a: Appendix (p. 53) — d: Dedicatio Opusculi de laudibus et vituperio . . . (pp. 12—13.) — m: Marginalia ad Opusculum de laudibus et vituperio (pp. 51—52.) — s.: sive — t: titulus — v.: vide

Aaron 65	Aldus 4
Absalon 207	Amason (Amazon) 361
Abyron 188	Amazon v. Amason
Academia 290 — (Ciceronis) 289	Amon 207
Achelous 361	Amphiarus 61 62 m 61
Achilles 409	Amphion, lacus 293
Adam 334	Ana 314
Aegidius abbas, sanctus 176	Anacharsis 405
Aegnatius (Egnatius) 154	Anacreon 180
Aegyptii 101 m 101	Androclides 386 m 386
Aegyptus 5-189 312 333 365	Anna regina (soror Ludovici II. regis Hungariae) 147
Aenaria sive Pithecusa insula 292.	Annibal 217 219 m 217 378 v. Hannibal
Aeschines 234 235 m 236	Antaeus 361
Aeschylus 24 265 bis	Antiochus [Magnus] cognomento Hierax dictus 362 373 377 381 - 362 373 378 381
Afri 217 m 217	Antisius 289
Africa v. Africa	Antonius, M. 364 382
Agamemnon 405	Antonius, eremita 175
Aganippe 269 270	Aonium, melos 5, 206
Aganippis, hippocrene 270	Apelles, Cous 5, 153 - d 1 4
Alabanda 5, 184	Aphrica (Africa) 365
Alba Regalis d 11	Apocalypsis (opus Ioannis evang.) 309
Albulae, aquae 292	Apollineus, chorus 5, 208
Alcibiades (opus Platonis) 27	Apollo 5, 189 - 263 v. Phoebus
Alcinous 1, 12	Apollonius Thyanaeus (pro Tyaneus) 38 39 40 41 47 176
Alexander 104	Apomea 209
Alexander Magnus 5, 220 - 357 365 384 bis m 365 384 385 386 v.	Arabes 5, 15 - 171
Emathius, dux	
Alpes 220	
Amandus 177	

- Araxes 213
 Arcadia 292 m 292
 Arcadicus, aper (Erymanthus) 361
 Arcesilaus 354
 Arctous, gryphis 5, 17
 Aristides d 5
 Ari-to eles 133 158 167 246 247 248
   264 393
 Armenii 364
 Arsaces 5, 318
 Asia 350 360 381 Asiae utraeque 365
 Assyrii 209 312 Assyrium, nemus 5, 16
 A-tur 5, 111 Astures 4, 10
 Athenaeus 17 19 179
 Athenae 236 289
 Athenienses 36 360 370
 Attica, lingua 1, 4 —, terra 61 Atticae,
   Noctes (opus Gellii) 141
 Attilius, Regulus (Attilius Regulus) 231
 Augustinus 29 110 128 129 150 206 303
   328 330 410
 Aurelianus 232
 Ausonia, corona 4, 68 Ausoniae, orae
   5, 207
 Avernus, lacus 289
 Babylonia 191
 Babylonii 224
 Bacchicum, oestrum 245
 Bacchus 4, 29 - 85 227 239 245 259
   273 371 v. Dionysus s. Dionysius
   (*sic*), Iachus, Liber, Lyaeus
 Baptista, Ioannes v. Ioannes Baptista
 Baptista v Pius
 Bēda (Venerabilis) 330
 Belgae 170
 Belial 146
 Benedictus abbas 176
 B. niamin 199
 Bernardus divus (sanctus) 128 305
   315 338 342
 Bessus 5, 111
 Bethulia 209
 Betsaida 317
 Biberius Cadius Mero (Tiberius
   Claudius Nero) 383
 Bilei, agri 5, 182
 Bistritius s. de Bistritia, Laurentius
   3, t 2 24. 4, 100. 5, 253 - a t *bis*
 Blasius episcopus 177
 Bochonus d 5
 Boetius (Boethius) 416
 Bononia a 9 v Felsina, Felsinea
 Bonosus imperator Romanorum 232
 Boreas 3, 29
 Bornemyssa, Ioannes 144 m 144
 Brodaritius, Stephanus 5, 209—10
 Buda 147
 Cacus 361
 Cadmus 5, 113
 Caecubus, sapor 4, 35
 Caesar, Iulius 169 232 m 232
 Caesares 232,
 Cadius Mero, Biberius (Tiberius
   Claudius Nero) 383
 Callaica, metalla 4, 5
 Callisthenes 385
 Cambyses 387
 Camillus 220 221 m 221
 Camoena 4, 89 Camoenae 4, 100
 Campania 289 292
 Campanum, solum 4, 23
 Capitolia 5, 101 - 220
 Carmelus 208
 Carthaginenses (Carthaginienses) 167
   217 m 167
 Castalides 2, 3 - 269
 Castalius, fons 269
 Catilina 231
 Cato Sapiens. M. (Censorinus) 5, 238 -
   153 231 359 368 m 368
 Cato (Uticensis) 232
 Catones 4, 69
 Cecropii, coloni 36 Cecropium, mel
   5, 202
 Centauri 361
 Cerberus 361
 Cercyra in ula 5, 195
 Cerealia, dona 4, 18
 Ceres 5, 50 - 85
 Chaeremon 101
 Chalcidensis, puella 377
 Choas (*sic*) 357
 Christicola, gens 4, 59
 Christiana, religio 350 —, respub'lica
   349 Christianum 146 —, nomen 100
   Christianus 128
 Christus 5, 59 172 - 12 70 88 90 100
   146 161 189 191 201 203 301 321
   324 334 336 337 342 343 344 m 189
   201 301 319 337 v. Iesus, Salvator
 Chrysippus 353
 Chrysostomus, Ioannes 86
 Cicero, M. 137 166 260 289 291 406
 Cilices 4, 27. 5, 188
 Cilicia 209 294
 Cinyras 5, 83
 Circe 356
 Claudianus 259
 Clitus 5, 220 - 385
 Columbanus (sanctus) 176
 Considius, Q. 231
 Corcyra v. Cercyra
 Corinthii 411
 Corinthus 4, 6. 5, 183
 Cous, Apelles d 1
 Crassus, Licinius 5, 83 143 - 231
 Creta 185
 Cretenses 185
 Crispinus, Q. 231
 Croesus 5, 82
 Cruciatii (a. 1514. in Hungaria) 146 m
   146

- Cumana, Deiphobe 5, 300
 Cupido 227
 Curtius 231
 Curtius 231
 Cybeleius Varasdiensis, Valentinus d
 t - a t l 4
 Cydnus 294
 Cynthia (Diana) 367
 Cyrenaeus 354
 Cyrus 5, 83 - 213 215 *bis* 224 m 216
 Dalmatae 364
 Dalmaticum, solum 5, 28
 Damascus 365
 Danae 5, 108
 Daniel, propheta 190 192
 Dardana, cohors 4, 71
 Darius 365 432 m 432
 Dathan 188
 December (mensis) 242
 David rex 208 308 324 415
 Deiphobe Cumana 5, 300
 Deliacus, poeta 4, 8 (v. Pindarus)
 Delphi 370
 Demetrius 228
 Democritus 254
 Demosthenes 234 236 *ter* m 236
 Diana v. Cynthia
 Diogenes 160
 Diomedes 361
 Dion 222 *bis* 223
 Dionysius v. Dionysus
 Dionysius 155
 Dionysius Syracusanus 363 372 m 272
 Dionysus s. Dionysius (*sic*) 16 183 *bis*
 v. Bacchus
 Dodona 370
 Dominarum, Rivulus (civitas in Hun-
 garia, hodie Hungarice: Nagybánya)
 5, 89
 Domitius, Cn. 155
 Donatus grammaticus 268
 Dorotheus 176
 Drusus, M. 231
 Drusus (Claudius Drusus Nero) 383 *bis*
 Durius 5, 85
 Edom 299
 Effraim 72 *bis* 73 m 72
 Egnatius v. Aegnatius
 Elisa v. Heliseus
 Eliseus v. Heliseus
 Elpenor 356
 Elysii, lares 5, 286
 Emathius, dux 5, 190 v. Alexander
 Magnus
 Ennaea, sarta 1, 8
 Ennius 229 *bis* 261
 Entellus 5, 196
 Epaminondas 375
 Ephesus 377
 Epizephyrii v. Zephyrii
 Erasmus episcopus 177
 Erythraeum, mare 5, 12
 Esaias 72 99 306 308 314
 Essei 102
 Euagrius 177
 Eumellus 5, 219
 Euphrates 365
 Europa 381
 Eusebius 102
 Eustochius 131 161
 Exodos (liber Moysis) 312
 Ezechiel 67 325 326
 Fabius Maximus 231
 Fabius Pictor 156
 Fabricius 231
 Falerna (vina) 4, 25
 Felsina s. Felsinea (Bononia) 3, 12, 4,
 401
 Flavius Iosephus v. Iosephus
 Florus 272
 Franciscus (sanctus) 177
 Fulgentius 177
 Gades 361
 Galba, Servius 231
 Galenus 167 394 395
 Galli 220 m 221 Gallus, hostis 5, 100
 Gallia 294
 Garganus 4, 22
 Gellius, Aulus 141
 Genesis (liber Moysis) 314 413
 Georgius (Szatmári,) episcopus Quin-
 queecclesiensis 4, 74 97, 5, t - d t
 a t *bis*
 Germania 169 364
 Germanicus 383
 Germanus 177
 Geryon s. Geryones 361
 Gordianus, nodus 3
 Graeci 61 63 179 234 355 m 179
 Graecia 350 365
 Gratiae 181 183
 Gregorius (sanctus) 177 304
 Hammon 370
 Hannibal 378 *bis* 381 v. Annibal
 Hebraice 317
 Hectorea, turba 4, 65
 Helias 186
 Helicon 254 269
 Heliseus (Eliseus; Hebraice: Elisa) 302
 313
 Hellespontus 365
 Herculaneus, scyphus 386
 Herculea, audacia 147 —, manus 4, 66
 Hercules 361 371 m 361 371
 Hermus 5, 85
 Hesiodus 179 252
 Hesperides 5, 194 - 361
 Hierax (Antiochus [Magnus]) 362
 Hiero 412
 Hieronymus (sanctus) 69 82 94 109
 131 161 197 205
 Hierosolyma 317 v. Hierusalem

- Hierusalem (Ierusalem) 325 343 v.
   Hierosolyma
 Hilarion, heremita 176
 Hippocrene 269 270
 Holofernes 199 209 m 209
 Homerus 252 374
 Homericus, Achilles 409
 Honoratus 176
 Horae 183
 Horatius 231
 Horatius Flaccus 30 34 238 254 272
 Hospicius 177
 Hungari v. Martigena, gens
 Hungaria 147 432 v. Pannonia
 Hymettia, mella 244
 Hymettus 1, 9
 Iachus 5, 222 v. Bacchus
 Iacob 307
 Iacobus iustus 175
 Ianus 5, 208
 Icarus 35 36
 Ieremias 311
 Ierusalem v. Hierosolyma, Hierusalem
 Iesus 97 v. Christus
 Illyrium (sc. Illyria) 365
 Indae, merces 5, 181
 India 365
 Indicum, ebur 5, 13
 Ioannes Baptista 189 *bis* 301 m 189 301
 Ioannes evangelista 303 306 309 325 337
 Ion (opus Platonis) 252
 Ionadab 195 196
 Iordanis fluvius 298 299 300 *bis* m 298 301
 Iosephus (Flavius) 102
 Iosue 298
 Isidorus 115
 Isocrates 18
 Israel 65 209 298 m 199
 Israelitae 199
 Israeliticus, populus 298 333
 Italia 4, 94 5, 256 - 220
 Iudaea 102
 Iudaei 320
 Iudith 205
 Iulius Caesar v. Caesar, Iulius
 Iuno 361
 Iuppiter 5, 110 271 278 - 185 m 185
 Iuvenalis 242 414
 Ixion 44
 Lacedaemonii 360 *bis* 370 404
 Lacones 35
 Lacydes 354
 Ladislaus (Macedonius) v. Macedo-
   nius, Ladislaus
 Laomedon 361
 Latinitas 3, 13
 Latia, Falerna (vina) 4, 25 Latiae, deae
   4, 89
 Latina, lingua 5, 186 Latinum, decus
   4, 96 Latinus, sermo 5, 255
 Latium 5, 185 - 149
 Laurea Tullius 289
 Laurentius v. Bistrilius s. de Bistritia,
   Laurentius
 Lazarus 343
 Leontini 222
 Lernaea, hydra 361
 Levitae 65
 Liber 35 89 149 v. Bacchus
 Libethrides 269
 Libethron fons 269
 Libya 209 v. Lybia
 Licinius Crassus v. Crassus
 Livius d 3-220
 Locrenses 168
 Loth 206 m 206
 Lucas evangelista 415
 Lucilius 20
 Lucretius 45
 Ludovicus II. rex Hungariae 147
 Lupus episcopus 177
 Lyaeus 31 227 v. Bacchus
 Lybia 361 v. Libya
 Lyda, regio 5, 27
 Lynceus d 2
 Lysander 360 370
 Lysimachus 385
 Macedonius, Ladislaus t 1 (pag. 13.)
   425
 Macrobius 135
 Mahumetus 170
 Mamertina, vina 4, 32
 Manua 202
 Marcellus 224 231 m 224
 Marius, C. 231
 Martigena, gens (Hungari) 4, 40
 Massagetae 216
 Matthaeus evangelista 189
 Maxentius 176
 Maximus, Valerius 138 149
 Medusaeus, equus 270
 Menander 384
 Mentoreus, labor 5, 315
 Mercurius 249
 Mero, Biberius Caldius (Tiberius Clau-
   dius Nero) 383
 Mesopotamia 209
 Messala 5, 143
 Metellus, Q. 231
 Methymna 4, 30
 Michael doctor vicarius 2
 Midas 5, 82
 Minerva 4, 86, 5, 216
 Minos d 5 - 185 m 185
 Mnemosyne 244
 Monica 410
 Mortuum, mare 299
 Moses 65 188 298 312 333
 Mucius Scaevola v. Mutius Scaevola
 Musae 5, 189 - 181 228 268 271
 Mutius (Mucius) Scaevola, Q. 153 231
   — —, (C.) 231

- Myos (*fortasse*: Mys) 5, 164
 Mygdonius, nitor 4, 52
 Myslensis, praepositus v. Laurentius Bistritius
 Naaman 302
 Nabal 208
 Nabuhodonosor 191 m 191
 Nazarei 66
 Nemeus (Nemaeus) leo 361
 Nepotianus presbyter 82
 Nervii 170
 Nestor 5, 238
 Nestorea, senecta 5, 299
 Niceratus 228 230
 Nicodemus 324
 Ninivitae 200
 Noctes Atticae (opus Gellii) 141
 Noe 204 333 m 204
 Numeri (liber Moysis) 335
 Nypsius 223
 Oceanus 5, 4 306
 Oebalus 35
 Olympias (mater Alexandri Magni) 384
 Onofrius 176
 Orpheus 252
 Ovidius 255 269
 Pactolus 5, 85
 Padus 5, 18 - 220 *bis*
 Pambus 176
 Pangaeus, specus 5, 114
 Paeonia (Pannonia) 4, 104 v. Pannonia
 Paeonis, regio (Pannonia) 5, 228 v. Pannonia
 Pannonia 4, t 1 38. 5, 173 191 - v. Paeonia, Paeonis regio, Hungaria
 Pannonii 364
 Parium, marmor 4, 53
 Pastumius 176
 Paulus sanctus apostolus 174 411
 Paulus eremita 175
 Paulus, L. (Aemilius) 231
 Pelops 5, 83
 Penelope 35
 Persa 5, 14 - 28 224 387 432
 Persia 5, 230 v. Persis
 Persis 365 v. Persia
 Petrus sanctus apostolus 174
 Pharaotes (*pro* Pharaohes) 39
 Phidiacus, labor 5, 163
 Philistei 199
 Philo 102
 Philostratus 38 355
 Phoebeae, artes 4, 87
 Phoebus 3, 25. 5, 69 200 280 - 259 367 v. Apollo
 Phrygia 365
 Phrygium, marmor 5, 162 Phrygius, Laomedon 351
 Pictor, Fabius 156
 Pierides sorores 5, 205
 Pimpleus 269
 Pindarus 252 v. Deliacus, poeta
 Pithecusa insula sive Aenaria insula 292
 Pius, Ioannes Baptista 1, t 6. 2, 2. 3, 22-23 4, 102
 Plato 8 15 27 130 167 237 246 252 264 405 m 9
 Plautus 46
 Plinius d 1; 37 284 420
 Plutarchus 16 132 158 376
 Plutus (*pro* Pluto) 5, 125
 Poenus 378
 Polycletus 5, 153
 Pompeius 231
 Praxiteles 5, 163
 Probus 233
 Propertius 36 136
 Proserpina 259
 Protogenes 5, 153
 Puteoli 289
 Pygmalion 5, 84
 Pylis, dies 3, 44, Pylis, Nestor 5, 238
 Pythia 239
 Quinqueeclesia 4, 73. 5, 169 191 Quinqueecclesiae 2
 Quinqueecclesiensis s. Quinqueecclesiensis episcopus (Georgius [Szatmári]) 5, t - d t
 Regulus Attilius (Attilius Regulus) 231
 Rhadamantus d 5
 Rhecab 195 196
 Rhecabitae 194 m 194
 Rheti 364
 Rhodius (colossus) 5, 109 —, Timocreon 266
 Rivulus Dominarum (civitas in Hungaria; hodie Hung.: Nagybánya) 5, 89
 Roma 292
 Romana, lingua 290 —, respublica m 232 Romanae, mulieres 149 —, provinciae 364 Romani 157 165 220 224 232 359 364 365 377 *bis* 378 *bis* 381 *bis* m 224 231 Romanum, eloquium 5, 192 Romanus 382
 Romualdus 176
 Romulei 4, 107
 Romulus 149 154
 Rubrum, mare 298
 Rutina (Radna [in Transilvania]) 5, 118
 Saba regina (*pro* regina Sabae) 319 m 319
 Sabini 293
 Salomon 79 80 105 3 9
 Salvator (Iesus Christus) 306 319 324 v. Christus
 Samaritana, mulier 307
 Sampson (Samson) 202
 Samson v. Sampson
 Sanctus, Spiritus v. Spiritus Sanctus
 Saraceni 171
 Sardinia 4, 20 - 288
 Sardoum, gramen 5, 24
 Sareptana 186

- Sarmatae 364
 Sarhan 299
 Saturnalia (opus Macrobiani) 135
 Saturnus 249
 Scaevola v. Mutius
 Scauri 231
 Scipiadae 4, 70
 Scylla (Sulla) 231
 Scythae 213 214 215 *bis* 405
 Scythici, smaragdii 5, 13
 Scythisare 428
 Sebeos 314
 Seleucus 168
 Seneca 20 119 386
 Senones 5, 101
 Septimilius 2 1
 Servius, C. 231
 Servius Galba 231
 Setia 4, 32
 Siculus (Székely s. Dózsa), Georgius 146
 Sidon 365
 Siloe 323
 Sinai mons 188
 Sinuessana, balnea 355 Sinuessanae, aquae 292
 Sion 330
 Sirmica (vina) 4, 35
 Socrates 8
 Socratica, vita 5, 155
 Sodal 209
 Sodoma 206
 Sophocles 265
 Spiritus Sanctus 323 324
 Stephanus sanctus, primus rex Hungariae 5, 172
 Strymon 5, 112
 Stulla 155
 Styx 5, 126
 Suevi 169
 Sulla v. Scylla
 Syracusae 363
 Syracusani 222 m 224 Syracusanus, Dionysius 372
 Syria 209 302 365
 Syrus 302
 Szatmári, Georgius, episc. Quinque-
 ecclesiensis v. Georgius (Szatmári)
 Tagus 5, 8
 Tarsus 5, 187
 Taurus 81
 Thalia 4, 102
 Thamyris regina 214
 Thebae 61
 Thebanus, dux (Epaminondas) 376
 Theognis 24
 Theophrastus 180
 Thessalia 365
 Thomas sanctus 118
 Thracia 361 364
 Thracisare 428
 Thracius, indigena 5, 112
 Thyanaeus (*pro* Tyaneus), Apollonius 38
 Tiberius Claudius Nero (Biberius Cal-
 dius Mero), Caesar 364 383 *bis* m
 364 383
 Timocreon Rhodius 266 *bis*
 Timotheus 177
 Transilvana, regio 5, 116
 Traxaspes (*sic*) 387
 Tullius, Laurea 289
 Tungri 294
 Turcae 4, 63 - 171 349 m 349
 Tyria, regio 5, 27 Tyro(n) (*pro* Tyros
 s. Tyrus) 365 Tyrium, medicamen 5,
 317 Tyrius, Pygmalion 5, 84
 Ulysses 356 *bis* Ulyxes 5, 219
 Vadam 316
 Valentinus v. Cybeleius
 Valerius Maximus 138 149
 Varro 231
 Veneraea, res 384
 Venus 1 7 - 85 149 *bis* 183 222 226
quater 227 239 377 381 414 m 226
 Vercellae 5, 120
 Vergilius v. Virgilius
 Vestalis (virgo) 153
 Vindelici 364
 Virgilius 226
 Zenon 21
 Zephyrii (*sc.* Epizephyrii), Locrenses 168
 Zephyrus 3, 31
 Zeuxis 153

CORRIGENDA.

p. 1. v. inf.	4.	pro	Cytharae	lege	cytharae
" 3. "	20.	"	ferocis	"	feracis
" 6. "	76.	"	dabit	"	dabit
" 7. "	124.	"	urbis	"	orbis
" 12. "	sup. 6-7.	"	Quinqueecclesiensi	"	Quinqueecclesiensi
" "	inf. 4.	"	<i>margini appone</i> 6		
" 13. "	sup. 18-19.	"	quia—quia		quod—quod
" 28. "	inf. 1.	"	<i>margini appone</i> 201		
" 29. "	19.	"	huic		hinc
" 35. "	20.	"	Hippocrene		Hippocrenes, 276
" 36. "	sup. 1.	"	quia		quod
" 47. "	inf. 1.	"	qua—quum		quia—quae

BIBLIOTHECA SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM

SAECULA XII—XIII.

Pengé

**P. magister quondam Bele regis Hungarie notarius (vulgo Anonymus),
Gesta Hungarorum, ed. L. Juhász. 1932. — — — — — 6,00**

SAECULA XIV—XV.

**Ravenna, Iohannes de, Epistolarum liber, ed. L. Smith. (Excuditur.)
— Memorandarum rerum liber, ed. L. Smith. (Excuditur.)**

SAECULUM XV.

**Barius, Nicolaus—Kostolan, Georgius, Polycarpus de—Hungarus, Simon—Zá-
gabriensis, Georgius Augustinus, Reliquiae, ed. L. Juhász. 1932. — 2,00**

**Bonfinis, Antonius de, Rerum Ungaricarum Decades, edd. I. Főgel—B.
Iványi—L. Juhász, in IV tomis.**

Tomus I. — Decas I. cum introductione et III reproductionibus codi-
cum phototypicis. 1936. — — — — — 16,00

Tomus II. — Decas II. 1936. — — — — — 15,00

Tomus III. — Decas III. 1936. — — — — — 15,00

Tomus IV. — Decas IV. et dimidia V. cum indice nominum. (Excu-
duntur.)

— Symposion de virginitate et pudicitia coniugali, ed. St. Apró. (Excuditur.)

**Callimachus Experiens, Attila. Accedunt opuscula Quintii Aemiliani Cim-
briaci ad Attilam pertinentia, ed. Ti. Kardos. 1932. — — — — — 2,30**

**Corsinus, Amerigus, Compendium in vitam Cosmi Medicis ad Laurentium
Medicem, ed. L. Juhász. 1934. — — — — — 2,70**

**Cortesius, Alexander, De laudibus bellicis Matthiae Corvini Hungariae re-
gis, ed. A. Főgel. 1934. — — — — — 2,70**

Martius Narniensis, Galeottus, Carmina, ed. L. Juhász. 1932. — — — — — 2,40

— De egregie, sapienter, iocose dictis ac factis regis Mathiae ad ducem
Iohannem eius filium liber, ed. L. Juhász. 1934. — — — — — 3,60

— Epistolae, ed. L. Juhász. 1930. — — — — — 1,40

— Invektivae in Franciscum Philelphum, ed. L. Juhász. 1932. — — — — — 3,50

Rabensteinensis, Iohannes, Disputacio, ed. B. Ryba. (Excuditur.)

**Seneca, Thomas, Historia Bononiensis. Qualiter Galeatius Marescottus
eques extraxit Hannibalem Bentevolum de carceribus et reliqua per
utrumque gesta. Carmina epicum, ed. I. Főgel. 1932. — — — — — 4,70**

SAECULA XV—XVI.

**Andronicus Tragurinus, Matthaeus, Epithalamium in nuptias Vladislai Pan-
noniarum ac Boemiae regis et Annae Candaliae reginae, ed. L.
Juhász. 1935. — — — — — 1,40**

Canter Frisius, Iacobus, Rosa Rosensis, ed. B. Ryba. 1935. — — — — — 2,40

Cellis Protucius, Conradus, Libri odarum quattuor — Liber epodon — Carmen saeculare, ed. F. Pindler. 1937. — — — — —	9,60
— Ludi scaenici (Ludus Dianae — Rhapsodia), ed. F. Pindler. (Excuduntur.)	
— Oratio in gymnasio in Ingelstadio publice recitata. Cum carminibus ad orationem pertinentibus, ed. Io. Rupprich. 1932. — — — — —	1,80
— Quattuor libri Amorum secundum quattuor latera Germaniae — Germania generalis. Accedunt carmina aliorum ad libros Amorum pertinentia, ed. F. Pindler. 1934. — — — — —	8,80
Fonius, Bartholomaeus, Carmina, edd. I. Fögel—L. Juhász. 1932. — —	2,70
— Epistolarum libri III, ed. L. Juhász. 1931. — — — — —	6,00
Hassensteinus baro a Lobkowitz, Bohuslaus, Epistolae, ed. A. Poitcek. (Excuduntur.)	
— Scripta moralia — Oratio ad Argentinenses — Memoria Alexandri de Imola, ed. B. Byba. 1937. — — — — —	3,50
Naldis Florentinus, Naldus de, Elegiarum libri III ad Laurentium Medicen, ed. L. Juhász. 1934. — — — — —	7,40
Stozza, Titus Vespasianus, Borsias (Fragmenta) — Bucolicon liber, edd. I. Fögel—L. Juhász. 1935. — — — — —	2,00
Verinus, Ugolinus, Panegyricon ad Ferdinandum regem et Isabellam reginam Hispaniarum de Saracena Baelidos gloriosa expugnatione, edd. I. Fögel—L. Juhász. 1933. — — — — —	3,00

SAECULUM XVI.

Corvinus, Elias, Iohannis Hunniadae res bellicae contra Turcas. Carmen epicum, ed. O. Sárkány. 1937. — — — — —	2,40
Cybeleius Varasdiensis, Valentinus, Opera (Carmina et Opusculum de fau- dibus et vituperio vini et aquae), ed. M. Révész. 1939. — — — — —	4,00
Frankfordinus Pannonius, Bartholomeus, Opera quae supersunt, ed. A. Vargha. (Excuduntur.)	
●Iohannes, Nicolaus, Carmina, edd. I. Fögel—L. Juhász. 1934. — — — — —	4,00
— Hungaria — Athila, edd. C. Eperjessy—L. Juhász. 1938. — — — — —	7,40
Sirimiensis, Georgius, Epistola de perdicione regni Hungarorum, edd. L. Erdélyi—L. Juhász. (Excuduntur.)	
Stretzinger, Thomas, Oratio de divo Leopoldo III. Austriae marchione in universitate Vindobonensi habita, ed. H. Maschek. 1934. — — — — —	1,40
Taurinus, Stephanus, Stauromachia, id est Cruciatorum servile bellum Carmen epicum, ed. Z. Császár. (Excuduntur.)	
Wrancius Sibenicensis Dalmata, Antonius, Expeditionis Solymani Turcarum caesaris a. MDXXXVIII. in Moldaviam et Transsylvaniam contra Petrum valvodam et Ioannem regem libri duo. De situ Transsylvanicae, Moldaviae et Transalpiniae liber tertius, ed. C. Eperjessy. (Excuduntur.)	

SAECULA XVI—XVII.

Istvanffy, Nicolaus, Carmina, ed. I. Holub—L. Juhász. 1935. — — — — —	4,60
---	------